Р. І. БОГДАНЮК

ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ВИЯВЛЕННЮ ТА РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Монографія

Харків
«Факт»
2025

УДК 343.98 (477)
Б 73

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного наукового центру «Інституту судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України
(протокол № 5 від 11 квітня 2025 року)

Рецензенти:
Цехан Д. М. – професор кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор;
Хабло О. Ю. – професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Богданюк Р. І.

Б 73 Подолання протидії виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусєвої. Харків : Факт, 2025. 202 с.

ISBN 978-617-8175-66-5

У монографії на підставі аналізу положень наукових досліджень українських вчених, а також за результатами узагальнення правозастосовної практики, визначено особливості подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Для науковців, практичних працівників, викладачів, курсантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями протидії злочинності.

УДК 343.98 (477)

ISBN 978-617-8175-66-5 © Р. І. Богданюк, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....5

ПЕРЕДМОВА.....6

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Ґенеза та сучасний стан наукового забезпечення проблематики протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....9

1.2. Криміналістична характеристика протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 34

1.3. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють протидію під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....51

1.4. Форми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....60

Висновки до розділу 1.....72

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Протидія як корелюючий фактор у процесі виявлення та відкриття кримінального провадження у сфері господарської діяльності 75

2.2. Особливості планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в умовах протидії.....95

2.3. Взаємодія слідчого з працівниками оперативних підрозділів під час нейтралізації протидії розслідуванню.....113

Висновки до розділу 2.....123

РОЗДІЛ 3
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Правові засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 128

3.2. Організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 144

3.3. Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.....158

Висновки до розділу 3.....168

ВИСНОВКИ 170

ЛІТЕРАТУРА.....178

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЕБ – Бюро економічної безпеки
ВС – Верховний Суд
ГК – Господарський кодекс
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ДБР – Державне бюро розслідувань
ЄРДР – Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄС – Європейський Союз
ЗВДТ – Звід відомостей, що становлять державну таємницю
КК – Кримінальний кодекс
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс
МВС – Міністерство внутрішніх справ
НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
НПУ – Національна поліція України
СБУ – Служба безпеки України
СОГ – слідчо-оперативна група
Ст. – стаття
Ч. – частина

ПЕРЕДМОВА

Підвищення кількісних показників злочинності, розширення та вдосконалення її якісних ознак, актуалізує потребу перед правниками щодо розроблення нових методів роботи сектору безпеки та оборони, модернізації правозастосовної діяльності, підвищення її ефективності тощо. Реалізація окреслених завдань покладається не тільки на практичних працівників, залучених до сфери кримінального судочинства, але й представників наукової спільноти.

Завдання щодо формування безпекового середовища в державі, протидії кримінальним правопорушенням, забезпечення ефективної діяльності правоохоронних органів – вже тривалий час є пріоритетними для уряду та в цілому механізму держави. Це засвідчують положення:

– Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015, якою, зокрема, проголошено потребу реформування правоохоронної системи, підвищення рівня захисту прав, свобод і законних інтересів людини, інтересів суспільства і національних інтересів від протиправних посягань;

– Національної стратегії у сфері прав людини, що затверджена Указом Президента України №119/2021 від 24.03.2021, якою актуалізоване завдання «щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної та екологічної кризи, реформування державного управління забезпечення прав і свобод людини» та ін.;

– Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 рр., котрою актуалізоване завдання щодо захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага шляхом посилення комунікації правоохоронних органів із правозахисними й іншими інституціями громадянського суспільства;

– Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2020 р. №695, відповідно до якої стратегічними напрямами розвитку регіонів є: врахування під час стратегічного планування ключових викликів, які впливають на безпекове середовище, економіку тощо, побудови культури партнерства та

співробітництва, вжиття заходів щодо забезпечення економічної активності, а також публічних послуг і балансу екосистем, створення безпекових сприятливих умов для діяльності суб'єктів господарювання на територіях відновлення тощо;

– Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26.08.2021 № 448/2021, згідно з якою закріплено завдання щодо розширення географії безпекового та економічного партнерства, протидії транскордонній злочинності тощо;

– Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, відповідно до якого з метою забезпечення ефективності функціонування системи з урахуванням міжнародних стандартів, слід забезпечити верховенство права, здійснювати запобігання та протидію злочинності з неухильним дотриманням прав людини, посилювати гарантії незалежності, сприяти розвитку міжнародного співробітництва, підвищувати ефективність виконання силами безпеки й органами прокуратури покладених на них функцій, покращувати взаємодію зі складовими органів безпеки тощо.

Реалізація окреслених напрямів діяльності вимагає виважених кроків, вжиття низки заходів тощо, що можливе лише на підставі дослідження та врахування низки чинників, у тому числі наукового осмислення факторів, що позначаються на діяльності сил безпеки. Вже тривалий час існує нагальна потреба у всебічних дослідженнях, котрі б узагальнювали засади державної політики та управління соціальними процесами в сучасному соціально-економічному і соціокультурному середовищі. Це середовище характеризується високою динамікою змін, однак досі відсутня цілісна теоретична модель, яка б охоплювала змістовні, структурні та функціональні особливості державної політики. Крім того, недостатньо розроблені концептуальні механізми для її формування та впровадження, що ускладнює реалізацію реформ і стримує їхню ефективність. Ця ситуація зумовлює потребу у наданні суспільним перетворенням більшої соціальної спрямованості, динамізму та результативності. Ключовим елементом реалізації такої політики є система державного управління соціально-

економічними процесами, яка повинна забезпечити стабільність і поступове вирішення нагальних проблем, зокрема щодо запобігання злочинності.

Однією з ключових проблем є протидія злочинності у сфері господарської діяльності. Нашу увагу привертає такий напрям окресленого вектору як подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень окресленої групи, зокрема на підставі комплексного вивчення особливостей подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, розроблення й обґрунтування на цій основі пропозицій щодо вдосконалення правового та криміналістичного забезпечення подолання такої протидії та практики його застосування.

В Україні проблематику протидії під час виявлення окремих ознак кримінальних правопорушень та їх розслідування ґрунтовно досліджували та продовжують вивчати О. Александренко, Л. Аркуша, О. Баулін, В. Бахін, П. Біленчук, В. Бойко, Т. Варфоломєєва, В. Галаган, В. Гончаренко, І. Грицюк, М. Губенко, В. Гусєва, Л. Гула, О. Гумін, К. Гутнік, М. Даньшин, М. Джига, О. Дубинський, В. Зеленецький, Н. Кліменко, Г. Кожевников, І. Козаченко, В. Корж, М. Корнієнко, Є. Лук'янчиков, В. Маляренко, М. Михеєнко, В. Нор, П. Пилипчук, Д. Письменний, О. Ромців, Р. Степанюк, В. Тіщенко, В. Трепак, Д. Цехан, С. Чернявський, Ю. Чорноус, Р. Шехавцов, В. Шумський, В. Шевчук, В. Шепітько, Б. Щур та ін. Проте питання подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності допоки залишалися поза комплексною увагою науковців.

З огляду на складність окресленої проблематики, поширеність у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень злочинів і проступків цього виду, їх високий рівень суспільної небезпеки, відсутність комплексних напрацювань у цій царині наукового знання, вважаємо, що проблематика щодо розроблення ефективних методів подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень є своєчасною, а потреба її дослідження вже тривалий час залишається нагальною не тільки в аспекті забезпечення її наукового обґрунтування, але і в контексті вдосконалення правозастосовної діяльності.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Ґенеза та сучасний стан наукового забезпечення проблематики протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Вирішення будь-якої проблеми, у тому числі наукової, слід розпочинати з узагальнення тих підходів, що застосовувалися до вирішення конкретних завдань у минулому. Такий шлях закладає фундамент для визначення подальших заходів, які з точки зору конкретного вченого зможуть гарантувати отримання очікуваних ним результатів. Наукові дослідження з юридичних наук спрямовані на вдосконалення правозастосовної практики, розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності органів держави передусім у напрямах захисту прав і законних інтересів осіб від протиправних посягань або які були порушені протиправними діями окремих осіб, органів, установ, організацій. Це обґрунтовано тим, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини, згідно з конституційними положеннями, визнаються головним обов'язком держави[1]. Ураховуючи викладене, і в контексті дослідження проблематики протидії розслідуванню кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, ми розпочнемо своє дослідження з ретроспективного аналізу становлення цього наукового вчення. Вважаємо, що такий підхід дозволить:

1) визначити сучасний стан наукового забезпечення цієї проблематики;

[1] Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2) з'ясувати дискусійні питання, що потребують вирішення у контексті розроблюваної проблеми;

3) віднайти альтернативні методи і засоби вдосконалення практичної діяльності за відповідним напрямом.

Протидія розслідуванню завжди пов'язана з перешкоджанням законній діяльності слідчих органів та органів правосуддя, а також інших суб'єктів, які сприяють здійсненню правосуддя. Проведений текстуальний аналіз історичних джерел і наукових робіт, які були спрямовані на дослідження ґенези законодавства в напрямі охорони правосуддя, виконання завдань кримінального переслідування дозволяє констатувати, що окремі форми протидії, передусім приховування злочину, незаконний вплив на потерпілих і свідків, знаходили свою згадку в документах Давнього Світу (епохи Рамзеса IX (XII-XI ст.ст. до н.е.), у період Середньовіччя (Салічеська правда франків, німецький збірник «Кароліна» (XVI ст.), «Молот відьом») і в подальшому.

Перші нормативні засади захисту суб'єктів, які на професійному рівні провадили правосуддя та осіб, які забезпечували його реалізацію, закріплено в «Руській Правді». Окремі її статті (визначені в короткій і просторовій редакції «Руської Правди») встановлювали відповідальність за: 1) вбивство княжого тіуна, на якого покладалося виконання судових функцій і який представляв судову владу у князівстві; 2) вбивство представника органів судової влади; 3) незаконне втручання в діяльність суду; 4) обвинувачення у вчиненні злочину невинної особи; 5) завідомо неправдивий донос.

У подальшому із набуттям чинності Литовських статутів, кримінальна відповідальність встановлювалася:

– артикулом 3 розділу 11 Литовського 18 Статуту 1529 р. за неправомірні дії особи, учинені стосовно судді, побиття чи вбивство тіуна або пристава;

– артикулом 20 розділу 4 Литовського Статуту 1529 р. за незаконні дії стосовно осіб, які здійснювали правосуддя;

– артикулом 13 розділу 1 Литовського Статуту 1529 р. за звільнення з під варти[1];

[1] Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб.: в 2 т. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. Т. 1: З найдавніших часів до початку XX століття. С. 61-63.

–артикулом 39 розділу 3 Литовського Статуту 1566 р. отримання винагороди та вирішення справи по дружбі[1].

За період дії Магдебурзького права до злочинів проти порядку управління і суду відносили підробку печаток і документів, фальшивомонетництво, лжеприсягу, лжесвідчення у суді та непокору адміністрації. До злочинів проти суспільного порядку відносили порушення громадського порядку, приховування злочинів тощо.

Упродовж XVII-XIX ст.ст. суттєво змінювалися норми кримінального закону (матеріального права), якими встановлювалася відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя. Це зумовлено передусім входження деяких земель України до інших держав, проте спроби криміналізації тогочасних законодавців не були позбавлені ряду недоліків і суперечностей, адже суттєво відрізнялися підходи вчених до визначення родового і безпосередніх об'єктів цих злочинів.

Суттєво вирізняється серед низки законодавчих актів XVII-XIX ст.ст. Кримінальне уложення 1903 р., у главі VII якого законодавець об'єднав злочини, котрі вчиняються особами, які не є представниками правосуддя, але зобов'язані сприяти його здійсненню, а також дії, що перешкоджають реалізації завдань правосуддя, що отримала назву «Про протидію правосуддю». Як зауважують вчені, деякі з виокремлених кримінально-правових норм залишаються актуальними і сьогодні, проте безумовно вони зазнали певних змін, з огляду на особливості державно-правового розвитку[2].

Законодавчі акти Української СРР, зокрема, Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. містив главу «Посадові (службові) злочини», якими передбачалася кримінальна відповідальність за

---

[1] Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб.: в 2 т. С. 112.

[2] Грицюк І. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2012. С. 21-22; Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями. Додаток А «Уголовное уложеніе, Высочаіше утвержденное 22 марта 1903 года». С. 200-206.

постановлення суддями неправосудного рішення. Главою «Злочини проти порядку управління» криміналізовано недонесення про злочин, втеча з-під варти або незаконне звільнення. До злочинів проти особи законодавцем віднесено завідомо неправдивий донос, завідомо неправдиві показання свідка, експерта і перекладача[1]. Із прийняттям у 1927 р. КК УСРР суттєвих змін доктрина тогочасного кримінального права суттєво не зазнала[2].

Кримінальним кодексом 1960 р., зокрема главою «Злочини проти правосуддя», передбачено відповідальність за вчинення діянь, які умовно можна розподілити на такі групи:

1) протиправні діяння, пов'язані з неналежним здійсненням правосуддя його представниками, а саме: примушування до дачі показань; винесення неправосудного вироку, незаконний арешт; притягнення невинного до кримінальної відповідальності;

2) діяння, не пов'язані з виконанням винним посадових обов'язків щодо здійснення правосуддя: втеча з місця позбавлення волі або з-під варти завідомо неправдивий донос, завідомо неправдиві показання, відмова від дачі показань свідком або відмова експерта від дачі висновку, невиконання судового рішення тощо[3].

Чинний Кримінальний кодекс 2001 року криміналізує більшу кількість діянь, серед яких і окремі форми перешкоджання законній діяльності органів правосуддя та суб'єктів, які сприяють здійсненню правосуддя[4].

Отже, усвідомлення того, що окремі особи активно перешкоджають або залучаються до перешкоджання професійній діяльності органів правосуддя, реалізують дії задля унеможливлення виконання завдань кримінального

---

[1] Кримінальний кодекс УСРР, затверджений ВЦВК. Харків : вид-во Нарком'юсту УРСР, 1922. 100 с.

[2] Кримінальний кодекс УСРР: затв. ВУ ЦВК УСРР від 08.06.1927 та введений у дію з 01.07.1927. Харків : Юр. вид-во НКЮ, 1927. 322 с.

[3] Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року: Закон УРСР від 28.12.1960. UR: https://ips.ligazakon.net/document/KD0006.

[4] Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

провадження, актуалізувало свого часу потребу встановлення кримінальної відповідальності за скоєння таких дій.

У сучасному світі криміналізація будь-якого діяння завжди стає результатом наукового обґрунтування вдосконалення кримінальної відповідальності. Водночас поряд із проблематикою криміналізації окремих діянь, вчені активно займаються розробленням не тільки кримінально-правових, але й кримінальних процесуальних, криміналістичних методів реагування на антисуспільні прояви поведінки, протидію їм.

Дослідники постійно зосереджують увагу на вивченні різноманітних форм протидії розслідуванню та розробці заходів для їх подолання. Зокрема, В. Колмаков одним із перших обґрунтував, що розслідування слід розглядати як процес пізнання, що за своєю суттю є внутрішньо суперечливим. У центрі розслідування знаходиться глибинний конфлікт: слідчий як представник держави реалізує свої повноваження з метою досягнення завдань кримінального провадження, тоді як злочинець чинить опір, прагнучи уникнути викриття та відповідальності, приховує докази, а подекуди навмисно дезінформує слідство. Така ситуація підкреслює необхідність неухильного дотримання принципу законності в процесі розслідування, адже його мета полягає не лише у встановленні вини та призначенні покарання, а й у забезпеченні правового захисту всіх учасників кримінального процесу[1].

Поняття «протидія розслідуванню» як криміналістичну категорію, що відображає специфіку слідчої діяльності, було введено в науковий обіг наприкінці XIX століття. Дослідники відзначають, що окремі форми такої протидії, а також методи їх виявлення і засоби нейтралізації були вперше детально проаналізовані в праці австрійського науковця Г. Гросса «Керівництво для судових слідчих, чиновників загальної та жандармської поліції й інших осіб»[2].

---

[1] Колмаков В. П. Избранные труды по криминалистике: Расследование убийств. Следственный осмотр. Идентификационные действия следователя. Введение в курс науки советской криминалистики / В. П. Колмаков; сост. В. В. Тищенко. Репринт. Одесса : Юрид. лит., 2008. С. 15-16.

[2] García L. S. Hans Gross: El Legado en la Criminalística que

Вивчення наукових джерел українських вчених дозволяє узагальнити, що до 60-х років XX ст. питання протидії розслідуванню злочинів залишалося без належної уваги науковців. Розпочинаючи з 60-х рр. XX ст. і дотепер приділяють увагу дослідженню окремих аспектів цього явища В. Бахін, В. Берназ, А. Волобуєв, В. Гончаренко, А. Іщенко, Н. Карпов, В. Коновалова, В. Корж, В. Кузьмічов, Ф. Сокиран, В. Тертишнік, М. Шумило та ін. Передусім внесок цих науковців полягає в осмисленні сутності протидії розслідуванню.

В. Гончаренко та Ф. Сокиран аналізуючи тактику психологічного впливу під час досудового слідства, зазначили, що «протидія розслідуванню означає заважати досягненню цілей, які перед собою ставить слідчий»[1]. Такий підхід імпонує і нам. Ми вважаємо що передусім протидія розслідуванню полягає в унеможливленні реалізації цілей кримінального провадження.

В. Кузьмічов узагалі констатував, що подолання протидії розслідуванню злочинів – це один із напрямів слідчої діяльності, метою якого є компенсування чи нейтралізація негативних умов і труднощів пізнання події злочину й інших обставин, пов'язаних із ним[2].

На думку А. Волобуєва, протидія розслідуванню полягає у свідомому обранні зацікавленими особами певної стратегії поведінки, вчиненні дій, спрямованих на створення перешкод для виявлення, вилучення та використання доказів. Ці дії мають на меті уникнення відповідальності підозрюваним, обвинуваченим і зазвичай відбуваються після того, як злочин стає відомим та розпочинається його розслідування[3].

Transformó la Justicia. URL: https://guia-legal.com/hansgross-el-legado-en-la-criminalistica-que-transformo-la-justicia/.

[1] Гончаренко В. Г., Сокиран Ф. М. Тактика психологічного впливу на попередньому слідстві. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1994. С. 34.

[2] Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення : автореф. дис. … д-ра юрид. наук. Київ, 1996. С. 9-10.

[3] Волобуєв А. Ф. Подолання протидії організованих злочинних груп розслідуванню економічних злочинів. *Вісник ЛІВС МВС України*. 1999. № 3. С. 202.

У своїй роботі В. Цимбалюк «Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю по подоланню протидії з боку злочинних формувань» (1999 р.) запропонував класифікувати протидію на два основних різновиди — «внутрішню» та «зовнішню». На його думку, «внутрішня» протидія виходить від осіб, безпосередньо причетних до скоєння злочинів, тоді як «зовнішня» здійснюється тими, хто формально не бере участі в кримінальному провадженні, але, використовуючи своє службове становище, діє в інтересах злочинного угруповання тощо[1].

В. Берназ вважає, що протидія розслідуванню є такою діяльністю, яка спрямована на перешкоджання процесу розслідування протиправного діяння та встановленню істини в справі[2].

Узагальнюючи окреслені підходи зауважимо, що в запропонованих визначеннях автори здебільшого орієнтувалися на цілі такої діяльності, що безумовно вірно, однак ми вважаємо, що в контексті осмислення цілей слід виходити з положень доктрини кримінального процесуального права.

В. Корж використовує таке формулювання категорії як «протидія розкриттю та розслідуванню злочинів». Під цим поняттям авторка розуміє систему запланованих і ситуативно зумовлених дій, заходів безпеки злочинної діяльності на всіх етапах, здійснюваних злочинцями, іншими заінтересованими особами з метою ухилення від кримінальної відповідальності на всіх стадіях кримінального судочинства[3]. Таким чином, авторка з огляду на тогочасні особливості кримінально-процесуального законодавства слушно вказувала, що протидія має на меті

---

[1] Цимбалюк В. М. Діяльність спеціалізованих підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю по подоланню протидії з боку злочинних формувань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.00.06. Київ, 1999. С. 11.

[2] Берназ В. Д. Психологія протидії слідчій діяльності. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 79.

[3] Корж В. П. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами, преступными организациями. Руководство для следователей: Научно-практическое пособие. Харків, 2002. С. 252.

унеможливити розкриття та розслідування суспільно небезпечних діянь.

Однією з перших праць у незалежній Україні, присвячених комплексному вивченню проблематики протидії розслідуванню, є дослідження Р. Шехавцова (2003 р.). У його роботі предметом аналізу стали форми та способи протидії розслідуванню злочинів, а також засоби їх подолання, виокремлені на основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо вимагань, до яких були причетні організовані групи та злочинні організації[1]. Особливу увагу привертає чітко вибудувана структура дослідження: автор дає визначення поняттю та типології форм протидії, окреслює коло суб'єктів, які чинять опір слідству у справах про вимагання, скоєних організованими злочинними формуваннями. Він також аналізує взаємозв'язок між способом вчинення злочину та способом його приховування, розкриває характерні риси методів протидії, що застосовувалися на той час. Окрему увагу вчений приділяє аналізу нормативно-правових підстав і криміналістичних засобів подолання протидії слідству. На підставі аналітичного узагальнення Р. Шехавцов формулює ефективні заходи протидії та окреслює актуальні проблеми розвитку відповідного криміналістичного напряму[2].

Відповідно до позиції Р. Шехавцова, протидія розслідуванню розглядається як специфічна форма цілеспрямованої активності з боку суб'єктів злочину або інших зацікавлених осіб. Вона може проявлятися як у вигляді окремих умисних дій, вчинюваних індивідуально, так і у формі складної, структуровано організованої умисної діяльності. Її метою є приховування, зміна або знищення інформації, що має доказове значення, а також відповідних її носіїв, із метою ускладнення чи

[1] Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 20 с.

[2] Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 238 с.

унеможливлення встановлення обставин скоєного злочину та винуватості причетних осіб[1].

Наступного ж року на захист представила своє дисертаційне дослідження О. Александренко (2004). Авторка здійснила ґрунтовне дослідження криміналістичних аспектів подолання протидії розслідуванню, акцентуючи увагу на необхідності застосування комплексного підходу, зокрема із залученням сучасних засобів і методів, таких як поліграф та метод гіпнорепродукції[2]. На її думку, протидія є невід'ємною складовою злочинної діяльності, що забезпечує її тривале та відносно безпечне функціонування[3]. Крім уточнення дефініції терміна «протидія розслідуванню», авторці також належить заслуга у визначенні співвідношення між поняттями «протидія розслідуванню» та «приховування злочину». Вона однозначно зазначає, що приховування злочинів становить одну з численних форм протидії розслідуванню[4].

У науковій літературі також закріплюється підхід, згідно з яким протидія розслідуванню трактується як вжиття заінтересованими у його результатах особами заходів, спрямованих на створення різного роду перешкод для виявлення, вилучення та використання доказової інформації стороною обвинувачення[5].

---

[1] Шехавцов Р. М. Поняття протидії розслідуванню злочинів. *Вісник ЛАВС МВС ім. 10-річчя незалежності України*. 2002. № 3. С. 202-204.

[2] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 20 с.

[3] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис… канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. С. 9.

[4] Александренко О. В. Поняття та сутність протидії на попередньому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України.* 2000. Вип. 1. С. 90.

[5] Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька, Едвард Картер, Ричард Ворнер. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. С. 70-71.

Наступним значущим комплексним дослідженням у межах обраної тематики є дисертаційна праця Б. Щура (2005 р.), якою вчений також зробив вагомий внесок у розвиток криміналістичної науки. Зокрема, автор здійснив системний аналіз закономірностей, що проявляються в процесі тактичного забезпечення діяльності правоохоронних органів, пов'язаної з подоланням протидії розслідуванню з боку організованих злочинних угруповань[1]. У межах сформульованого ним визначення, протидія розслідуванню розглядається як діяльність зацікавлених осіб, спрямована на ускладнення процесу розкриття та розслідування злочинів шляхом створення перешкод у встановленні істини у кримінальному провадженні. Науковець підкреслює, що зазначене явище належить до кола проблем криміналістичної тактики. Дослідження форм і способів протидії з боку заінтересованих осіб, на його думку, має здійснюватися в межах окремого напряму — тактики злочинної діяльності (кримінальної тактики). Натомість аналіз ефективних методів нейтралізації такої протидії має розглядатися в межах тактики слідчої діяльності як складової частини криміналістичної тактики[2].

У дослідженні К. Гутнік «Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруги» (2010 р.) розглянуто важливі аспекти, пов'язані з протидією слідчій діяльності. Авторка сформулювала низку науково обґрунтованих положень і практичних рекомендацій, спрямованих на подолання протидії розслідуванню злочинів, що здійснюється із використанням чинників соціальної напруженості. Йдеться, зокрема, про ситуації, коли опір слідству зумовлений діями суб'єктів, які вдаються до проявів соціального протесту з метою дестабілізації суспільно-політичної ситуації. У межах дослідження авторкою виокремлено основні фактори соціальної напруженості, які можуть бути використані для перешкоджання слідству, а також

[1] Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. С. 20-21.

[2] Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2005. С. 24.

охарактеризовано заходи, здатні знизити рівень такої напруженості, що виникає внаслідок діяльності заінтересованих осіб, котрі чинять опір розслідуванню[1].

У дослідженні В. Трепака розглянуто особливості розкриття та розслідування хабарництва, що вчиняється суддями, а також особливості подолання цих явищ засобами оперативно-розшукової діяльності. У роботі вченим визначено ключові оперативно-розшукові заходи, що проводяться задля подолання протидії під час розслідування випадків хабарництва, до яких причетні судді[2].

Не можна оминути вагомий внесок І. Грицюка, який на монографічному рівні розробив науково обґрунтовані рекомендації розслідування злочинів у сфері оподаткування, окремі з яких натепер входять до групи кримінальних правопорушень досліджуваних нами. Автор зазначив, що тактичні прийоми подолання протидії полягають у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, використанні спеціальних знань і можливостей медіа (раніше – засобів масової інформації)[3].

До дій, що сприяють нейтралізації протидії, І. Грицюк відніс огляд місцевості, приміщень, предметів і документів; вивчення кримінальних справ; обшук, виїмку; допит свідка, підозрюваного, обвинуваченого; очну ставку та інші слідчі (розшукові) дії. Вчений також наголошує на можливості використання спеціальних знань у подоланні протидії, зокрема, через залучення спеціалістів до слідчих (розшукових) дій[4]. Окрім цього, відповідно до проведеного вченим дослідження, під час розслідування злочинів у сфері оподаткування найбільш поширеними є призначення та проведення економічної

---

[1] Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруги : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. С. 10.

[2] Трепак В. М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного судами та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. С. 3.

[3] Грицюк І. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2012. 259 с.

[4] Там само.

експертизи, почеркознавчої експертизи та технічної експертизи документів. У межах проведеного дослідження автор наголошує на важливості взаємодії слідчих з іншими працівниками правоохоронних органів, а також із працівниками підприємств, установ та організацій у реалізації заходів, спрямованих на нейтралізацію протидії[1].

Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності дослідили О. Ромців[2]. Іманентними ознаками протидії на думку авторки є:

– ознака активності, що відрізняє її від усіляких перешкод розслідуванню, а це виключає можливість реалізації протидії розслідуванню у формах бездіяльності;

– не обмежується виключно перешкоджанням «залученню слідів злочину до сфери кримінального судочинства», а охоплює ширший перелік дій, спрямованих на перешкоджання розслідуванню злочину[3]. Саму ж протидію розслідуванню службових злочинів авторка пропонує розуміти як «умисну протиправну діяльність (дію, бездіяльність, систему дій або окремі поодинокі дії), спрямовану на учасників процесу досудового розслідування задля перешкоджання встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні та вирішенні інших завдань розслідування»[4].

М. Чесакова комплексно підійшла до вивчення протидії розслідуванню злочинів, визначила шляхи її подолання на стадії досудового розслідування (2019). Протидія розслідуванню злочинів, на думку вченої, становить суспільно небезпечне явище, оскільки у разі її успішної реалізації хід розслідування може бути спрямований «у хибне русло, в інтересах заінтересованих осіб, і питання досягнення істини по справі може втратити свою значимість для осіб, які ведуть розслідування»[5].

---

[1] Грицюк І. В. Зазнач. твір. С. 119.

[2] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Львів, 2016. 24 с.

[3] Ромців О. І. Зазнач. твір. С. 18.

[4] Ромців О. І. Зазнач. твір. С. 72.

[5] Чесакова М. С. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : автореф. дис. … канд.

Аналізуючи різноманітні форми протидії, як вказала вчена, необхідно розуміти їх взаємозв'язок, можливість існування у тісній залежності одна від одної чи навіть у причинно-наслідкових зв'язках. Наприклад, це може бути підкуп свідка для надання ним неправдивих показань або інсценування подій, спрямоване на приховування незаконних дій. До найпоширеніших форм протидії вчена відносить: приховування злочину, використання корупційних схем у процесі досудового розслідування, надання неправдивих показань учасниками кримінального провадження, знищення речових доказів[1].

Одним із перших комплексних досліджень проблематики подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях є дисертаційна робота Р. Мудрецького[2]. Згідно з позицією вченого, протидія в кримінальних провадженнях є формою конфліктної поведінки, яка спрямована на перешкоджання виконанню завдань кримінального судочинства. Визначення протидії судовому розгляду в кримінальних провадженнях, як вказує вчений, охоплює протиправну навмисну або ненавмисну систему дій (або бездіяльності) чи окрему дію (або бездіяльність) з боку учасників кримінального процесу чи інших осіб, а також зовнішні, свідомо створені негативні чинники, котрі заважають справедливому розгляду справи неупередженим і незалежним судом та ухваленню законного й обґрунтованого рішення[3].

В. Піддубний у 2020 р. захистив дисертаційне дослідження, присвячене проблематиці подолання протидії розслідуванню злочинів економічної спрямованості. На переконання останнього, протидія є формою злочинної діяльності, що водночас виступає соціальним явищем із негативними наслідками. Він визнає її «самостійним негативним соціальним явищем, сутність якого

юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. С. 83-84.

[1] Чесакова М. С. Зазнач. твір. С. 84.

[2] Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. 20 с.

[3] Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. С. 205.

полягає в активних заходах наступального характеру, спрямованих на перешкоджання розслідуванню та судовому розгляду кримінальних проваджень»[1]. Також автором наголошено на необхідності застосування правових та організаційних основ для подолання протидії під час розслідування економічних злочинів. Він узагальнив, що підрозділи Національної поліції України у своїй діяльності керуються «Конституцією України, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, Кримінальним процесуальним кодексом та іншими законами України, актами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, постановами Кабінету Міністрів України, а також наказами МВС України й іншими нормативно-правовими актами». Тобто саме окреслені законодавчі акти віднесені до тих, що визначають правові основи для подолання протидії[2]. Організаційні засади, на думку автора, включають залучення необхідних ресурсів; налагодження взаємодії між учасниками процесу; планування, керівництво та координацію їхніх дій. Крім того, вченим підкреслено важливість врахування тактичних завдань розслідування для обрання оптимальних форм і методів протидії[3].

В. Плетенець системно підійшов до аналізу та визначення складових криміналістичного забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню[4]. Текстуальний аналіз монографічної праці науковця дозволяє узагальнити, що він розуміє протидію досудовому розслідуванню як систему умисних дій (рідше – бездіяльності) протидіючої сторони, спрямованих на ускладнення (унеможливлення) реалізації завдань кримінального провадження[5]. Також внесок вченого полягає у проведенні

[1] Піддубний В. В. Подолання протидії розслідуванню злочинів економічної спрямованості : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2020. С. 201.

[2] Піддубний В. В. Зазнач. твір. С. 137.

[3] Піддубний В. В. Зазнач. твір. С. 137-138.

[4] Плетенець В. М. Криміналістичне забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню : дис. … д-ра. юрид. наук:12.00.09. Дніпро, 2021. 42 с.

[5] Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання

аналітичного огляду правових та організаційних засад криміналістичного забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню, розробленні змістовних компонентів тактико-криміналістичного забезпечення подолання протидії, визначенні напрямів підвищення ефективності криміналістичного забезпечення нейтралізації протидії.

Також деякі питання протидії розслідуванню окремих видів і груп кримінальних правопорушень досліджують А. Волобуєв[1], В. Гусєва[2], С. Книженко[3], М. Костенко та Г. Чорний[4], П. Лепісевич і М. Курляк[5], В. Лисиченко[6],

протидії досудовому розслідуванню: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 368-369.

[1] Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.

[2] Гусєва В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків : У справі, 2020. 452 с.

[3] Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 99-101

[4] Костенко М. В., Чорний, Г. О. Криміналістичні та психологічні засоби подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 134. С. 243–247. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1781.

[5] Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 1. С. 277-283.

[6] Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія / В. К. Лисиченко, Р. М. Шехавцов. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2012. 344 с.

В. Ортинський[1], Ю. Попельнюк[2], О. Пчеліна[3], Т. Савчук[4], М. Семенишин, С. Князєв і В. Павліченко[5], Р. Степанюк[6], О. Федосова[7] та ін.

Під протидією розслідуванню, наприклад А. Волобуєв пропонує розуміти скоєння особою дій, утримання від їх учинення (шляхом бездіяльності), спрямованих на створення перешкод у з'ясуванні обставин кримінального правопорушення під час його активного розслідування, що полягає у перешкоджанні збирання та використанні доказів органом досудового розслідування, а в деяких випадках і судом [8].

---

[1] Ортинський В. Л. Засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 894 (18). С. 4-10.

[2] Попельнюк Ю. П. Особливості виявлення та подолання протидії розслідуванню на етапі виявлення ознак корисливо-насильницьких злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 350-359.

[3] Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 628-632.

[4] Савчук Т. І. Щодо протидії розслідуванню корупційних злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 147-150.

[5] Семенишин М. О., Князєв С. М., Павліченко В. М. Теоретико-прикладні проблеми організації розслідування насильницько-корисливих кримінальних правопорушень. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. № 1. С. 80-86.

[6] Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

[7] Федосова О. В. Оперативно-розшукове забезпечення подолання протидії виявленню і розслідуванню злочинів, що вчиняються за участю неповнолітніх. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3 (69). Т. 3. С. 181-187. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.3.30.

[8] Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. С. 94-95.

В. Гусєва вказує, що під протидією розслідуванню злочинів слід розуміти умисні дії, що спрямовані проти іншої дії та які перешкоджають законній діяльності слідчого під час виконання службових повноважень [1].

В. Ортинський дослідив і визначив апробовані засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності[2].

П. Лепісевич і М. Курляк здійснили спробу узагальнити типові форми протидії розслідуванню злочинів у сучасних умова[3].

Ю. Попельнюк дійшов висновку, що будь-які дії, які перешкоджають досягненню цілей кримінального провадження та судочинства, незалежно від того, чи є вони законними чи незаконними за своєю природою, слід вважати формою протидії. Конкретні вчинки, спрямовані на ускладнення кримінальної процесуальної діяльності, повинні піддаватися об'єктивній кримінально-правовій оцінці. У разі їх відповідності критеріям протиправності, вони можуть стати достатньою підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності[4]. Таким чином, в останніх дослідженнях вченими приділяється увага різноманітним аспектам вчення про протидію розслідуванню та її нейтралізацію, які вони вважають найактуальнішими для криміналістичної науки та правозастосовної практики.

Щодо наукової розробленості проблематики протидії розслідуванню кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, особливостей нейтралізації такої протидії, то вони ще не були предметом комплексного дослідження. Разом із цим, проблеми господарської діяльності

[1] Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 345.

[2] Ортинський В. Л. Зазнач. твір. С. 4-10.

[3] Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Зазнач. твір. С. 277-283.

[4] Попельнюк Ю. П. Зазнач. твір. С. 350.

вивчали Н. Барбашова[1], Е. Бекірова[2], Е. Бойченко [3], І. Бондаренко [4], О. Буткевич[5], О. Веденяпін[6], М. Дунас[7], К. Єфремова[8], А. Золотарьов[9], М. Короткевич[10], Т. Лямцева[11],

[1] Барбашова Н. В. Забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 1999. 18 с.

[2] Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2006. 22 с.

[3] Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04. Одеса, 2015. 241 с.

[4] Бондаренко І. М. Правова регламентація господарської діяльності казенних підприємств : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2001. 18 с.

[5] Буткевич О. В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2004. 20 с.

[6] Веденяпін О. А. Публічно-правові спори у сфері господарської діяльності як предмет адміністративного судочинства : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 19 с.

[7] Дунас М. О. Кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, які вчиняються службовими особами : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 22 с.

[8] Єфремова К. В. Особливості правового регулювання господарської діяльності на ринку виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2009. 213 с.

[9] Золотарьов А. І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. 222 с.

[10] Короткевич М. Є. Кваліфікація зайняття забороненими видами господарської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2005. 234 с.

[11] Лямцева Т. В. Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2001. 20 с.

І. Орехова[1], І. Пастух[2], Т. Попович [3], І. Поповська[4], Г. Прокопанич[5], В. Рєзнікова[6], О. Северин[7], С. Сенюта[8], М. Тимошенко[9], А. Шеваріхін[10], А. Шпомер[11], О. Юлдашев[12].

---

[1] Орєхова І. С. Державний контроль у сфері господарської діяльності: адміністративно-правові засади : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 186 с.

[2] Пастух І. Д. Організаційно-правові засади ліцензування господарської діяльності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

[3] Попович Т. Г. Стандартизація як спосіб регулювання господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 20 с.

[4] Поповська І. П. Правові основи програмного регулювання господарської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2010. 21 с.

[5] Прокопанич Г. К. Використання спеціальних знань в господарському судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 197 с.

[6] Рєзнікова В. В. Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 19 с.

[7] Северин О. Є. Правове регулювання валютних операцій суб'єктів господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Донецьк, 2003. 17 с.

[8] Сенюта С. Я. Правове регулювання господарської діяльності в телекомунікаційній галузі : автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Київ, 2016. 23 с.

[9] Тимошенко М. О. Правове регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2021. 44 с.

[10] Шеваріхін А. О. Адміністративно-правові проблеми ліцензування господарської діяльності органами внутрішніх справ : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07, Київ, 2003. 20 с.

[11] Шпомер А. І. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 22 с.

[12] Юлдашев О. Х. Методологічні засади регуляторної політики у сфері господарської діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук:

Методологічна основа у напрямі розроблення рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень розроблена також у інших наукових і навчально-методичних виданнях.

Значний інтерес у межах обраного нами предмету дослідження становить дисертаційне дослідження О. Бущана «Криміналістична характеристика та основні положення розслідування злочинів, скоєних шляхом кредитних банківських операцій» [1]. У ній вперше за новітню історію України автором комплексно досліджено криміналістичну характеристику кредитно-банківських злочинів, охарактеризовано основні положення їх розслідування. Автором вивчено ключові аспекти теорії та практики банківського кредитування, зокрема досліджено документообіг у процесі кредитування й узагальнено нормативно-правові акти, що регулюють кредитно-банківську діяльність. На підставі аналізу матеріалів кримінальних справ, судових експертиз та слідчої практики науковцем визначено механізми, способи вчинення і приховування кредитно-банківських злочинів, а також їх характерні ознаки, розроблено криміналістичну характеристику таких злочинів та її основні елементи; систематизовано способи їх учинення й ознаки, які виступають слідами злочинної діяльності та використовуються для їх виявлення і розкриття. Окрім цього, вченим визначено ключові криміналістичні принципи аналізу матеріалів про кредитно-банківські злочини та їх розслідування, надано рекомендації щодо висування слідчих версій, планування розслідування, а також виділено особливості проведення слідчих дій, таких як огляд документів і судові експертизи, та організації тактичних операцій[2].

У монографічній праці В. Корж «Теоретичні основи методики розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями у сфері економічної

12.00.04. Донецьк, 2008. 30 с.

[1] Бущан О. П. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування злочинів, вчинених шляхом використання кредитно-банківських операцій : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1995. С. 6.

[2] Бущан О. П. Зазнач. твір..

діяльності» також сформульовано низку положень, які є концептуальними, у тому числі в контексті нейтралізації протидії розслідуванню. На думку вченої, типовими ознаками злочинної діяльності у сфері економічної діяльності є: викривлення комп'ютерної інформації, що відображає виробничо-господарські операції суб'єкта підприємництва; неправильне ведення електронного бухгалтерського обліку; невідповідності між даними електронного та традиційного бухгалтерського обліку (головної книги); знищення комп'ютерних записів на магнітних носіях; збоїв програмного забезпечення, які нібито призвели до втрати інформації тощо[1].

Докторська дисертація Л. Аркуші «Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності» має важливе значення для розуміння окремих аспектів досліджуваної проблематики. У цій ґрунтовній теоретичній роботі висвітлюються ключові питання, котрі є актуальними для діяльності правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Вчена детально розглядає технології легалізації доходів, отриманих внаслідок організованої злочинної діяльності, з урахуванням сучасних умов, аналізує особливості функціонування злочинних організацій та визначає напрями виявлення таких злочинів. Також авторка акцентує увагу на важливості організації взаємодії суб'єктів, які здійснюють виявлення фактів легалізації злочинних доходів, і підкреслює значення інформаційно-аналітичного забезпечення для ефективної протидії таким кримінальним правопорушенням[2].

У контексті предмета нашого дослідження значний інтерес викликають роботи О. Костроміної «Наукові засади розслідування економічних злочинів, учинених організованими групами»[3], В. Лисенка «Проблеми криміналістичного

[1] Корж В. П. Теоретические основы расследования преступлений, совершаемых организованными образованиями в сфере экономической деятельности : монография. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2002. 412 с.

[2] Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 40 с.

[3] Костроміна О. Г. Наукові засади розслідування економічних

забезпечення розслідування податкових злочинів», І. Осики «Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва»[1], П. Чеберяка «Збирання і оцінка доказів за кримінальними провадженнями про злочини у сфері економіки»[2], Н. Дондик «Використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів»[3], С. Трача «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні»[4], В. Діденка «Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері»[5] та ін. Згадані й інші автори застосовують різні підходи до розроблення нових методів і засобів подолання протидії розслідуванню, проте недостатньо уваги приділяється науковою спільнотою тим, що можуть бути ефективними задля нейтралізації протидії, що виникає під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Щодо останніх робіт, у яких предметом дослідження ставали питання протидії розслідуванню, то, зокрема, Р. Нєдов вказує на важливість застосування різноманітних методів і засобів для нейтралізації протидії розслідуванню, зокрема в контексті протидії корупційним правопорушенням. Оперативна

злочинів, вчинених організованими групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 17 с.

[1] Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 254 с.

[2] Чеберяк П. П. Збирання і оцінка доказів за кримінальними провадженнями про злочини у сфері економіки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 19 с.

[3] Дондик Н. Я. Використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 19 с.

[4] Трач С. С. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні: монографія. Одеса : Юридика, 2023. 450 с.

[5] Діденко В. Л. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2024. 236 с.

інформація та ефект раптовості, як зауважує автор, дозволяють з'ясувати важливі факти, підвищити ефективність збирання доказів і скорочують обсяги часу, необхідні на реагування, що є критично важливим для запобігання спробам приховати або змінити важливі дані. Застосування оперативно-розшукових і криміналістичних прийомів також віднесені автором до важливих компонентів, оскільки вони дозволяють не лише збирати докази, а й виявляти найбільш уразливі моменти в діях правопорушників. Це може включати, наприклад, аналіз певних схем фінансових операцій, що можуть свідчити про корупційну діяльність. Ще одним важливим моментом є заходи щодо захисту свідків і потерпілих, оскільки ці особи часто можуть стати об'єктом тиску чи залякування з боку корупціонерів. Використання спеціальних технічних засобів, таких як шифрування інформації про свідків, дозволяє забезпечити їхню безпеку і зберегти конфіденційність даних, що є ключовим для безперешкодного проведення досудового слідства. Ці методи свідчать про необхідність комплексного підходу до розслідування корупційних правопорушень, із урахуванням як традиційних технік збирання доказів, так і сучасних технологій, що дозволяють мінімізувати ризик для досудового слідства, його результатів і можуть забезпечити його ефективність[1].

О. Васильківський і С. Радецький запропонували ряд заходів, необхідних для удосконалення способів подолання протидії розслідуванню. Одним із них є проведення тренінгів для слідчих за участю психологів, що дозволить підвищити комунікативні та психологічні навички правоохоронців. Це допоможе покращити роботу в команді і знизити вплив стресу, а також підвищить ефективність збирання доказів, допиту підозрюваних тощо. Ще одним важливим кроком, на думку вчених, є збільшення кількості висококваліфікованих кадрів

[1] Нєдов Р. С. Деякі особливості здійснення заходів, спрямованих на нейтралізацію детективами Національного антикорупційного бюро України протидії розслідуванню корупційних кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти:* матер. VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Частина ІІ (м. Дніпро, 15.03.2024). Дніпро : ДДУВС. 2024. С. 127-130.

у лавах сил безпеки, яким підслідні відповідні види або групи кримінальних правопорушень. Це дозволить підвищити ефективність розслідувань, зокрема при складних діях, що вимагають застосування спеціалізованих знань і наявності відповідного досвіду. Посилення міжнародного співробітництва є ще одним важливим аспектом, як зазначають науковці. Спільні зусилля з правоохоронними органами ЄС і США сприятимуть обміну досвідом і координації у розслідуванні міжнародних злочинів, зокрема в сферах економіки і корупції[1].

Також запровадження прогресивних методів і засобів також є суттєвим кроком. Використання сучасних аналітичних платформ і новітніх технічних засобів дозволяє поліпшити ефективність збору інформації та документування злочинів. Останнім кроком є використання можливостей OSINT (Open Source Intelligence). Аналіз інформації з відкритих джерел допомагає збирати цінні дані, які можуть бути використані для підкріплення доказів або для виявлення нових напрямів розслідування[2].

На підставі проведеного аналітичного огляду, зокрема положень наукових праць, присвячених питанням протидії розслідуванню, нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, а також особливостям розслідування та протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, можна дійти висновку, що формування та розвиток наукового вчення про протидію розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень відбувалося в декілька етапів (періодів). Серед них ми вважаємо за потрібне виокремити такі:

Перший етап (XI ст. – початок XVI ст.) – період дії Руської Правди, за якого вперше (в короткій і просторовій редакції) закріплено засади захисту суб'єктів, які на професійному рівні провадили правосуддя та осіб, які забезпечували його реалізацію.

---

[1] Васильковський О. В., Радецький С. В. Використання криміналістичних знань під час нейтралізації протидії розслідуванню. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2024. № 70. С. 84-85. DOI: https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.70.16.

[2] Васильковський О. В., Радецький С. В. Зазнач. твір. С. 85.

Таким чином, перевага віддавалася захисту учасників розслідування та судочинства від протиправного впливу, що закріплювалося на законодавчому рівні.

Другий етап (початок XVI ст. – XVII ст.) – спостерігається певна неузгодженість в підходах до регулювання правових відносин, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, через дію різноманітних законодавчих актів (Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, Гетьманщини та ін.).

Третій етап (XVII ст. – 1903 р.) – ознаменований суттєвою зміною норм матеріального права, якими встановлювалася відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, зокрема, через входження деяких земель України до складу інших держав. Спроби законодавців криміналізувати суспільні відносини у сфері забезпечення правосуддя не позбавлені ряду недоліків і суперечностей, адже допускалися помилки у визначенні родового і безпосередніх об'єктів складів злочинів. Опублікування роботи Г. Гросса «Керівництво для судових слідчих, чинів загальної й жандармської поліції та інших», у якій здійснено першу спробу дослідження форм протидії розслідуванню злочинів.

Четвертому етапу (1903–1960 рр.) притаманна перша спроба до узагальнення злочинів, що вчиняються особами, які не є представниками правосуддя, але зобов'язані сприяти його здійсненню, а також дії, що перешкоджають реалізації завдань правосуддя, що отримала назву «Про протидію правосуддю» (Глава VII «Про протидію правосуддю» Кримінального уложення 1903 р.). Також подібні кроки законодавця на уточнення предмету правового регулювання знаходили своє закріплення у КК УСРР 1922 р, КК УСРР 1927 р.

П'ятий етап (1960–2003 рр.) – пов'язаний із нормативними змінами в тогочасній доктрині Кримінального кодексу 1960 р., а також із першими ґрунтовними спробами українських вчених у 60-х рр. XX ст. осмислити сутність протидії розслідуванню, визначити її типові форми тощо.

Шостий етап (2003 р. – дотепер) – характеризується суттєвим розвитком проблематики протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, у тому числі кримінальними процесуальними і криміналістичними засобами, формуванням наукових підходів до типізації форм

протидії розслідуванню, визначенню правових засобів щодо нейтралізації конкретних форм протидії розслідуванню тощо.

Оцінюючи сучасний стан наукового забезпечення криміналістичного вчення про протидію розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та її нейтралізацію слід наголосити, що досі системних спроб до розроблення цієї проблематики в теорії вітчизняної криміналістики вчинено не було. Формування теорії про протидію розслідуванню кримінальних правопорушень розвивалося поступово, у міру вдосконалення правових норм, що регулюють кримінальне судочинство і встановлюють відповідальність за вчинення протиправних діянь стосовно осіб, які здійснюють і забезпечують правосуддя, а також за перешкоджання реалізації ними їх професійних обов'язків, наукового опрацювання цієї проблематики.

1.2. Криміналістична характеристика протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності зазвичай розглядаються як злочини, передбачені Розділом VII Особливої частини КК України, які посягають на встановлений порядок обігу грошових коштів, цінних паперів та інших документів, порушують систему оподаткування, принципи бюджетного та валютного регулювання, правила переміщення товарів через митний кордон, а також порядок ведення підприємницької діяльності. Вони також стосуються захисту прав і законних інтересів кредиторів і споживачів, забезпечення добросовісної конкуренції, антимонопольної політики та регулювання процесів приватизації[1].

Криміналізація діянь, що належать до цієї категорії, зумовлена необхідністю захисту прав суб'єктів господарювання та стабільності економіки загалом. Проте, попри впровадження

[1] Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ : Юридична практика, 2003. С. 24.

законодавцем низки заходів, значна частина кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності залишається латентною впродовж тривалого часу. Це свідчить про наявність серйозних труднощів у виявленні та розслідуванні таких злочинів, що вимагає подальшого вдосконалення правозастосовної практики та покращення механізмів протидії економічним кримінальним правопорушенням.

Несвоєчасне виявлення, розслідування та реагування на суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності часто зумовлюється діями заінтересованих осіб, які прагнуть уникнути кримінальної відповідальності. Постійний розвиток суспільних відносин і вдосконалення способів протидії розслідуванню з боку таких осіб актуалізують потребу у впровадженні нових підходів до виявлення та подолання цієї протидії. Зокрема, важливим завданням є вдосконалення порядку проведення окремих слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, а також підвищення ефективності використання їх результатів для забезпечення належного реагування на спроби перешкодити розслідуванню.

У Розділі VII Особливої частини КК України передбачено перелік суспільно небезпечних правопорушень, які посягають на належне функціонування грошового обігу, ринку цінних паперів, обігу документів, податкової системи, бюджетного та валютного регулювання. Ці діяння також порушують встановлений порядок переміщення товарів через митний кордон, ведення підприємницької та іншої господарської діяльності, ставлять під загрозу права кредиторів і споживачів, принципи добросовісної конкуренції та антимонопольної політики, а також процедури приватизації майна[1]. Незважаючи на їхню різноманітність, усі ці правопорушення потребують комплексного реагування з боку правоохоронних органів, оскільки вони тією чи іншою мірою завдають шкоди фінансово-економічній безпеці держави.

Останні зміни, яких зазнав згаданий розділ КК України, не спричинили кардинального перегляду підходів законодавця до кримінально-правової політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням цього виду. Науковці при цьому відзначають наявність двох основних тенденцій:

[1] Дудоров О. О. Зазнач. твір. 2003. С. 24.

1. Акцент на спеціальних (казуїстичних) кримінально-правових заборонах, які дозволяють лише частково та інтуїтивно реагувати на економічні зловживання. Такий підхід позбавлений цілісності й системності, натомість доцільним виглядає комплексне забезпечення кримінально-правового захисту господарської та фінансової діяльності. Саме такий (хоча й не без недоліків) підхід був закладений у первісній редакції Розділу VII КК України, що включала загальні норми, подібні до статей 201 та 202 КК України.

2. Перебільшення ролі репресивних заходів кримінального права, що подається як чинник, який негативно впливає на бізнес-середовище та стримує економічний розвиток. У результаті, відбувається різноформатна, часто необґрунтована гуманізація відповідальності за господарські злочини, що не завжди узгоджується з науковими підходами у кримінальному праві[1].

Попри відсутність збалансованості в законодавчій політиці, не можна заперечувати важливість належної кримінально-правової протидії злочинам і кримінальним проступкам у сфері господарської діяльності. Це, на нашу думку, потребує глибокого й комплексного дослідження такого явища, як господарська злочинність, зокрема через вивчення її внутрішніх (іманентних) характеристик [2].

У групі кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, як правило, виокремлюють такі різновиди:

---

[1] Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2020. Вип. 4 (92). С. 133-134. DOI: 10.33766/2524-0323.92.140-15.

[2] Богданюк Р. І. Іманентні ознаки протиправних посягань у сфері господарської діяльності як предмет вивчення кримінально-правових наук на шляху забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики:* ІІІ Всеукраїнська наукова конференція (м. Одеса, 18 грудня 2024 р.). Одеса : ОДУВС, 2024. С. 129-131.

1) «кримінальні правопорушення у сфері обігу грошей, цінних паперів та інших документів;

2) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку переміщення визначених законодавством предметів через митний кордон України;

3) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку зайняття підприємницькою чи іншою господарською діяльністю;

4) кримінальні правопорушення у бюджетній сфері;

5) кримінальні правопорушення у сфері оподаткування та загальнообов'язкового державного соціального страхування;

6) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення прав кредиторів;

7) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення діяльності фондового ринку;

8) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення добросовісної конкуренції;

9) кримінальні правопорушення у сфері приватизації державного та комунального майна»[1]. Водночас окремі з них характеризуються низьким рівнем поширеності в облікованій кількості кримінальних правопорушень, а тому і складно об'єктивно оцінити рівень протидії, що полягає у приховуванні цих кримінальних правопорушень, протидії розслідуванню тощо.

Одним із ключових завдань у розробленні рекомендацій щодо подолання протидії, учинюваної під час розслідування досліджуваних нами кримінальних правопорушень, є аналіз особливостей криміналістичної характеристики скоюваної протидії. Дослідження криміналістичної характеристики протидії, яка вчиняється заінтересованими особами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності дозволить не лише зрозуміти механізми та методи протидії, а й знайти ефективні способи її подолання, що відповідатимуть доктрині кримінального процесуального права.

---

[1] Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах): навчальний посібник / А. О. Винник, О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка ; за ред. О. Ф. Пасєки. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 6.

У юридичній літературі неодноразово розглядалися різні підходи до теоретичного осмислення категорії «криміналістична характеристика». Це питання широко висвітлювалося в наукових працях багатьох дослідників, серед яких В. Бахін [1], П. Біленчук зі співавторами[2], О. Бишевець зі співавторами[3], А. Волобуєв[4], І. Когутич[5], О. Колесніченко та В. Коновалова[6], А. Старушкевич[7], М. Салтевський[8], В. Шепітько[9] та ін. Кожен із зазначених авторів запропонував свій підхід до визначення поняття «криміналістична характеристика», ураховуючи різні аспекти її структури, функції та практичне значення. Напрацювання дослідників стали основою для формування сучасного розуміння цієї теоретичної категорії. Зважаючи на багатогранність наукових позицій і різноманітність підходів до визначення сутності криміналістичної характеристики, вважаємо доцільним навести деякі з авторських поглядів, які відображають широту і складність цього поняття. Це дозволить не лише окреслити основні напрями розвитку цієї категорії, але й сприяти її

[1] Бахін В. П. Криміналістика. Проблеми та думки (1962-2002). Київ : Либідь, 2002. С. 179.

[2] Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів : ЛьвДУВС, 2010. С. 254-255.

[3] Розслідуваня окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бишевець, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва та ін., за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої. Київ : Алерта, 2015. С. 25.

[4] Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків : Ун-т внут. справ, 2000. С. 12.

[5] Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. С. 445.

[6] Колесніченко О. Н. Криміналістична характеристика злочинів: навчальник посібник / О. Н. Колесінченко, В. О. Коновалова. Харків : Юрид. інститут, 1985. С. 16.

[7] Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навч. посібник. Київ : Правник. НАВСУ, 1997. С. 10.

[8] Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків : Консум, 2001. С.267.

[9] Шепітько В. Ю. Криміналістика: курс лекцій. Харків : Одисей, 2003. С. 255.

подальшому теоретичному осмисленню та практичному застосуванню.

У навчальному посібнику «Криміналістика», підготовленому В. Тіщенком, Л. Аркушею та В. Плахотіним, поняття криміналістичної характеристики визначено як систему особливостей, притаманних певному виду злочинів, які мають значний вплив на процес розслідування й зумовлюють використання відповідних криміналістичних методів, прийомів і засобів[1].

Р. Степанюк запропонував розглядати криміналістичну характеристику злочину як окрему наукову теорію, що охоплює систему наукових положень і практичних рекомендацій, спрямованих на створення системи криміналістично значущих ознак, характерних для певної множини злочинів[2].

Водночас В. Пясковський, Ю. Чорноус, А. Іщенко та О. Алексєєв трактують цю категорію як систему узагальнених даних про найтиповіші ознаки конкретного виду або групи злочинів. Зазначені ознаки охоплюють такі аспекти, як спосіб і механізм учинення злочину, обстановку його скоєння, особистість суб'єкта злочину й інші обставини. Взаємозв'язок цих елементів є закономірним і слугує основою для наукового й практичного вирішення завдань, пов'язаних із розслідуванням[3].

Згідно з позицією О. Пчеліної «криміналістична характеристика злочинів є невід'ємним структурним елементом методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, яка виконує орієнтовну функцію й дозволяє слідчому визначити перспективні напрями розслідування за дефіциту інформації про вчинений злочин чи-то злочини у сфері службової діяльності»[4].

---

[1] Тіщенко В. В. Криміналістика: навч.-метод. посібник. / В. В. Тіщенко, Л. І. Аркуша, В. М. Плахотіна. Одеса : Фенікс, 2013. С. 118.

[2] Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 398.

[3] Криміналістика (текст): підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А.В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2015. С. 430.

[4] Пчеліна О. В. Криміналістична характеристика злочинів

Отже, криміналістична характеристика за своєю суттю є інформаційною моделлю, яка слугує основою для подальшої побудови науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень. Її практичне значення визначається кількома основними ознаками, серед яких: «1) відокремлення конкретного виду (підвиду) злочинів від інших; 2) систематизацію криміналістично значимих відомостей; 3) встановлення кореляційних зв'язків між елементами та відображення їх на статистичному рівні; 4) розроблення типових версій про особу злочинця, обставини та мотиви злочину; 5) закладення підґрунтя для розбудови найбільш оптимальної програми (моделі) розслідування цієї категорії злочинів»[1]. Таким чином, криміналістична характеристика є важливим інструментом для систематизації інформації та вдосконалення процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Вчені також підкреслюють вагоме значення криміналістичної характеристики у практичній діяльності слідчого під час розслідування кримінальних правопорушень. Однак важливо зазначити, що всі відомості, відображені в криміналістичній характеристиці, мають виключно імовірний орієнтуючий характер. Це означає, що під час їх оцінки й аналізу у процесі здійснення практичної діяльності слід підходити до них критично. Таке критичне сприйняття дозволяє уникнути необґрунтованих висновків і гарантує, що розслідування проводиться на підставі перевірених та обґрунтованих даних, що забезпечує досягнення об'єктивних результатів.

Проведений аналіз теоретичних напрацювань вітчизняних вчених дозволяє зробити висновок, що серед елементів криміналістичної характеристики найчастіше виокремлюють типові відомості про: обстановку, час і місце вчинення злочину, спосіб учинення, знаряддя та засоби, сліди, а також характеристики особистості злочинця та потерпілого. Проте

у сфері службової діяльності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 9. С. 181.

[1] Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. С. 40-41.

кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності мають певні специфічні риси, які позначаються на елементах їх криміналістичних характеристик. Зокрема, такі злочини можуть мати особливості в плані методів вчинення, використання технічних засобів, обстановки, а також специфічних характеристик осіб, які вчиняють ці правопорушення, і відносин між ними, що потребує відповідного коригування підходів до аналізу та класифікації таких злочинів у криміналістичному контексті.

Під криміналістичною характеристикою кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності слід розуміти систему узагальнених даних, що відображають типові ознаки суб'єкта цих діянь, мотивацію його злочинної поведінки, предмет посягання, обставини вчинення злочину, способи його вчинення та наслідки. Усі ці елементи мають важливе значення для виявлення та розкриття таких злочинів за допомогою криміналістичних засобів, прийомів і методів. Така характеристика дає змогу систематизувати знання про злочини в даній сфері, що є основою для ефективного застосування методик розслідування та оперативного реагування на правопорушення в господарській діяльності[1]. Таким чином, у запропонованій дефініції автор визначив не лише загальні принципи, але й змістовні складові криміналістичної характеристики. Це дозволяє створити більш детальну та цілісну модель для розслідування конкретних видів злочинів. Варто зауважити, що підхід, згідно з яким формуються авторські дефініції криміналістичних характеристик для конкретних груп правопорушень або окремих видів злочинів, на сьогодні є досить поширеним. Він дозволяє краще адаптувати наукові розробки до практичних потреб слідчих і правоохоронних органів, з урахуванням специфіки кожного виду злочину та його особливостей.

Разом із цим, ми підтримуємо точку зору В. Варцаби, який зазначає, що давати визначення поняття криміналістичної характеристики для певних груп або видів злочинів некоректно.

[1] Клепа Є. М. Криміналістична характеристика злочинів у сфері господарської діяльності. *Підприємство, господарство і право*. 2005. № 7. С. 141.

Згідно з позицією вченого, криміналістична характеристика є категорією методики розслідування окремих видів злочинів (криміналістичної методики). За цією логікою, спроби визначити її поняття саме для конкретних злочинів або їх груп не є доцільними, оскільки криміналістична характеристика служить основою для розроблення методик розслідування, а не обмежується конкретними категоріями правопорушень[1]. Водночас безумовно при визначенні складових цілої групи кримінальних правопорушень в її основу можуть бути покладені дослідження, у яких визначено змістовні складові окремих видів кримінальних правопорушень досліджуваної групи, підгрупи.

Елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень в науковій літературі знаходять різне висвітлення, залежно від виду злочину та механізму його вчинення.

Зокрема, В. Шепітько пропонує такий перелік елементів криміналістичної характеристики:

- спосіб учинення злочину;
- місце й обстановка вчинення злочину;
- час вчинення злочину;
- знаряддя та засоби вчинення злочину;
- предмет злочинного посягання;
- особистість потерпілого (жертви);
- особистість злочинця;
- типові сліди злочину[2].

Водночас В. Березняк, аналізуючи кримінальні правопорушення у сфері нерухомості, зокрема ті, що пов'язані з посяганнями на землю й об'єкти корпоративної власності, пропонує дещо змінений перелік елементів:

- предмет злочинного посягання;
- спосіб вчинення злочину;
- особу злочинця;
- особу потерпілого;
- слідову картину;

---

[1] Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. С. 54.

[2] Шепитько В. Ю. Криминалистика: курс лекций. Харьков: Одиссей, 2005. С. 318.

- обстановку вчинення кримінального правопорушення[1].

Ці підходи демонструють різницю у врахуванні специфіки злочинів, що дає змогу адаптувати криміналістичну характеристику до конкретного типу правопорушень.

О. Дуфенюк і О. Терешко вважають, що криміналістична характеристика протиправного заволодіння майном підприємств, установ та організацій має формувати інформаційну модель, яка охоплює найбільш значущі дані про:

– можливі способи підготовки, вчинення та приховування злочину;

– типову особу злочинця (злочинців) та типову особу потерпілого (потерпілих);

– типові обстановку, час, місце та сліди злочину[2].

Науковці зазначають, що використання таких відомостей допомагає правоохоронним органам комплексно оцінювати ситуацію при надходженні повідомлень про злочини. Це дозволяє:

– швидко реагувати на ситуацію та збирати доказову інформацію;

– блокувати способи протидії розслідуванню;

– проводити аналіз можливих кримінальних та корупційних зв'язків;

– мінімізувати ризики втрати доказів;

– розробляти стратегії ефективної профілактики правопорушень.

Такий підхід підвищує ефективність діяльності правоохоронних органів у боротьбі з цим видом злочинів.

---

[1] Березняк В. С. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із захопленням землі та об'єктів корпоративної власності. *Юридична наука.* 2020. № 9 (111). С. 133. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-111-9.15

[2] Дуфенюк О. М., Терешко О. М. Криміналістична характеристика протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій: хто ховається за маскою рейдера? *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: матеріали науково-практичного семінару (м. Львів, 30 жовтня 2020 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 28-29.

С. Кушнір зазначає, що криміналістична характеристика протиправного заволодіння майном підприємств, установ або організацій є інформаційною моделлю, що об'єднує в собі ключові відомості про:

– можливі способи підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення;

– типову особу злочинця (злочинців) і типову особу потерпілого (потерпілих);

– місце та час вчинення правопорушення;

– слідову картину у її широкому розумінні[1]. Ця модель створює основу для ефективного розслідування таких злочинів, дозволяючи забезпечити системний підхід до вивчення обставин злочину та побудови доказової бази.

Серед елементів криміналістичної характеристики контрабанди, що належить до групи кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності і є доволі поширеною в облікованій кількості кримінальних правопорушень протягом останнього часу, виділяють такі змістовні компоненти:

1. Відомості про особу злочинця, що включають характеристики, які допомагають ідентифікувати злочинця, його мотиви та можливі зв'язки з іншими суб'єктами або злочинами.

2. Особливості предмету злочинного посягання – це відомості про товари або предмети, що були незаконно переміщені через митний кордон, включаючи їх вид, кількість, вартість та потенційну шкоду.

3. Спосіб учинення злочину розглядається як набір конкретних дій, що включають етапи підготовки (наприклад, організацію незаконного перевезення), вчинення (саме переміщення товару) та приховування (приховування предметів злочину або змова для уникнення виявлення) [2]. Ці компоненти

[1] Кушнір С. С. Аналіз елементів криміналістичної характеристики протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 743. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/181.

[2] Заверховський О. В. Криміналістична характеристика контрабанди та її значення для правозастосовчої діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. С. 71.

створюють комплексну картину злочину, що дозволяє ефективно використовувати криміналістичні методи для розслідування контрабанди та попередження таких правопорушень

В. Корнієнко в своєму дослідженні економічних злочинів, учинених із використанням банків, звернув увагу на такі елементи криміналістичної характеристики: він охарактеризував узагальнені дані про типові ознаки обстановки, предмета злочину, суб'єктів злочину і слідів. Окрім цього, він визначив технології злочинного збагачення у сфері банківської діяльності, що дозволяють краще зрозуміти способи скоєння злочинів досліджуваного ним виду[1].

Т. Охрімчук, досліджуючи шахрайство з фінансовими ресурсами, вказала, що цей злочин учиняється в кредитно-фінансовій сфері. Складовими криміналістичної характеристики шахрайства, згідно із проведеними нею дослідженнями, є: предмет злочинного посягання, спосіб учинення злочину, слідова картина та особа шахрая, який діє з використанням фінансових ресурсів[2].

До структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням сучасних комп'ютерних технологій, пропонують відносити такі складові: обстановка вчиненого кримінального правопорушення, предмет посягання (основний і підпорядкований), спосіб вчинення кримінального правопорушення, характеристики особи правопорушника, а також слідова картина[3].

Р. Степанюк до структури криміналістичної характеристики злочинів, учинених у бюджетній сфері, включає

---

[1] Корнієнко В. В. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування економічних злочинів, вчинених з використанням банків : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. С. 48-49.

[2] Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами та основні напрями розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. С. 83-84.

[3] Пушина Н. Л. Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері господарської діяльності із використанням сучасних комп'ютерних технологій : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. С. 91.

відомості про типові ознаки предмета посягання, характеристики обстановки, способи вчинення, сліди злочину та особу злочинця[1]. Також у науковій літературі вказують про необхідність врахування особливостей механізму злочинної діяльності під час визначення елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. Під механізмом злочину розуміють складний, системний, динамічний порядок взаємодії елементів злочинної діяльності та чинників об'єктивної реальності. Ці взаємодії формують зміст злочину та сприяють виникненню криміналістично значущої інформації.

До основних складових механізму злочину В. Журавель відносить:

- обстановку вчинення злочину;
- предмет злочинного посягання;
- дії злочинця та пов'язаних з ним осіб на етапах підготовки, вчинення і приховування злочину;
- ставлення суб'єкта до скоєного, його дій та наслідків;
- поведінку потерпілого і випадкових учасників події;
- кореляційні зв'язки між діями злочинця та злочинним результатом [2].

Ця концепція підкреслює багатовимірний характер злочинної діяльності та важливість аналізу взаємозв'язків між її елементами для розкриття злочинів та збирання доказової інформації.

А. Волобуєв запропонував виділяти такі основні елементи механізму кримінального правопорушення:

1. Суб'єкт кримінального правопорушення, який у криміналістиці позначається як «особа злочинця». Це комплекс особистісних рис і характеристик, що мають вирішальне значення у формуванні механізму злочину.
2. Предмет посягання і потерпілий від кримінального правопорушення, які перебувають у тісному взаємозв'язку

[1] Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. С. 96-97.

[2] Загальна теорія криміналістики : генеза та сучасний стан : монографія / Володимир Журавель. Харків : Право, 2021. С. 169.

з властивостями особи злочинця та мотиваційними аспектами його дій.

3. Обстановка кримінального правопорушення, яка трактується як сукупність зовнішніх умов, що оточують суб'єкта, впливають на його дії та результати. Вона включає час і місце злочину разом із наявними там об'єктами, формуючи просторово-часові параметри злочинної події.

4. Спосіб учинення кримінального правопорушення, що є системою дій суб'єкта, детермінованих його особистістю, предметом посягання (зокрема жертвою) та зовнішньою обстановкою. Ці дії спрямовані на досягнення злочинної мети.

5. Сліди злочину, які включають будь-які зміни в навколишньому середовищі, пов'язані зі злочином. Вони можуть мати матеріальну форму (фізичні зміни) та ідеальну (відображення події в пам'яті чи свідомості людей)[1]. Ці елементи дають цілісне уявлення про механізм кримінального правопорушення, дозволяючи більш ефективно аналізувати і розслідувати злочини.

Отже, попри те, що окремі вчені до структури криміналістичної характеристики відносять технології злочинного збагачення, серед інших превалює традиційний підхід. Тому можна вважати, що базова модель змістовних компонентів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності повинна охоплювати типові відомості про предмет посягання, характеристики обстановки, способів учинення, слідів та особи злочинця[2].

Пропонована структура криміналістичної характеристики протидії розслідуванню включає кілька ключових складових. Перша з них – це типізовані відомості про особу, яка вчиняє протидію, а також про особу, стосовно якої ця протидія

---

[1] Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2019. С. 106.

[2] Богданюк Р. І. Криміналістична характеристика протидії, що вчиняється під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 240-241. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.20.

здійснюється. Важливим елементом є об'єкт, який зазнав впливу, з метою унеможливлення його використання в доказуванні. І, зрозуміло, важливим є способ учинення протидії, що охоплює як дії щодо підготовки, так і способи приховування факту протидії. Цей підхід дозволяє систематизувати відомості, що мають важливе значення для ефективного розслідування та подолання протидії.

Визначення способів протидії розслідуванню має важливе значення для ефективної протидії таким кримінальним правопорушенням. Способи протидії, як правило, є комплексними і можуть поєднувати законні та незаконні дії. Важливо, що виявлення одного типового способу протидії часто відкриває доступ до виявлення цілої групи схожих чи взаємопов'язаних дій, які мають спільну мету – ускладнення або перешкоджання розслідуванню.

Для ефективного пізнання способів протидії необхідно враховувати кримінально-правові елементи, що передбачені відповідними статтями Кримінального кодексу України, оскільки вони визначають правові межі і форми протидії. Також важливим є застосування процесуальних форм доказування та методик збирання інформації з використанням криміналістичних засобів. Це дозволяє точно визначити характер і обсяг протидії та забезпечити належне документування й фіксацію цих дій для подальшого використання в судовому процесі[1].

За результатами узагальнення проведеного нами анкетування працівників практичних підрозділів, можна зазначити, що найчастіше особи, зацікавлені в результатах досудового розслідування, вчиняють такі форми протидії:

1. Надають неправдиві показання.
2. Приховують кримінальні правопорушення.
3. Корумпують посадових осіб правоохоронного органу.
4. Вчиняють різноманітні форми фальсифікації доказів.

[1] Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2008. С. 32.

5. Знищують докази у кримінальному провадженні.
6. Застосовують фізичний та психологічний вплив стосовно учасників досудового слідства.
7. Поширюють неправдиву інформацію у медіа.
8. Розголошують таємницю досудового розслідування.

Зазначимо, що досліджуваний вид кримінальної діяльності охоплює вчинення значної кількості різноманітних кримінальних правопорушень. Відтак ці кримінальні правопорушення здебільшого інтегруються в рамки організованої злочинної діяльності, що вирізняється єдністю умислу її учасників, узгодженістю у визначенні способів, методів і засобів їх підготовки, реалізації та приховування. Основну роль в організації такої діяльності відіграють службові особи.

Також варто відзначити, що процес розслідування часто супроводжується протидією, що полягає у вчиненні самостійних кримінальних правопорушень, таких як підробка офіційних документів і їх завідоме використання, підкуп або погрози свідкам, втручання у діяльність працівників правоохоронних органів чи судових органів.

Особистісні характеристики осіб, які вчиняють протидію під час розслідування кримінальних правопорушень, зазвичай відрізняються високим рівнем організованості. Це особливо характерно для злочинів, які пов'язані з організованою злочинною діяльністю. У таких випадках йдеться про узгодженість дій учасників, спільний умисел, а також спільне використання методів, способів і засобів для підготовки, вчинення та приховування протидії[1].

Також, як слушно вказала М. Чесакова, аналізуючи форми протидії, слід ураховувати, що ключовою характеристикою є суб'єктивна сторона, яка проявляється через мотиви та цілі скоєння злочину. Якщо мета таких дій є очевидною – неналежне розкриття злочину, пом'якшення покарання, неповне вивчення матеріалів кримінального провадження чи навіть його закриття

[1] Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2008. С. 35.

за відсутності відповідних підстав, то мотиви потребують детальнішого розгляду. Мотиви протидії розслідуванню можуть бути обумовлені релігійними переконаннями, психологічним впливом на свідомість осіб, моральними міркуваннями чи небажанням розголошення фактів, пов'язаних із вчиненням злочину[1]. Мотиви та цілі вчинення протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності ми плануємо дослідити під час дослідження особи, яка її вчиняє.

Під час розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності заінтересовані сторони часто здійснюють протидію законній діяльності сторони обвинувачення та інших учасників кримінального провадження. За результатами проведеного анкетування працівників правоохоронних органів, найчастіше протиправному впливу піддаються потерпілий (33%), його близькі (18%), майно (13%) та інші активи потерпілого (6%). Рідше об'єктами такого впливу стають працівники правоохоронних і судових органів, співробітники експертних установ, ревізори, аудитори (21%), а також матеріали кримінальних проваджень (5%), офіційні документи (4%) тощо.

Зважаючи на те, що потерпілий зазвичай бере участь у кримінальних провадженнях, пов'язаних із посяганнями на законні інтереси суб'єктів господарювання (а не на публічні чи державні інтереси), незаконний вплив на нього залишається досить поширеним способом протидії розслідуванню.

Узагальнюючи результати проведених наукових досліджень, можна констатувати, що криміналістична характеристика є інформаційною моделлю, яка слугує основою для розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень і має важливе теоретичне та практичне значення. Попри недоцільність формулювання універсального авторського визначення криміналістичної характеристики правопорушень певної групи чи виду, вважаємо за потрібне звернути увагу на можливість

[1] Чесакова М. С. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. С. 57.

виокремлення окремої категорії – «криміналістична характеристика протидії розслідуванню».

Отже, протидія розслідуванню кримінальних правопорушень, будучи в сутнісному аспекті переважно діяльністю (рідше бездіяльністю), характеризується кількома основними ознаками, серед яких:

по-перше, передбачає наявність суб'єкта, який, усвідомлюючи свої цілі, реалізує дії або вдається до бездіяльності з метою перешкодити розслідуванню;

по-друге, має об'єкт (на який вона спрямована): ним може бути як фізична особа, так і об'єкти з доказовим потенціалом або органи, котрі здійснюють розслідування;

по-третє, це конкретні дії або бездіяльність, які можна визначити як способи або які становлять форми протидії. Це можуть бути перешкоди для збирання доказів, тиск на учасників процесу або маніпулювання фактами. Знаряддя та засоби, що використовуються для цього, також можуть бути важливою частиною протидії, хоча вони не є обов'язковими для її характеристики [1].

1.3. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють протидію під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Особа злочинця – це міждисциплінарна категорія, котрій ґрунтовну увагу приділяють у науках кримінально-правового циклу. У криміналістиці вчені звертають увагу на її криміналістично значущі ознаки під час формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування, а також судового розгляду.

Особу злочинця розуміють як об'єкт дослідження у криміналістиці, що є частиною криміналістичної

[1] Богданюк Р. І. Криміналістична характеристика протидії, що вчиняється під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 241. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.20.

характеристики. Цей елемент уособлює типову модель особистості злочинця, яка включає його біологічні, психологічні та соціальні властивості й ознаки. Ці характеристики детермінують механізм злочину, впливають на специфіку його відображення у навколишньому середовищі, процес утворення слідів та зазнають впливу інших осіб, предметів і процесів, які взаємодіють із злочинцем[1].

Також Д. Птушкін наголошує, що криміналістичне дослідження особи злочинця спрямоване на збирання інформації, яка має ключове значення для:

– визначення напряму розслідування;

– прийняття рішень щодо необхідності проведення слідчих (розшукових) дій;

– визначення тактики проведення процесуальних заходів[2]. Таким чином, особа злочинця виступає не лише важливим елементом криміналістичної характеристики, а й значущим фактором у побудові стратегії та тактики розслідування.

Дослідження властивостей особи злочинця у криміналістиці здійснюється на підставі різних критеріїв. М. Салтевський, В. Лукашевич і В. Глібко запропонували виокремлювати три основні групи властивостей: фізичні, біологічні та соціальні[3].

В. Тіщенко розвинув цю концепцію, виділивши такі групи криміналістично значущих характеристик:

1. Біологічні ознаки, які включають статеві, вікові та фізичні особливості.

---

[1] Лужецька О. Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 4(63). С. 200.

[2] Птушкін Д. А. Криміналістична характеристика особи, яка вчиняє шахрайства щодо об'єктів нерухомого майна громадян. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 1. С. 204. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-203-208

[3] Салтевський М. В., Лукашевич В. Г., Глібко В. М. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ : Рад. шк., 1994. С. 112.

2. Психічні риси, що визначають інтелектуальні, емоційні та вольові якості індивіда.

3. Соціальні характеристики, які відображають його суспільний статус, професію, рід занять, сімейний стан, місце проживання та специфіку взаємин з іншими[1]. Інші підходи також передбачають виокремлення демографічних характеристик, моральних якостей і психологічних особливостей, на додачу до визначених ознак[2].

Особливу увагу класифікації властивостей особи злочинця приділив В. Мельничок. Він запропонував виокремлювати п'ять основних груп характеристик, а саме:

1) соціально-демографічні ознаки, такі як сімейний стан, посада, національна та професійна належність, матеріальний статок;

2) рівень інтелектуального розвитку, включно з освітньо-культурним рівнем, професійними навичками й уміннями;

3) моральні якості, які охоплюють цінності, соціальні позиції, зв'язки, потреби, інтереси, схильності та звички;

4) психічні властивості, процеси та стани, що характеризують особистість;

5) біофізіологічні ознаки, до яких належать стать, вік, стан здоров'я та фізична конституція[3]. Така класифікація, на нашу думку, створює комплексне уявлення про особу злочинця, сприяючи глибшому розумінню її поведінки та мотивів у контексті провадження кримінальної процесуальної діяльності, однак не завжди можуть бути відображені та досліджені під час аналізу матеріалів кримінального провадження, судової практики.

Разом із цим, слід зауважити, що окремі ознаки можуть втрачати своє значення в контексті певних груп кримінальних

---

[1] Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса : Фенікс, 2007. С. 62.

[2] Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов та ін. Київ : Ін Юре, 2007. С. 194.

[3] Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна.* 2008. № 11. С. 101.

правопорушень. Так, зокрема, навряд чи психоемоційні характеристики особи злочинця, яка вчинила кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності матимуть вагоме значення.

Під час дослідження особи злочинця, не можна оминути увагою кримінально-правові ознаки цієї категорії, адже лише за умови відповідності ним особа набуватиме статус суб'єкта кримінального правопорушення.

Для складів кримінальних правопорушень, які є предметом нашого дослідження, характерною є наявність загального суб'єкта, тобто особи, яка досягла 16-річного віку. Винятком є ситуації, коли злочин вчиняється службовою особою, у такому випадку суб'єкт набуває статусу спеціального.

Згідно з частинами 3 і 4 статті 18 Кримінального кодексу України, службовою особою вважається особа, яка:

– постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням виконує функції представника влади чи місцевого самоврядування;

– постійно або тимчасово займає посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, які пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій;

– виконує зазначені функції за спеціальним повноваженням, яке надається: уповноваженим органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, іншим повноважним органом чи службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом[1]. Це визначення чітко окреслює перелік осіб, які можуть вважатися службовими, та їхні функції у контексті кримінального права.

Отже, вважаємо, що криміналістична характеристика особи, яка вчиняє протидію під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності має охоплювати відомості про:

[1] Кримінальний Кодекс: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

1) біологічні дані: вік, стать, соціальні ознаки, демографічні властивості, моральні, психологічні;

2) спеціальні дані: зв'язок із потерпілим, службове становище, інформацію про судимість тощо.

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності вчиняють, як правило, особи у більш зрілому віці, переважно старші 37 років (47 % підозрюваних, обвинувачених), які мають вищу (економічну, юридичну, рідше – технічну освіту), мають високий рівень інтелекту, що обумовлюється характером службової діяльності й особливостями посад, котрі вони займали.

Під час дослідження суб'єктів протидії у кримінальному процесі, вказують про доцільність їх умовного поділу на дві основні групи:

– перша група – це учасники кримінального процесу (підозрювані, обвинувачені, захисники, потерпілі, свідки, слідчі, експерти, спеціалісти тощо);

– друга група – неучасники кримінального провадження, які можуть впливати на його перебіг (керівники та співробітники підприємств, установ і організацій, представники громадських організацій, політичних партій, медіа; керівники та співробітники правоохоронних органів; родичі та близькі підозрюваних (обвинувачених) тощо).

Такий підхід знаходить свій подальший розвиток і стає основою для класифікації таких осіб на три групи:

1) зацікавлені у протидії особи – підозрювані, обвинувачені, які прямо зацікавлені в ускладненні розслідування для уникнення відповідальності;

2) незаінтересовані (ситуативні) особи – потерпілі, свідки, які зазвичай не мають прямої зацікавленості у протидії, але їхні дії чи бездіяльність можуть впливати на результати розслідування;

3) особи, котрі виконують службові обов'язки у межах кримінального провадження (слідчі, детективи, прокурори, слідчі судді, адвокати, керівники органів досудового розслідування, прокурори тощо)[1]. Цей поділ допомагає глибше зрозуміти роль

[1] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 225 с.

різних суб'єктів у процесі протидії розслідуванню та сприяє формуванню відповідної тактики роботи з ними.

Підозрювані й обвинувачені доволі часто – це колишні учасники злочинних угруповань. Нерідко вони мають у минулому кримінальний досвід, а тому обізнані стосовно специфіки кримінальної процесуальної діяльності. Також такі особи, як правило, мають низький рівень правової культури та правосвідомості, а тому не мають на меті сприяти розслідуванню кримінальних правопорушень, не розкаюються, а навпаки – доволі активно, із використанням усіх можливих засобів, вдаються до протидії розслідуванню.

Результати проведеного нами анкетування працівників правоохоронних органів дозволили виокремити основні форми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які найчастіше зустрічаються на практиці:

– приховування кримінального правопорушення (36 % опитаних);

– використання корумпованих зв'язків або корумпування посадових осіб правоохоронних органів (69 %);

– надання неправдивих показань або відмова їх надання (21 %);

– фальсифікація доказів (15 %);

– знищення матеріалів кримінального провадження (1,5 %);

– знищення доказів у кримінальному провадженні (9 %);

– застосування фізичного та психологічного впливу стосовно учасників кримінального провадження (2,5 %);

– негативне використання медіа (8,3 %).

Ці дані свідчать про багатогранність форм протидії розслідуванню, які варіюються від активних спроб впливу на правоохоронців і учасників слідства до маніпуляцій із доказовою базою та використанням інформаційного простору. Більш ґрунтовно окреслені форми протидії ми розглянемо у наступному підрозділі.

Стосовно незаінтересованих осіб, то найменш поширеною у досліджуваній нами категорії кримінальних правопорушень є протидія потерпілих. Це підтверджує і проведене нами опитування респондентів, які вказали, що з такими ситуаціями

вони майже не зіштовхувалися, адже суб'єкти господарювання воліють до відновлення порушених прав і законних інтересів.

Зі свідками ситуація менш проста, адже протидія цих суб'єктів – явище поширене та здійснюється найчастіше в традиційних формах. Це такі форми, як неприбуття на виклик (70 % респондентів); зміна первинних показань (36 %); надання неправдивих (недостовірних) показань (51 %); відмова від надання показань (13%).

До типових способів приховування свідками слідів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності належать такі дії:

– знищення документів (28 %);

– внесення змін і неправдивих відомостей до офіційних документів (20 %);

– фальсифікацію обліку та звітності (36%;)

– виготовлення підроблених документів (32 %);

– знищення матеріальних і цифрових слідів кримінального правопорушення (41 %). Ці способи відображають найпоширеніші методи приховування злочинної діяльності у сфері господарської діяльності, що ускладнюють виявлення та розслідування таких злочинів.

Стосовно осіб, які виконують службові обов'язки у межах кримінального провадження (слідчі, детективи, прокурори, слідчі судді, адвокати, керівники органів досудового розслідування, прокурори тощо), то вони можуть бути як об'єктом впливу, так і суб'єктами протидії.

Стають суб'єктами протидії окреслені учасники правових відносин, найчастіше на підставі наявності корупційної складової, що може полягати у фінансовій та матеріальній зацікавленості.

Ознаками протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності з боку службових осіб можуть бути такі дії:

– особливий контроль за розслідуванням кримінального провадження, що виходить за межі звичайної практики;

– почастішання перевірок, спрямованих на створення перешкод у проведенні розслідування;

– необґрунтоване доручення розслідування іншому слідчому, детективу, що може затримувати або ускладнювати проведення слідчих (розшукових) дій;

– просочування важливої інформації у справі, що створює ризики компрометації розслідування;

– прямі вказівки змінити рішення всупереч зібраним доказам, що підриває об'єктивність і законність слідства. Ці дії вказують на спроби вплинути на хід кримінального провадження з метою ускладнення встановлення істини.

Л. Аркуша зазначає, що під час використання корумпованих механізмів протидії розслідуванню нерідко трапляються ситуації, коли хід слідства, виправдовуючи це його нібито суспільно-політичним значенням, потрапляє під посилений контроль. Це супроводжується постійним і настирливим тиском представників зацікавлених владних структур на слідчого, який працює над справою. Дії слідчого часто перебувають під пильним спостереженням і навіть безпосередньо спрямовуються сторонніми особами. Унаслідок таких дій матеріали справи нерідко опиняються у розпорядженні осіб, які не мають жодного стосунку до розслідування. Це призводить до витоку слідчої інформації, ускладнює її контроль, перешкоджає ефективному припиненню цих процесів і унеможливлює використання витоків для потреб самого розслідування[1].

Основними способами, якими керівники різних рівнів здійснюють протидію розслідуванню, є такі дії:

– повідомлення посадових осіб про відкриття стосовно них кримінального провадження (22 %);

– попередження службових осіб (підозрюваних) про заплановані обшуки, арешт майна та інші слідчі (розшукові) дії (39%);

– сприяння високопосадовцям в ухиленні від отримання повідомлення про підозру (16 %);

– сприяння переховуванню потенційними підозрюваними закордоном (13%);

[1] Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. С. 18.

– створення умов для безпідставного закриття кримінального провадження (24%) тощо.

Негативний вплив зацікавлених осіб, а також корупційна діяльність працівників правоохоронних органів часто зумовлюють ще один поширений вид протидії розслідуванню досліджуваних кримінальних правопорушень – фальсифікацію доказів. Ця практика може здійснюватися слідчими, оперативними працівниками й іншими особами, які беруть участь у розслідуванні.

Найпоширенішими мотивами, які змушують працівників правоохоронних органів здійснювати протидію розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, є:

– вплив, який здійснюється підозрюваними (обвинуваченими), їхніми представниками або вищим керівництвом;

– прагнення отримати вигоду, яка може бути як матеріальною, так і нематеріальною, в обмін на створення перешкод для встановлення істини у справі.

Криміналістична характеристика суб'єктів протидії відіграє ключову роль у створенні ефективного комплексу заходів для профілактики та нейтралізації дій, спрямованих на ускладнення досудового розслідування і дізнання. Усі можливі суб'єкти, які протидіють розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, доцільно поділяти на три основні категорії:

– осіб, які є учасниками кримінального провадження;

– осіб, які не є учасниками кримінального провадження;

– особи, які виконують службові обов'язки у межах кримінального провадження.

Кожному із зазначених суб'єктів притаманні специфічні форми протидії, що залежать від їхніх особистих якостей, мотивів і цілей, можливостей для створення перешкод, обсягу інформації про характер і обставини злочину, ступеня їхньої участі у злочинній події та рівня зацікавленості в результатах розслідування.

Аналіз цих чинників дає змогу слідчому правильно визначити коло потенційних суб'єктів протидії, обґрунтовано підтвердити або спростувати версії щодо їхніх дій, а також розробити оптимальну тактику проведення слідчих (розшукових)

дій, необхідних для ефективного припинення їхньої протиправної діяльності.

1.4. Форми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Упродовж останнього часу протидія розслідуванню зазнала чи не найбільших змін як у якісному, так і в кількісному аспектах. Це стосується як організованої злочинності, так і діяльності окремих суб'єктів. З'являються нові форми, засоби та методи протидії розслідуванню, тим паче, що вагома низка кримінальних правопорушень вчиняється у кіберпросторі або не залишає матеріальних слідів. Це все значно ускладнює процедуру досудового розслідування. Якщо раніше арсеналу навичок і засобів, доступних слідчому та працівникам оперативних підрозділів, зазвичай вистачало для виявлення та подолання хитрощів і маніпуляцій окремих заінтересованих суб'єктів, то сьогодні цього явно недостатньо.

Протидія з боку злочинного світу вже не обмежується діями окремих осіб, а представляє собою масштабну систему, котра об'єднує професійно підготовлених злочинців, оснащених сучасними технічними засобами. Ця армада сил і ресурсів організованої злочинності дедалі частіше виступає як відкрита загроза, здатна кинути виклик державі[1].

Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності може мати місце на всіх етапах кримінальної процесуальної діяльності: від моменту вирішення питання про початок кримінального провадження до судового розгляду. Як вказали опитані нами респонденти, протидія виявленню ознак кримінального правопорушення згідно з їхнім професійним досвідом, має місце у 36 % справ, протидія розслідуванню у 49%, протидія судовому розгляду у 11 %, не має місце протидії у 4 %. Це вказує і на багатоманітність форм

[1] Ахтирська Н. Форми протидії розслідуванню злочинів, вчинених у сфері комп'ютерних технологій *Юридичний журнал.* 2003. Вип. 3. URL: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=111

протидії, які інколи є взаємозалежними від застосованого органами досудового розслідування процесуального заходу.

Під формою протидії розслідуванню розуміють вид активної поведінки протидіючого суб'єкта, у якій в певних ознаках і рисах, що проявляються зовні, відображаються його психофізіологічні реакції на конкретну ситуацію, яка склалась, при вчиненні злочину або, яка виникла в ході його розслідування[1].

За словами А. Волобуєва, форма протидії є видом активної поведінки суб'єкта, що її здійснює, вона відображає психофізіологічні реакції суб'єкта на ситуацію, що склалася, та проявляється в певних зовнішніх ознаках під час вчинення злочину або у процесі його розслідування[2].

Для визначення форм і способів протидії розслідуванню ми вважаємо за потрібне звернутися до етимологічного значення цих понять. Так, форма – це тип, будова або спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв певного явища, який тісно пов'язаний із його сутністю та змістом; спосіб, у який здійснюється або проявляється будь-яка дія, а спосіб – це конкретна дія, прийом чи система прийомів, які забезпечують можливість виконати, здійснити певну дію або досягти певної мети. Спосіб може також виступати в ролі знаряддя або засобу, необхідного для реалізації чогось у межах конкретної справи чи дії[3]. Таким чином, при розгляді протидії розслідуванню форма описує загальну структуру та характер організації дій, які чиняться для ускладнення слідства, тоді як спосіб конкретизує

---

[1] Леоненко В. В. Запобігання лжесвідченням в кримінальних справах. *Правова система України: теорія і практика* : тези доповідей і наук. повідомлень наук.-практ. конф. (м. Київ, 7-8 жовт. 1993 р.). Київ : Інституту держави і права імені В. М. Корецького АН України, 1993. С. 11.

[2] Організація розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. А. Ф. Волобуєв, О. Є. Користін, Р. Л. Степанюк та інші. ; за заг. ред. проф., д-ра юрид. наук А. Ф. Волобуєва; МВС України, Харк.нац.унів-т.внутр.справ. Харків : ХНУВС. 2011. С. 35.

[3] Академічний тлумачний словник української мови 1970–1980. URL: http://sum.in.ua.

методи, прийоми або інструменти, які використовуються з цією метою.

Протидії може здійснюватися на стадії виявлення ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Відтак слід зважати, що ці кримінальні правопорушення часто характеризуються високим рівнем латентності. Конкретні факти, які свідчать про їх учинення, виявляються зазвичай під час вивчення матеріалів, наданих органами, що уповноважені контролювати діяльність суб'єктів господарювання. Це включає органи, такі як Державна аудиторська служба, Антимонопольний комітет України та Державна казначейська служба України, які займаються контролем та моніторингом економічних процесів і фінансової діяльності[1]. Так, на стадії виявлення ознак кримінальних правопорушень протидія розслідуванню дійсно часто включає використання різноманітних форм впливу на працівників органів, уповноважених на здійснення контролю та нагляд за діяльністю суб'єктів господарювання. Це може бути як законна поведінка, яка сприяє зібранню необхідної інформації, так і незаконні методи впливу, що направлені на ускладнення або спотворення розслідування. Такі форми можуть включати як прямі погрози, так і більш тонкі методи, як-от підкуп або використання корупційних зв'язків для маніпулювання результатами контролю та перевірок[2].

Стосовно форм, які реалізуються вже під час здійснення досудового розслідування, то їх існує ціла низка. Проаналізувавши наукову літературу, можна визначити, що ґрунтовно до їх узагальнення на підставі визначення критеріїв для класифікації форм протидії розслідуванню, а також відповідні її види визначили В. Лисиченко та Р. Шехавцов. Автори окреслили, зокрема, такі різновиди форм протидії розслідуванню:

---

[1] Мойсеєнко В. В. Запобігання кримінальним право-порушенням у сфері господарської діяльності в Україні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. С. 4.

[2] Богданюк Р. І. Криміналістична характеристика протидії, що вчиняється під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 241.

1. За спрямованістю дій:

– приховування даних про подію кримінального правопорушення та осіб, причетних до нього.

– втручання в розслідування з метою примушення працівників органу дізнання, досудового слідства, прокуратури чи суду до ухвалення рішень або виконання слідчих дій, що не відповідають процесуальним вимогам.

2. Щодо події кримінального правопорушення і його розслідування:

– приховування самого кримінального правопорушення.

– перешкоджання його розслідуванню.

3. Залежно від характеру взаємодії особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з носіями інформації, що мають доказове значення:

– безпосередня протидія: наприклад, підозрюваний чинить психічний вплив на потерпілого чи свідків, примушуючи їх давати неправдиві показання.

– опосередкована протидія: дії вчиняються через осіб, які не пов'язані з подією злочину. наприклад, підкуп потерпілого родичами підозрюваного для примушення його до дачі неправдивих показань.

4. Залежно від видів суб'єктів протидії розслідуванню:

– особи, які є учасниками події злочину: підозрювані, обвинувачені, свідки-очевидці, потерпілі.

– особи, які не пов'язані з подією злочину: близькі родичі, знайомі підозрюваних чи обвинувачених, посадові особи правоохоронних органів, органів державної влади, адвокати.

5. За кількістю суб'єктів протидії:

– протидія, здійснена однією особою.

– протидія, здійснена групою осіб чи організованим злочинним угрупованням.

6. Залежно від об'єктів впливу і конкретних ситуацій у справах:

– протидія, спрямована на фізичних осіб: потерпілого, свідка чи очевидця, слідчого, оперативного працівника, експерта, суддю, підозрюваного чи обвинуваченого, членів їхніх сімей.

– протидія, спрямована на предмети матеріального світу, що є джерелами доказової інформації.

7. За кількістю об'єктів впливу:

– проста протидія: вплив на один об'єкт (наприклад, на одного свідка для примушення до надання неправдивих показань).

– складна протидія: вплив на кілька об'єктів (наприклад, на кількох свідків для примушення до надання узгоджених неправдивих показань).

8. За наявністю впливу на суб'єктів:

– активна протидія: включає активні дії, спрямовані на перешкоджання слідству.

– пасивна протидія: проявляється через бездіяльність, спрямовану на ускладнення розслідування[1].

У контексті кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зауважимо, що найпоширенішою формою протидії розслідуванню злочинів безперечно є приховування злочинного діяння. Спосіб приховування безпосередньо залежить від того, як саме готувалися до злочину та яким чином він був вчинений. Адже саме ці етапи визначають характерну лінію поведінки правопорушника, а також обумовлюють застосування слідчими відповідних методів розслідування. Таким чином, спосіб підготовки до злочину та спосіб його вчинення причинно впливають на обрання подальших дій, формуючи загальний спосіб приховування злочинного діяння.

Для правопорушника факт приховування злочину й уникнення кримінальної відповідальності мають навіть більше значення, ніж сам факт скоєння діяння. Успішність приховування значною мірою впливає на психологічний стан злочинця, а також на його подальші дії. Особи, які вже мають досвід приховування злочинів, часто повторюють схожі методи, що дозволяє слідчим швидше орієнтуватися у справі та діяти в межах скорочених строків. Водночас рецидивісти, які вдруге вчиняють умисне суспільно-небезпечне діяння, зазвичай мають вищий рівень професійних навичок приховування. Вони здатні передбачити та

[1] Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями: монографія. Вид. 2-е, перероб. та допов. Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2012. С. 82-91.

врахувати поведінку слідчих, що ускладнює процес розслідування. Така форма протидії повинна бути своєчасно попереджена або викрита якомога швидше, оскільки ефективність приховування прямо пропорційна кількості часу, доступного злочинцеві для вчинення цих дій.

Приховування як форма протидії розслідуванню може проявлятися через різноманітні дії, спрямовані на приховання слідів, речових доказів, документів, можливих свідків та іншої інформації, що має значення для кримінального провадження.

Участь у приховуванні кримінального правопорушення беруть не лише безпосередні виконавці, але й інші співучасники, особливо якщо процес приховування був заздалегідь спланований і передбачений під час розподілу ролей між учасниками злочинної діяльності. До реалізації такої форми протидії можуть бути залучені також свідки, потерпілі або будь-які особи, які володіють інформацією про вчинене кримінальне правопорушення. Відповідальність цих осіб залежить від характеру їхніх дій і ступеня участі у приховуванні.

Типовими способами приховування кримінального правопорушення є переміщення, маскування, знищення, вплив на осіб, які володіють інформацією, та відмова від надання показань. Ці методи можуть бути спрямовані на приховання кримінального правопорушення в цілому, його частини або окремих епізодів. Наприклад, маскування передбачає зміну зовнішнього вигляду або розташування джерела інформації, тоді як знищення включає дії, після яких це джерело припиняє існувати. Вплив може бути фізичним або психологічним, спрямованим на осіб, які мають важливу інформацію. Відмова від дачі показань означає небажання допитуваного надавати відому йому інформацію.

Щодо способів приховування, які охоплюють сам факт вчинення злочинного діяння, можна виділити фальсифікацію, інсценування та примус. Фальсифікація передбачає штучне створення матеріальних об’єктів або внесення змін до існуючих з метою видати їх за справжні. Інсценування, за визначенням криміналістичної літератури, є штучним створенням обстановки, яка маскує реальні події злочину. Сутність інсценування полягає у імітації події злочину та формуванні обстановки, що вводить слідство в оману. Правопорушник використовує цей метод для того, щоб створити у слідчого хибне

уявлення про реальність подій, зводячи до мінімуму ризик виявлення справжніх обставин.

Наприклад, виконавець кримінального правопорушення під час огляду або обшуку може показувати сильне занепокоєння, наполягати на необхідності якнайшвидшого пошуку винного та своєю поведінкою відводити від себе підозру[1].

Також ґрунтовно проблематикою приховування злочинів займався М. В. Даньшин. Вчений запропонував детальний перелік основних способів приховування злочинів, які включають наступне:

1. Переміщення – це безпосередній відхід злочинця з місця злочину або зміна розташування суб'єкта злочину на цьому місці. Також до цього виду відноситься зміна місця розташування об'єкта, пов'язаного зі злочином (наприклад, переміщення трупа з місця вбивства в інший район).
2. Утаювання інформації та/або її носіїв – дії, спрямовані на приховування доказів або будь-якої іншої інформації, що має відношення до злочину.
3. Знищення інформації та/або її носіїв – ліквідація матеріальних об'єктів або документів, які можуть виступати доказами.
4. Маскування інформації та/або її носіїв – дії, що змінюють зовнішній вигляд об'єкта або його властивості для ускладнення ідентифікації або пошуку.
5. Фальсифікація інформації та/або її носіїв – створення або внесення змін до об'єктів чи документів для введення слідства в оману.
6. Неправдиве алібі – надання вигаданих доказів або свідчень, які підтверджують присутність підозрюваного в іншому місці під час вчинення злочину.
7. Інсценування – створення обстановки, яка вводить в оману слідство щодо характеру або обставин злочину (наприклад, імітація самогубства для приховування вбивства).

[1] Чесакова М. С. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. С. 45–46.

8. Вчинення іншого злочину – дії, спрямовані на відвернення уваги правоохоронних органів від попереднього злочину.

9. Опосередковане приховування – поділяється на два види:

o «Сліпе» приховування: залучення осіб, які не усвідомлюють, що їх використовують для приховування злочину.

o Приховування через невинні форми поведінки: використання дій, які зовні виглядають законними або звичайними, але мають мету приховати злочин.

10. Симуляція – видача неправдивої інформації або створення фальшивої поведінки, наприклад, симуляція хвороби для уникнення відповідальності.

11. Приховування, засноване на впливі – використання фізичних або психічних дій проти співучасників, свідків чи потерпілих з метою перешкодити передачі інформації або схилити їх до відмови від свідчень.

12. Комплексний спосіб приховування – поєднання двох або більше способів приховування (як із однієї групи, так і з різних) для досягнення єдиної мети. Це визнається самостійним способом приховування, коли всі дії охоплюються єдиним умислом злочинця і спрямовані на приховування однієї конкретної обставини[1]. Цей перелік відображає широкий спектр можливих дій, спрямованих на ускладнення або перешкоджання розслідуванню злочинів.

У контексті приховування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, на підставі проведеного анкетування, можемо виокремити такі найбільш поширені форми:

– надання неправдивих показань;
– приховування кримінальних правопорушень;
– корумпування посадових осіб правоохоронного органу;
– різноманітні форми фальсифікації доказів;
– знищення доказів у кримінальному провадженні;

[1] Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. С. 9.

–застосування фізичного та психологічного впливу стосовно учасників досудового слідства;

–поширення неправдивої інформації у медіа;

–розголошення таємниці досудового розслідування тощо.

Методи впливу, які застосовуються стосовно потерпілих, є доволі різноманітними. Традиційно вказують про те, що потерпілі отримують «компенсацію» за відмову давати правдиві показання, надання неправдивих показань чи приховування відомих їм обставин, які мають значення для кримінального провадження. Стосовно них реалізуються різноманітні форми психологічного тиску, котрий може полягати в залякуванні, переслідуванні, висловленні погроз або ультимативних вимог, які також можуть супроводжуватися обіцянками позбавлення певних благ у разі невиконання цих умов.

Також особи, залучені до протидії розслідуванню нерідко вдаються до різних способів впливу на потерпілих, зокрема знищення майна, фізичного чи психологічного тиску. Унаслідок цього потерпілий може зазнавати травматичного впливу не лише від самого факту злочину, але й під час досудового розслідування. Це створює додатковий тягар для потерпілих і підкреслює важливість забезпечення їхнього захисту та інтересів на всіх етапах кримінального провадження, включаючи досудове розслідування та судовий розгляд.

Отримання від потерпілого інформації про форми тиску чи впливу, якому він піддається, має стати ключовою відправною точкою для визначення подальших дій. Така інформація дозволяє організувати заходи, спрямовані на захист потерпілого, та формувати основу для нейтралізації протидії розслідуванню.

Захист потерпілого є початковим і надзвичайно важливим етапом у більш широкій системі протидії спробам перешкоджати правосуддю. Ця діяльність повинна охоплювати комплексний підхід, який включає тактичні та стратегічні заходи, спрямовані на створення безпечних умов для участі потерпілого в процесі, а також на забезпечення його співпраці з правоохоронними органами.

Таким чином, забезпечення захисту потерпілих має бути інтегрованим у загальну стратегію нейтралізації протидії розслідуванню, що, своєю чергою, сприяє підвищенню ефективності кримінального провадження та забезпеченню справедливості.

На етапі досудового розслідування виявлення фактів неправомірного впливу на потерпілого вимагає оперативного і чіткого реагування. Це включає реалізацію тактичних заходів, проведення відповідного комплексу процесуальних дій, а також забезпечувальних заходів, спрямованих на захист потерпілого. У випадках, коли існує реальна загроза життю чи здоров'ю потерпілого, особливо важливо розробити детальний алгоритм дій, ознайомити потерпілого з його основними пунктами і забезпечити ефективне дотримання цього алгоритму.

Особливу увагу слід приділити запобіжним заходам, які спрямовані на мінімізацію ризиків та гарантування безпеки потерпілого. Зокрема, йдеться про охорону, використання програм захисту свідків, застосування технологічних засобів для запобігання фізичному контакту зі зловмисниками тощо.

Важливим аспектом є підхід представників органів досудового розслідування до питань безпеки учасників кримінального провадження. Погоджуємося, що ці представники не повинні обмежуватися лише тими заходами, які прямо передбачені чинним законодавством. Варто застосовувати й інші інструменти, які, хоча й не прописані в нормативно-правових актах, не суперечать їхнім положенням, відповідають принципам етики, нормам моралі та загальнолюдським цінностям.

Цей підхід дозволяє забезпечити не лише правовий, але й гуманний вимір захисту потерпілих, створюючи умови для їхньої участі у розслідуванні без страху за власну безпеку. Комплексний і гнучкий підхід до питань безпеки учасників кримінального провадження є важливим чинником підвищення ефективності досудового розслідування та сприяє досягненню справедливості[1].

Разом із цим, слід зауважити, що кримінальне процесуальне законодавство забезпечує широкий спектр правових засобів для захисту прав та інтересів учасників процесу, зокрема, підозрюваних і обвинувачених. Сторона захисту,

[1] Коментар до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. / В. І. Бояров, Л. Б. Ільковець, Т. І. Грузінова та ін. // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2002. № 1. С. 77.

дотримуючись принципу «дозволено все, що не заборонено законом», має законні підстави для реалізації діяльності, яка може бути спрямована на ускладнення або навіть перешкоджання розслідуванню. Саме в цьому контексті виникло поняття «правомірна, законна, легальна протидія розслідуванню», яке з формальної точки зору може видаватися некоректним через свою логічну неоднозначність. Проте це поняття широко використовується в науковій літературі. Багато дослідників наголошують, що сучасні умови сприяють відмові від використання «брудних» методів протидії розслідуванню, таких як фізичне усунення свідків і потерпілих, шантаж або погрози. Натомість досягнення мети протидії розслідуванню – уникнення кримінальної відповідальності за скоєний злочин – стає можливим через застосування цілком законних методів. Це можуть бути, наприклад, активне використання процесуальних прав, оскарження дій і рішень слідчого чи суду, створення правових перепон для збору доказів або проведення слідчих дій у межах закону[1].

Отже, найбільш поширеними видами протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є:

1. Приховування кримінального правопорушення. Основними прийомами в цьому контексті є:
   - знищення документів;
   - внесення змін до документів;
   - фальсифікація облікових даних і звітності;
   - виготовлення фіктивних документів;
   - знищення матеріальних і цифрових слідів кримінального правопорушення.
2. Корупційні зв'язки. Використання корумпованих контактів у правоохоронних органах є одним із найнебезпечніших видів протидії, оскільки:
   - позбавляє розслідування реальної перспективи;

[1] Федоренко М. С. Протидія з боку зацікавлених осіб та засоби її подолання при розслідуванні перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів. *Вісник ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка.* 2019. Вип. 1 (85). С. 277.

– спричиняється високим соціальним статусом підозрюваних;

– ускладнюється через корпоративність сфери, де скоєно кримінальне правопорушення;

– супроводжується можливістю тиску на підлеглих, які можуть бути залучені до кримінального правопорушення.

3. Надання неправдивих показань. Цей вид протидії відзначається:

– високою інтелектуальністю злочинців;

– знанням тонкощів кримінального права та процесу;

– наявністю висококваліфікованих адвокатів;

– широкими можливостями отримання інформації про хід розслідування;

– складністю схем вчинення кримінальних правопорушень.

4. Здійснення тиску на слідчого та інших учасників процесу. До найпоширеніших форм такого впливу належать:

– підкуп;

– шантаж;

– погрози з боку керівництва;

– прямі усні накази.

5. Фальсифікація доказів. Цей вид протидії полягає в реалізації двох альтернативних форм, серед яких:

– інтелектуальна фальсифікація: внесення неправдивих відомостей у процесуальні документи;

– матеріальна фальсифікація: підробка, підчищення документів тощо.

6. Використання засобів медіа зі злочинною метою. Засоби медіа можуть використовуватися для маніпулювання громадською думкою, тиску на слідчих чи спотворення фактів.

7. Відсторонення слідчого від провадження у конкретній кримінальній справі. Це може відбуватися шляхом подання скарг або запитів на відвід, іноді з використанням формальних підстав. Негативний вплив учасників процесу на слідчого або інших осіб, причетних до розслідування, створює серйозні перешкоди та ускладнює доведення злочинів у сфері службової діяльності до логічного завершення.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано, що обов'язковими складовими криміналістичної характеристики протидії розслідуванню є: «типізовані відомості про особу, яка вчиняє протидію та особу, стосовно якої її вчинено, об'єкт, який зазнав впливу з метою унеможливлення його використання в доказуванні та спосіб учинення протидії, який охоплює дії щодо підготовки та приховування факту протидії».

2. На підставі проведеного аналітичного огляду, зокрема, положень наукових праць, присвячених питанням протидії розслідуванню, нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, а також особливостям розслідування та протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, можна дійти висновку, що формування та розвиток наукового знання про протидію розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень відбувалося в декілька етапів (періодів). Серед них ми вважаємо за потрібне виокремити такі:

– *перший етап* (XI ст. – початок XVI ст.) – період дії Руської Правди, за якого вперше (в короткій і просторовій редакції «Руської Правди закріплено засади захисту суб'єктів, які на професійному рівні провадили правосуддя та осіб, які забезпечували його реалізацію;

– *другий етап* (початок XVI ст. – XVII ст.) – спостерігається певна неузгодженість в підходах до регулювання правових відносин, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, через дію різноманітних законодавчих актів;

– *третій етап* (XVII ст. – 1903 р.) – ознаменований суттєвою зміною норм матеріального права, якими встановлювалася відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, зокрема, через входження деяких земель України до складу інших держав. Спроби законодавців криміналізувати суспільні відносини у сфері забезпечення правосуддя не позбавлені ряду недоліків і суперечностей, адже допускалися помилки у визначенні родового і безпосередніх об'єктів складів злочинів. Опублікування роботи Г. Гросса «Керівництво для судових слідчих, чинів загальної й жандармської поліції та

інших», у якій здійснено першу спробу дослідження форм протидії розслідуванню злочинів;

– *четвертому етапу* (1903–1960 рр.) притаманна перша спроба до узагальнення злочинів, що вчиняються особами, які не є представниками правосуддя, але зобов'язані сприяти його здійсненню, а також дії, що перешкоджають реалізації завдань правосуддя, що отримала назву «Про протидію правосуддю» (Глава VII «Про протидію правосуддю» Кримінального уложення 1903 р.). Також подібні кроки законодавця на уточнення предмету правового регулювання знаходили своє закріплення у КК УСРР 1922 р, КК УРСР 1927 р.;

– *п'ятий етап* (1960 р. – 2003 р.) – пов'язаний із нормативними змінами в тогочасній доктрині Кримінального кодексу 1960 р., а також із першими ґрунтовними спробами українських вчених у 60-х рр. XX ст. осмислити сутність протидії розслідуванню, визначити її типові форми тощо;

– *шостий етап* (2003 р. – дотепер) – характеризується суттєвим розвитком проблематики протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, у тому числі кримінальними процесуальними і криміналістичними засобами, формуванням наукових підходів до типізації форм протидії розслідуванню, визначенню правових засобів щодо нейтралізації конкретних форм протидії розслідуванню тощо.

Констатовано, що сучасний стан наукового забезпечення криміналістичного вчення про протидію розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та її нейтралізацію, є недостатнім, адже системних спроб до розроблення цієї проблематики в теорії вітчизняної криміналістики здійснено досі не було.

3. З'ясовано, що протидія розслідуванню кримінальних правопорушень, будучи в сутнісному аспекті переважно діяльністю (рідше бездіяльністю), характеризується кількома основними ознаками, серед яких:

– наявність суб'єкта, який, усвідомлюючи свої цілі, реалізує дії або вдається до бездіяльності з метою перешкодити розслідуванню;

– має об'єкт (на який вона спрямована): ним може бути як фізична особа, так і об'єкти з доказовим потенціалом або органи, котрі здійснюють розслідування;

– представлена конкретними діями або бездіяльністю, які можна визначити як способи або які становлять форми протидії. Це можуть бути перешкоди для збирання доказів, тиск на учасників процесу або маніпулювання фактами. Знаряддя та засоби, що використовуються для цього, також можуть бути важливою частиною протидії, хоча вони не є обов'язковими для її характеристики.

4. Обґрунтовано, що криміналістична характеристика суб'єктів протидії відіграє ключову роль у створенні ефективного комплексу заходів для профілактики та нейтралізації дій, спрямованих на ускладнення досудового розслідування і дізнання. Усі можливі суб'єкти, які протидіють розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, доцільно поділяти на три основні категорії:

– осіб, які є учасниками кримінального провадження;

– осіб, які не є учасниками кримінального провадження;

– особи, які виконують службові обов'язки у межах кримінального провадження.

5. З'ясовано, що найпоширенішими формами протидії є: надання неправдивих показань, приховування злочину, використання корупційних зв'язків, фальсифікація та знищення доказів, фізичний і психологічний вплив на учасників кримінального провадження, поширення неправдивої інформації через медіа, а також розголошення таємниць розслідування.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Протидія як корелюючий фактор у процесі виявлення та відкриття кримінального провадження у сфері господарської діяльності

У протидії злочинності пріоритетними є два основних напрями діяльності: перший – це запобігання кримінальним правопорушенням шляхом усунення причин і умов, що сприяють їх учиненню, а другий – кримінально-правове реагування на вже вчинені кримінально-протиправні діяння. Запобіжний напрям орієнтований на попередження кримінальних правопорушень до настання їх наслідків, тоді як другий – реалізується в ситуаціях, коли профілактичні заходи не досягли бажаного ефекту, і правопорушення все ж було вчинене. У таких випадках, коли особа, діючи умисно або внаслідок недотримання правових норм, порушила суспільні відносини, настає підстава для ініціювання кримінальної процесуальної діяльності – відкриття кримінального провадження та початку досудового розслідування. Ця діяльність здійснюється уповноваженими суб'єктами у порядку та формі, визначеними кримінальним процесуальним законодавством.

Кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності притаманний високий рівень латентності, що ускладнює об'єктивну оцінку її фактичного стану. Поряд із цим чинником, існує ще одна негативна тенденція у вирішенні завдань кримінального провадження: близько третини проваджень не скеровуються до суду для здійснення судового розгляду. Науковці у зв'язку з цим вказують, що держава не має ефективних

механізмів для протидії цьому явищу. За експертними підрахунками, масштаб тіньової економіки, що включає і економічну злочинність, дорівнює обсягу річного державного бюджету. При цьому ці оцінки не враховують швидкість обігу грошей і товарів. Якщо ж цей чинник взяти до уваги, то експертні прогнози виглядають навіть занадто оптимістично[1].

Економічна злочинність загалом, а також кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, зокрема, відзначаються суттєвим рівнем латентності, котрий, за різними оцінками, становить від 70 % до 90 %[2].

Латентність злочинів вказує на ту частку злочинності, котра з тих чи інших причин не зафіксована правоохоронними органами у передбаченій законом формі, а отже, і не відображається у статистичних даних щодо вчинених протиправних діянь[3]. Також наголошують на тому, що латентна злочинність є сукупністю фактично скоєних, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, злочинів, відомості про які у зв'язку із цим не знаходять відбиття в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності[4].

У науковій літературі вказують, що виявлення латентних кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності передбачає застосування загальних методів дослідження латентної злочинності, за умови їх адаптації до специфіки, характерної для цієї категорії правопорушень. Це зумовлено

---

[1] Кальман О. Г., Христич І. О., Бойко Ю. Г. Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері господарської діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю.* 1999. Вип. 3. С. 9.

[2] Юртаєва К. В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2018. № 2. С. 112-113.

[3] Рибікова Г. В., Сучкова В. В. Особливості методів дослідження латентних економічних злочинів. *Юридичний вісник.* 2017. № 3. С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Npnau_2017_3_25.

[4] Рішко Б. С. Летентна злочинність: поняття, причини, методи виявлення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія: Право*. 2016. Т. 2, Вип. 41. С. 132.

відсутністю універсальних підходів до визначення масштабів латентної злочинності[1].

Серед таких методів найчастіше виокремлюють такі, як: опитування (анкетування/інтерв'ювання), метод експертних оцінок[2], узагальнення матеріалів медіа, аналіз економічної діяльності суб'єкта господарювання та технологічного процесу виробництва; порівняльний аналіз обліків (даних) медичних закладів[3]; узагальнення даних Офісу протидії рейдерству та ін.

Поряд із науковими методи виявлення та вивчення латентної злочинності слід вказати про те, що у практичній діяльності латентність господарських кримінальних правопорушень часто зумовлена цілеспрямованою діяльністю заінтересованих осіб щодо приховування злочину, унеможливлення виявлення його ознак, учиненням психологічного тиску на потерпілих і свідків щодо недопущення повідомлення ними про вчинене діяння до правоохоронних органів тощо. Відтак назріває питання щодо забезпечення своєчасного виявлення ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, актуалізації можливостей кримінальних процесуальних заходів у напрямі своєчасного виявлення та реагування на протиправні діяння.

---

[1] Мойсеєнко В. В. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності як об'єкт кримінологічних досліджень. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. С. 116.

[2] Мойсеєнко В. В. Зазнач. твір. С. 113-118; Поклад В. І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності: навч. посібник / В. І. Поклад; МВС України; Луган. держ. ун-т внутр. справ. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 48 с.

[3] Рибікова Г. В., Сучкова В. В. Особливості методів дослідження латентних економічних злочинів. *Юридичний вісник.* 2017. № 3. С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Npnau_2017_3_25; Оболенцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М. 2005. 128 с.; Сидорчук О. О. Щодо питання методики виявлення латентної злочинності. *Правове життя сучасної України*: матер. міжнародної наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: О. В. Дикий, І. І. Братінов. Одеса : Гельветика, 2018. С. 401–404.

Так, для легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), притаманні такі ознаки:

– укладення будь-яких правочинів щодо майна, отриманого у результаті раніше скоєного злочину;

– проведення фінансових операцій із коштами, що мають злочинне походження (джерело);

– здійснення дій, спрямованих на приховування або маскування незаконного джерела походження коштів чи майна, здобутих злочинним шляхом, а також прав на них, їх місцезнаходження, рух чи джерело;

– придбання, володіння або використання майна чи коштів, здобутих унаслідок злочину[1]. При цьому ознаками легалізації також можуть бути й окремі ознаки фінансових операцій, які зокрема, підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. Щодо кожної з таких ознак, особи, причетні до кримінального правопорушення, можуть застосовувати дії, пов'язані із їх приховуванням або надання вигляду законної діяльності. Це слід ураховувати на всіх етапах кримінальної процесуальної діяльності.

Несвоєчасна реєстрація відомостей про кримінальні правопорушення зумовлює настання низки негативних наслідків: втрачаються (знищуються або зникають з об'єктивних причин) докази кримінально-протиправної діяльності; особи, залучені до протиправної діяльності отримують можливість її продовження або переховування від органів досудового розслідування та суду, через що потерпілі не отримують належного відшкодування спричиненої шкоди. Латентна злочинність формує у певному соціальному середовищі (передусім у злочинних угруповань) атмосферу безкарності за вчинення суспільно небезпечних діянь, що стимулює їх до продовження та розширення масштабів протиправної діяльності[2].

---

[1] Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики : монографія / Кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. С. 248.

[2] Веприцький Р. С. Латентність злочинності та шляхи її подолання. *Форум права*. 2014. № 1. С. 73.

Виявлення злочину, як слушно зауважує С. Чернявський, передбачає встановлення, фіксацію та визначення факту й обставин учинення суспільно небезпечного діяння. Проте нерідко така потреба у спеціальних заходах щодо його виявлення відпадає, адже інформація про злочин надходить від громадян або організацій[1].

Відповідно до позиції О. Ромців, виявлення злочинів фактично полягає у здійсненні комплексу активних заходів з боку уповноважених органів, спрямованих на конкретне явище реальної дійсності, ознаки якого вказують на його злочинний характер. Суть цієї діяльності полягає у виявленні, збиранні та фіксації інформації про ознаки й сліди правопорушення, які об'єктивно підтверджують його кримінальну природу[2].

На сьогодні досудове розслідування розпочинається з моменту подання заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, а також у випадку, коли прокурор або слідчий самостійно виявляє з будь-якого джерела обставини, що можуть свідчити про кримінальні правопорушення, та вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). У зв'язку з цим, при дослідженні процесу виявлення кримінальних правопорушень у межах сучасного кримінального процесу України, необхідно враховувати процедуру отримання уповноваженими правоохоронними органами інформації чи даних, котрі можуть свідчити про ймовірне його вчинення. Перевірка такої інформації та встановлення її достовірності є вже завданням досудового розслідування.

Кримінальним процесуальним законодавством передбачено можливість відкриття кримінального провадження уповноваженим на це суб'єктом у разі самостійного виявлення

---

[1] Чернявський С. С. Розкриття та виявлення злочинів (співвідношення понять). Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. 6 : 207 Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції) / відп. ред. : В. В. Коваленко, Є. М. Моісєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. С. 868.

[2] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. С. 77.

ним ознак кримінально-протиправного діяння (за винятком, коли провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення), або у разі надходження/отримання такої інформації від фізичних осіб, юридичних осіб (у заявах про вчинення кримінального правопорушення, у повідомленнях із відповідним змістом тощо).

Забезпечення законності початку досудового розслідування – це одна з умов виконання завдань кримінального провадження. Такий стандарт діяльності сторони обвинувачення передбачає наявності законних обґрунтованих підстав для початку досудового розслідування у поданих заявах або повідомленнях, що містять відомості, котрі можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Такі дані можуть вказувати на сам факт злочинної події або на вчинення суспільно небезпечного діяння конкретною особою. Законність діяльності сторони обвинувачення на етапі початку та проведення досудового розслідування встановлюється на підставі перевірки того, наскільки об'єктивною є інформація про обставини кримінального правопорушення, осіб, причетних до нього, а також процесуальні рішення, прийняті під час проведення розслідування, їх відображення у ЄРДР і наскільки вона відповідає фактичним матеріалам кримінального провадження.

Згідно з ч. 1 ст. 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення дізнавачем, слідчим або прокурором відомостей про виявлені ознаки кримінального правопорушення до ЄРДР. Такі відомості повинні надходити з належних джерел – зокрема, із заяв потерпілих, повідомлень заявників або ж бути самостійно встановленими уповноваженими особами. Залежно від джерела інформації змінюється як обсяг і якість початкових даних про подію правопорушення, що вносяться до ЄРДР, так і порядок дій уповноважених осіб на початковому етапі досудового розслідування.

Окремі ознаки кримінального правопорушення можуть піддаватися впливу, зумовленого наміром подальшої протидії розслідуванню, тому їх пізнання й оцінка мають бути об'єктивними і вимагають ретельного аналізу та перевірки. Відтак актуалізоване завдання щодо виявлення ознак протидії ще на початковому етапі – від моменту надходження заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення

у сфері господарської діяльності або самостійного виявлення його окремих ознак представником органу досудового розслідування, прокурором, іншими суб'єктами. З огляду на це, наприклад, Р. Дмитрів, характеризуючи типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування протидії законній господарській діяльності, виокремлює такі підстави для початку розслідування: 1) відомості про злочин внесено до ЄРДР за результатами розгляду заяви, або повідомлення про вчинений злочин чи після самостійного виявлення обставин, котрі можуть свідчити про його вчинення; 2) відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів оперативно-розшукової діяльності; 3) відомості про злочин внесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь; 4) відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел [1].

На початковому етапі розслідування пізнавальна діяльність сторони обвинувачення ускладнена низкою об'єктивних причин. Передусім, це зумовлено відсутністю можливості безпосереднього сприйняття того, що пізнається, по-друге, це пов'язано зі впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників на сліди події, котра стає об'єктом пізнання[2].

У разі встановлення необ'єктивного відображення окремих фактів (спотворення інформації) або внесення неправдивих даних до ЄРДР унеможливлюється подальше розслідування. За умов обмеженого доступу до інформації про факт вчинення кримінального правопорушення, а також враховуючи обізнаність правопорушників із методами діяльності правоохоронців, представники сторони обвинувачення мають особливо уважно та детально планувати послідовність дій, спрямованих на фіксацію

[1] Дмитрів Р. М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування протидії законній господарській діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 4. С. 329–337. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2013_4_37.pdf.

[2] Кузьмічов В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів: монографія. Київ : НАВСУ, Правник, 2000. С. 18.

ознак кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності.

Важливо, що тільки за умови реєстрації та внесення інформації до ЄРДР із дотриманням вимог, встановлених положеннями законодавства (за винятком тих проваджень, що здійснюються в умовах особливих правових режимів), кримінальне провадження може вважатися виявленим з юридичної точки зору[1].

Надходження заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення, котре підслідне іншому органу, не є підставою для пересилання на розгляд цих матеріалів до відповідного органу у порядку Закону України «Про звернення громадян». Подібні факти категорично забороняються. Відомості про виявлене кримінальне правопорушення підлягають обов'язковій реєстрації до ЄРДР, а в подальшому прокурор визначає підслідність кримінального правопорушення згідно з вимогами статті 216 КПК України. При цьому не допускається передача розслідування органу, який не має відповідної підслідності щодо конкретного виду правопорушення. Після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а також у випадках зміни підслідності, виділення матеріалів або необхідності доручення розслідування іншому органу, прокурор забезпечує передачу матеріалів до відповідного органу досудового розслідування з дотриманням установлених законодавством строків[2].

Підставами для відкриття кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності досить часто стають результати перевірок контролюючих (ревізійних) органів. На цьому етапі, як правило, особи, причетні до кримінально-протиправної діяльності вже обізнані про факт

[1] Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Генерального прокурора від 30 червня 2020 року № 298 (у редакції наказу Генерального прокурора від 17.08.2023 № 231). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20.

[2] Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідуванн: затв. наказом Генерального прокурора від 24 квітня 2024 року № 84. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/gp24018?an=9.

виявлення ознак протиправності в їхніх діях. Найчастіше протидія в таких ситуаціях пов'язана зі знищенням матеріалів, котрими як правило, є документи, у яких відображено незаконні операції, задокументовано протиправні рішення, документи, які містять ознаки підробки та ін. Відтак важливо своєчасно зареєструвати відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР і спланувати подальший алгоритм слідчих (розшукових) і процесуальних дій.

Нехтування відкриттям кримінального провадження у господарських кримінальних правопорушень часто пов'язане з тим, що спершу справа розглядається в межах господарського судочинства, може мати негативні наслідки. Зокрема, на етапі досудового розслідування виникає неможливість проведення ряду ключових судових експертиз через завершення строків зберігання документів, передбачених законодавством або тим паче, в умовах протидії розслідуванню.

Щодо справ у яких кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення, то таким, зокрема, є доведення до банкрутства (ст. 219 КПК України). Так, у випадках, коли шкода завдана виключно інтересам юридичної особи, незалежно від її організаційно-правової форми, кримінальне провадження може бути розпочате лише за заявою керівника або іншого уповноваженого представника цієї юридичної особи. У таких провадженнях, за наявності визначених законом винятків, можливе укладення угоди про примирення, яка підлягає затвердженню судом шляхом винесення вироку[1]. Тобто повідомлення до правоохоронних органів про доведення до банкрутства можуть надходити від керівників підприємств, власників, кредиторів чи інших зацікавлених осіб (органів, уповноважених управляти майном, або осіб, заінтересованих в отриманні інформації щодо діяльності підприємства (державний орган із питань банкрутства, арбітражний керуючий та ін.) (п. 3)[2]. Відтак, заяви, що надійшли

[1] Ришелюк А.М. Коментар до ст. 219 КК України. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. М. І. Мельника, М.І. Хавронюка ; 10-е вид., перероб. та доп. Київ : Дакор, 2018. 456 с.

[2] Методичні рекомендації щодо виявлення ознак

мають бути оцінені на наявність фактичних даних, що дійсно вказують про вчинення кримінального правопорушення та наявність правоздатності в суб'єкта, який її подав, на вчинення такої дії.

Зауважимо, що деякі кримінальні правопорушення у сфері кримінальної діяльності є кримінальними проступками, а тому стосовно них здійснюється дізнання. До моменту внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР, органи дізнання мають право з метою з'ясування обставин його вчинення здійснювати такі дії:

1) відібрання пояснень;
2) проведення медичного освідування;
3) отримання висновку спеціаліста, а також фіксація показань технічних приладів і засобів, які здійснюють фото-, кіно- або відеозйомку;
4) вилучення знарядь і засобів, за допомогою яких вчинено проступок, а також предметів або документів, що безпосередньо стосуються правопорушення, або були виявлені під час затримання особи, особистого огляду чи огляду речей[1]. Вважаємо, що такі дії можуть сприяти нейтралізації протидії розслідуванню.

Коли лише отримано оперативну інформацію про те, що певна особа чи група осіб планує вчинення кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності, в таких ситуаціях вагомого значення набуває оперативний пошук.

Виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес під час здійснення пошукових заходів оперативними підрозділами, здійснюється за ознаками, які заздалегідь не є чітко визначеними або конкретно встановленими. Оперативні працівники на момент початку пошуку не мають точної

неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, затверджені Наказом Міністерства економіки України 19.01.2006 № 14 (у редакції Наказу Міністерства економіки України 26.10.2010 № 1361). URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06.

[1] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17.

інформації про конкретний об'єкт чи особу. Виявлення таких об'єктів відбувається за загальними ознаками, які сформовані не у певному кримінальному провадженні, а ґрунтуються на професійних знаннях і досвіді оперативників. Суть пошуку полягає у зіставленні виявлених ознак з типовими характеристиками злочинів. На підставі цього формується припущення, що ті чи інші об'єкти можуть мати відношення до протиправної діяльності. Такий підхід базується на узагальненій моделі злочину, сформованій у свідомості оперативного працівника, що спирається на положення кримінального права, криміналістики, кримінології, теорії оперативно-розшукової діяльності та практичний досвід.

Особливістю виявлення господарських кримінальних правопорушень є те, що сфера економіки є предметом регулювання вагомого обсягу законів і підзаконних нормативно-правових актів. Саме порушення вимог цих нормативно-правових документів найчастіше і кваліфікується як злочин відповідно до КК України. Важливо зазначити, що ознаки злочину, визначені кримінальним законодавством, є відправною точкою для оперативного пошуку, оскільки лише наявність ознак конкретного злочину дає підстави для подальшого розслідування та здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

Організаційно-тактична модель проведення оперативного пошуку у господарських кримінальних правопорушеннях, як зазначають вчені, складається з кількох послідовних етапів, кожен з яких має свої завдання, об'єкти, суб'єкти та методи роботи. Серед ключових етапів виокремлюють:

1. Етап збирання первинної інформації

На цьому етапі важливо визначити основні елементи пошуку:

Місця пошуку:

– підприємства певної галузі економіки різних рівнів (пошук по вертикалі);

– підприємства одного рівня в одній галузі (пошук по горизонталі);

– засоби масової інформації та мережа Інтернет;

– фінансово-кредитні установи, які обслуговують ці підприємства;

– місця виготовлення та реалізації продукції (як легальні, так і нелегальні);

– шляхи переміщення товарів усередині країни та через кордон;

– державні органи, що контролюють конкретну галузь економіки.

Об'єкти пошуку:

1) особи, які за своєю діяльністю або злочинною спеціалізацією можуть бути причетні до вчинення злочинів;

2) особи, які готують, вчинили або здійснюють злочини;

3) особи, які можуть мати важливу інформацію про злочин;

4) продукція, обладнання, документи, що можуть бути доказами злочинної діяльності;

Суб'єкти пошуку:

1) оперативні працівники підрозділів по боротьбі з економічними злочинами;

2) інші оперативні підрозділи;

3) представники громадськості або особи, які сприяють розкриттю злочинів (наприклад, викривачі).

Методи пошуку:

1) контроль окремих підприємств чи господарських процесів;

2) участь у перевірках контролюючих органів;

3) аналіз відкритих джерел (медіа, Інтернет);

4) вивчення матеріалів попередніх кримінальних проваджень;

5) аналіз фінансового стану посадових осіб;

6) моніторинг виробництва та реалізації контрафактної продукції;

7) економічний аналіз документів.

2. Етап перевірки й аналізу отриманої інформації

На цьому етапі оперативні працівники мають:

1) оцінити надійність джерел інформації;

2) визначити можливі способи перевірки фактів;

3) перевірити дані через альтернативні джерела;

4) проаналізувати повноту та якість зібраної інформації;

5) провести додаткові заходи для підтвердження фактів;

6) оформити результати перевірки у відповідності до вимог законодавства.

3. Завершальний етап – використання зібраної інформації. Залежно від отриманих результатів, інформація може бути використана:

1) для відкриття оперативно-розшукової справи (якщо встановлено підготовку до кримінального правопорушення);

2) для передачі інформації до компетентних органів для притягнення до адміністративної відповідальності (якщо відсутні ознаки складу кримінального правопорушення);

3) для передачі матеріалів до слідчих для відкриття кримінального провадження (якщо встановлено факт кримінального правопорушення);

4) для передачі матеріалів за підслідністю;

5) для вирішення інших завдань оперативно-розшукової діяльності[1]. Ця модель дозволяє системно організувати роботу оперативних підрозділів при виявленні та документуванні господарських злочинів, а також забезпечити ефективну взаємодію між різними правоохоронними структурами.

Важливо, що матеріали, підготовлені оперативними підрозділами, котрі містять достовірні дані про протиправну діяльність окремих осіб або груп у сфері господарських відносин, за яку передбачено кримінальну відповідальність відповідно до КК України, передаються до органів досудового розслідування з метою ініціювання та проведення кримінального провадження, а обов'язковому відображенню в них підлягають: відомості про виконані заходи, спрямовані на забезпечення відшкодування завданих збитків, зокрема, слід зазначати інформацію щодо проведеного розшуку активів і грошових коштів, на які може бути накладено арешт, а також дані про їх місцезнаходження[2].

---

[1] Шаповалов О. О. Оперативний пошук ознак латентних злочинів у сфері господарської діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. № 3(9). С. 185−186.

[2] Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07 липн. 2017 р. № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17.

Суттєву складність у нейтралізації протидії розслідуванню становить той факт, що чинне законодавство України не передбачає окремої, спеціально визначеної норми, котра б регламентувала діяльність правоохоронних органів щодо подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень або б визначала усі можливі форми такої протидії.

Протидія, як обґрунтовано вказує О. Пчеліна, не обов'язково здійснюється на етапі виявлення ознак кримінально-протиправної діяльності та відкриття кримінального провадження. За умов, коли злочин заздалегідь спланований, протидія його виявленню та розслідуванню пронизує всі етапи його вчинення – від підготовки до заходів, спрямованих на приховування. Іншими словами, злочинець уже на етапі підготовки, реалізації та приховування діяння вживає всіх можливих заходів, щоб запобігти його викриттю та розслідуванню. Відтак до засобів протидії на стадії вчинення злочину О. Пчеліна пропонує відносити:

– значну деталізацію та розподіл «функціональних обов'язків» між учасниками;

– ретельне приховування зв'язків між учасниками злочинної діяльності;

– дії, спрямовані на мінімізацію або знищення слідів злочину;

– інсценування окремих обставин злочинної події, зокрема: створення враження, що різні злочини не пов'язані між собою; подання злочинного діяння як адміністративного чи дисциплінарного проступку; перенесення відповідальності на інших осіб; створення вигляду, що злочин скоєно неумисно, а з необережності;

– використання корумпованих зв'язків;

– тривалий або постійний переїзд до іншого регіону;

– організацію алібі та інші подібні заходи[1].

За характером скоюваних особою дій (за змістовною стороною), спрямованих на приховування факту кримінально-

[1] Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений.* 2016. № 4 (31). С. 628–632.

протиправної події, способи приховування класифікують на такі групи:

1) спрямовані на перешкоджання виявленню доказової (криміналістично-значущої) інформації;

2) які мають на меті знищити доказову (криміналістично-значущу) інформацію та її носії;

3) пов'язані із введенням в оману слідчого (дізнавача, оперативного працівника та інших представників сторони обвинувачення) з метою направити слідство на хибний шлях, призведе до «затягування» строків розслідування;

4) які мають на меті позбавити інформацію, котра міститься в кримінальній справі, доказового значення;

5) спрямовані на перешкоджання проведенню розслідування та судовому розгляду конкретними працівниками, тобто мають на меті усунення конкретного працівника від здійснення службових повноважень[1].

Багатоваріативність у способах приховування кримінальних правопорушень вчергове засвідчує потребу своєчасного планування розслідування. При цьому важливо не тільки спрогнозувати дії опонента у справі, але й виявити та задокументувати у передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку ознаки кримінального правопорушення. Саме від коректності дій особи на початковому етапі розслідування – виявлення ознак кримінального правопорушення, вагомою мірою залежить ефективність подальшого розслідування.

Для ефективної протидії спробам завадити виявленню, документуванню та розслідуванню кримінального правопорушення слідчий повинен вживати низку комплексних заходів:

1. Застосовувати правові механізми запобігання та нейтралізації протидії, зокрема: оголошення офіційного попередження про недопустимість втручання в хід розслідування, заборона участі у слідчих діях, відмова у задоволенні клопотань, тимчасове відсторонення осіб від посади тощо.

[1] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. С. 45.

2. Проводити аналіз способів протидії з боку окремих учасників процесу, таких як адвокати або особи, що представляють інтереси злочинців, з метою вчасного реагування та подолання таких дій у межах розслідування.

3. Застосовувати тактичні прийоми під час проведення слідчих (розшукових) дій, спрямовані на зниження впливу опору або його нейтралізацію.

4. Забезпечувати захист постраждалих, забезпечення безпеки свідків та інших учасників кримінального процесу, які можуть зазнати тиску чи загрози.

5. Використовувати зміст неофіційного листування підозрюваних чи обвинувачених для планування слідчих (розшукових) дій, реалізації тактичних операцій (наприклад, захисту доказів).

6. Залучати сучасні можливості науково-технічних засобів, у тому числі у галузі комп'ютерних технологій, а також судової експертизи, які можуть допомогти у збиранні, аналізі та перевірці доказів.

7. Використовувати науково-технічні засоби для виявлення прихованих об'єктів, предметів, слідів та інших доказів.

8. Залучати засоби медіа і журналістів для можливої дезінформації та дезорієнтації злочинців і членів злочинних угруповань щодо реальних намірів слідства та ходу розслідування.

Складність усіх етапів кримінальної процесуальної діяльності на етапі початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності зумовлена низкою чинників об'єктивного та суб'єктивного характеру. Серед них, зокрема, такі:

– обмежений доступ до інформації щодо діяльності посадових осіб органів державної влади (котрі мають статус службових), що характеризується непрозорістю та певною закритістю;

– суб'єкти кримінальних правопорушень здебільшого є високоосвіченими й інтелектуально розвиненими особами, що зумовлює використання ними складних, ретельно спланованих і латентних способів підготовки та вчинення господарського кримінального правопорушення;

– штучне ускладнення процедур отримання публічних послуг і відповідних документів, особливо в умовах воєнного стану;

– висока обізнаність правопорушників про методи, технічні можливості та засоби діяльності правоохоронних органів, що, у поєднанні з їхньою правничою обізнаністю, ускладнює виявлення та документування таких кримінальних правопорушень, однак сприяє протидії розслідуванню;

– активна протидія з боку правопорушника або зацікавленого оточення у процесі розслідування та встановлення істини, включно з перешкоджанням діяльності уповноважених осіб;

– відсутність зацікавленості з боку керівництва посадовця-правопорушника у викритті протиправної діяльності підлеглих або колег;

– відсутність свідків під час знищення або маскування слідів кримінального правопорушення;

– значні владні повноваження, корупційні зв'язки та ресурси, якими володіє суб'єкт кримінального правопорушення;

– високий рівень безкарності посадових осіб, що сприяє повторюваності таких кримінальних правопорушень тощо.

До основних способів приховування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності на етапі їх виявлення належать:

1. Створення підробленої документації з метою приховування незаконних господарських операцій, цивільних правочинів або операцій із грошовими коштами, отриманими злочинним шляхом (44%). Це може бути оформлення господарських операцій, які фактично проведено не було, внесення змін до установчих документів суб'єктів господарювання (які, наприклад) не ухвалювалися загальними зборами), підроблення договорів, актів виконаних робіт, рахунків-фактур, накладних, бухгалтерських документів тощо. Такі документи зазвичай мають вигляд цілком правомірних, що ускладнює їх виявлення під час перевірок контролюючих і правоохоронних органів, саме тому виникає потреба проведення стосовно них відповідних судових експертиз.

2. Використання фіктивних або підконтрольних підприємств (так званих «транзитних»/«одноденок» або

офшорів) для переведення коштів у готівку, криптовалюту, уникнення сплати податків, створення уявного руху товарів чи послуг (38%).

3. Неподання або недостовірне подання відомостей у фінансовій звітності (24 %) шляхом маніпуляцій з бухгалтерськими балансами, звітами про прибутки та збитки, податковими деклараціями тощо. Це дозволяє приховати реальні обороти, прибутки, а також уникати фінансового контролю з боку відповідних суб'єктів.

4. Використання складних фінансових схем (51 %), включаючи «багаторівневі» угоди, операції через іноземні компанії, застосування офшорних юрисдикцій з метою ускладнення простеження грошових потоків і встановлення кінцевого бенефіціара.

5. Відмова у наданні первинних документів на запити контролюючих органів або затягування із їх наданням (49%). Часто документи свідомо втрачаються або оголошуються такими, що знищені з «технічних причин».

6. Знищення електронних носіїв інформації або шифрування даних, що містять відомості про незаконну господарську діяльність (39%). Це включає очищення бухгалтерських програм, видалення даних з хмарних серверів, банків даних, заміни техніки перед перевірками тощо.

7. Оформлення працівників без офіційного працевлаштування (тіньова зайнятість), що дозволяє уникнути податкового навантаження та ускладнює виявлення фактичних обсягів діяльності підприємства (21 %).

8. Узгоджені дії між представниками підприємств та контролюючими органами (42%), які полягають у приховуванні фактів правопорушень в обмін на матеріальну вигоду або інші преференції. Це створює умови для приховування незаконної господарської діяльності.

9. Використання судових механізмів затягування справ (37 %), коли суб'єкти господарювання оскаржують дії правоохоронних чи податкових органів у судах для блокування перевірок або розслідувань.

10. Створення видимості законної діяльності через демонстрацію соціальної відповідальності (спонсорство, благодійність, участь у публічних заходах), що формує

позитивне сприйняття компанії в очах громадськості і тим самим відволікає увагу від потенційних зловживань.

Відтак, після оцінки первинної інформації про подію кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності (яка також може бути і результатом оперативного пошуку), аналізу імовірних способів учинення цих діянь, прогнозування можливих способів приховування ознак протиправної діяльності, оцінки ризиків знищення об'єктів (слідів), наділених доказовим потенціалом, можна виділити три ключові етапи в діяльності сторони обвинувачення щодо відкриття кримінального провадження та подальшого розслідування.

Перший етап – підготовчий: на ньому оперативний працівник або детектив може проводити оперативний пошук, спрямований на перевірку, систематизацію та використання інформації про ознаки протиправних діянь, які посягають на суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення господарської діяльності, а також про осіб, які причетні до їх учинення.

Слідчий (дізнавач, детектив) на цьому визначає напрями пошуку та збирання доказів і визначає осіб, які можуть володіти важливою інформацією про кримінальне правопорушення. Найбільш ефективно будувати слідчі версії та припущення на основі роботи з потерпілим (за результатами проведеного допиту).

Крім цього, слід завчасно підготуватися до можливої протидії з боку правопорушників. Для цього необхідно:

– проаналізувати поширені способи приховування кримінальних правопорушень конкретного виду;

– визначити можливі джерела отримання доказової або орієнтуючої інформації;

– розробити план дій у разі виникнення перешкод під час збирання доказів.

Другий етап – збирання інформації про ознаки кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності. На цьому етапі основна увага приділяється активному збиранню доказів із застосуванням усіх законних інструментів і методів. Ефективність розслідування значно зростає при залученні різних служб і установ. Обрання тактики розслідування залежить від способу приховування злочину:

1. Якщо злочин намагаються приховати шляхом знищення документів, впливу на потерпілих і свідків – слід застосовувати заходи безпеки.

2. Якщо злочин маскують під законну діяльність – важливо ретельно перевіряти показання потерпілих, фінансово-облікова, бухгалтерські та інші документи, в яких відображено особливості провадження господарської діяльності.

3. Якщо використовують підроблені документи чи підроблені (сфальсифіковані) докази – важливо оцінити їх, співставити з іншими установленими в справі матеріалами, за потреби залучити носії спеціальних знань, поліграфа тощо. Особливо важливо використовувати сучасні технології: користуватися цифровими архівами, своєчасно вилучати банки даних, фіксувати цифрові докази тощо.

Третій етап – фіксація зібраної інформації: на заключному етапі важливо офіційно зафіксувати зібрані дані у матеріалах кримінального провадження та внести відповідні відомості до ЄРДР. Процедура фіксації включає два основних елементи:

1. Оперативне внесення даних до ЄРДР – для забезпечення швидкого реагування слідчих органів та легалізації доказів.

2. Процесуальне оформлення отриманої інформації через проведення відповідних слідчих (розшукових) дій.

Для якісної фіксації зібраної інформації рекомендується:

а) проводити попередні консультації оперативників зі слідчим для узгодження стратегії пошуку доказів;

б) забезпечити контроль за передачею матеріалів, своєчасно усувати можливі суперечності та помилки;

в) дотримуватися вимог конфіденційності та таємниці досудового розслідування;

г) залучати обізнаних осіб у вузькопрофільних сферах для розкриття нетипових способів приховування злочинів, виявлення ознак кримінально-протиправної діяльності тощо.

Отже, виявлення ознак кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності доволі часто відбувається в умовах протидії заінтересованих осіб, або вже після реалізації ними комплексу дій, спрямованих на приховування кримінально-протиправної діяльності. Подолання протидії неможливо відділити від заходів, спрямованих на документування ознак кримінального правопорушення, тому доволі часто заходи щодо виявлення є і заходами нейтралізації протидії.

2.2. Особливості планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в умовах протидії

Розслідування кожного кримінального правопорушення пов'язане з реалізацією низки дій організаційного характеру. Організація розслідування, як слушно зазначає В. Шепітько, передбачає здійснення низки послідовних і взаємопов'язаних дій, а саме:

– своєчасне розроблення узгодженого плану необхідних слідчих та оперативних заходів, тобто планування діяльності;

– ефективну координацію взаємодії між слідчим, оперативними працівниками та залученими фахівцями;

– забезпечення професійного керівництва діяльністю слідчо-оперативної групи;

– організацію регулярних оперативних нарад із метою обговорення ходу розслідування;

– впровадження систематичного обміну інформацією та звітністю щодо результатів роботи як усієї слідчої групи, так і окремих її учасників;

– створення належних умов для ефективного виконання службових обов'язків[1].

Основні напрями організації досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності з урахуванням можливості потенційної протидії з боку заінтересованих в результатах кримінального провадження осіб полягають у:

– всебічному вивченні, узагальненні та систематизації наявної у слідчого інформації, у тому числі даних, що мають аналітичний або орієнтуючий характер і не є процесуальними доказами, але здатні вказати на злочинні схеми чи ознаки кримінально-протиправної діяльності;

– чіткому формулюванні тактичних і стратегічних завдань розслідування з урахуванням етапів кримінальної

[1] Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник / под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков: «Одиссей», 2001. С. 33.

процесуальної діяльності, можливих змін у слідчій ситуації, а також необхідності коригування вже висунутих слідчих версій щодо способу вчинення кримінального правопорушення, особливостей суб'єктів їх учинення тощо;

– визначенні обсягу слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів і ресурсного забезпечення, необхідних для збирання, аналізу та фіксації доказів із урахуванням характеру господарської діяльності, рівня її документованості та рівня професійної підготовки правопорушників;

– аналізі потенціалу та залучення суб'єктів взаємодії зі слідчим – зокрема, представників органів фінансового контролю, податкових органів, аудиторів тощо – для ефективного виявлення, аналізу та закріплення доказів, а також нейтралізації дій, що мають ознаки протидії розслідуванню;

– визначенні оптимальної послідовності слідчих (розшукових) дій, застосування тактичних прийомів і комбінацій із урахуванням постійних змін у господарській і доказовій ситуації, із закріпленням результатів у процесуальних документах;

– розробленні та впровадженні організаційної моделі забезпечення захисту учасників кримінального провадження, особливо у випадках, коли наявні ризики тиску на свідків, експертів, працівників контролюючих органів або осіб, які сприяють розкриттю та розслідуванню кримінального правопорушення, збирання доказів тощо.

Невід'ємною складовою організації розслідування, як і майже будь-якої діяльності, зокрема й процесу протидії суспільно небезпечним явищам, є планування. У межах кримінально-правових наук планування зазвичай розглядається як важливий елемент організації розслідування. Однак особливу увагу заслуговує планування дій, спрямованих на подолання протидії розслідуванню. У цьому контексті актуальним є визначення місця та ролі планування в структурі діяльності, яка має на меті нейтралізацію перешкод, що виникають під час досудового розслідування.

Проблематика планування розслідування знайшла своє відображення в наукових працях таких дослідників, як В. Гусєва, В. Журавель, А. Колодіна, В. Коновалова, І. Кубарєв, Т. Лелюк, О. Олішевський, В. Ортинський, О. Пчеліна, В. Пчолкін, В. Пясковський, Н. Татарин, В. Тіщенко, В. Топчій, О. Хань,

Ю. Чорноус, В. Шевчук, В. Шепітько, В. Яремчук та інших. Вчені здебільшого досліджують проблематику планування розслідування під час побудови окремих криміналістичних методик. Водночас питання, пов'язані з визначенням специфіки та сутності планування під час подолання протидії розслідуванню, залишаються недостатньо дослідженими.

Окремі аспекти досліджуваної проблематики були розглянуті в контексті подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності, зокрема в роботі О. Ромців. Дослідниця зазначає, що планування в умовах протидії розслідуванню охоплює такі важливі елементи: аналіз, опрацювання та систематизацію наявної інформації; визначення тактичних і стратегічних завдань на різних етапах розслідування; формування нових слідчих версій; оцінювання наявних слідчих, матеріальних і організаційних ресурсів; установлення черговості та різновидів слідчих дій; а також використання тактичних комбінацій і заходів захисту учасників кримінального провадження. Сукупно ці елементи формують слідчо-оперативну модель, спрямовану на ефективне подолання перешкод у процесі розслідування[1]. Авторська позиція засвідчує складність окресленого напряму діяльності, що актуалізує потребу її самостійного наукового осмислення.

У сучасній юридичній літературі представлено низку підходів до розуміння сутності діяльності з планування. Ю. Орлов пропонує трактувати кримінологічне планування як цілеспрямований процес розроблення плану діяльності, у якому на підставі врахування завдань протидії злочинності визначаються оптимальні шляхи та ефективні засоби їх розв'язання, забезпечується нормативне, організаційне, інформаційне, методичне та ресурсне підґрунтя, необхідне для реалізації цього плану протягом визначеного проміжку часу [2], с. 358–360 . Такий підхід підкреслює важливість комплексного підходу до планування, включаючи стратегічне бачення,

[1] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. С. 128.

[2] Орлов Ю. В. Планування кримінологічне. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 358-360.

оперативну реалізацію та відповідне ресурсне забезпечення, що дозволяє ефективно реагувати на загрози у сфері протидії злочинності.

Стратегічне планування притаманне всім суб'єктам, залученим до розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Саме воно є важливою складовою у забезпеченні національної безпеки держави.

Процесуалісти та криміналісти, орієнтуючись на практичну діяльність органів досудового розслідування, розглядають планування як важливий елемент організації слідчої роботи. Зокрема, М. Погорецький пропонує визначати планування розслідування як діяльність слідчого, спрямовану на встановлення оптимального переліку процесуальних дій, а також визначення строків і послідовності їх проведення з метою забезпечення швидкого й ефективного розслідування конкретного злочину[1]. Таке трактування фактично ототожнює планування із процесом складання плану розслідування, який слідчий формує для досягнення максимальної результативності розслідування та подолання можливих перешкод під час збору доказової бази.

На інтелектуальну складову діяльності з планування розслідування особливу увагу звертає В. Журавель. Науковець підкреслює, що в сутнісному аспекті планування є складним процесом поєднання розумових операцій, спрямованих на формулювання завдань розслідування та визначення раціональних і ефективних способів їх вирішення, які забезпечують належне доказування у кримінальному провадженні. Важливим елементом підходу В. Журавля є розуміння категорії «завдання» як ключового складового елемента планування розслідування. На думку вченого, завдання планування тісно пов'язані з іншими етапами слідчої діяльності, зокрема аналізом вихідної інформації та висуненням версій. Такий підхід акцентує на важливості аналітичної роботи слідчого для забезпечення ефективного й послідовного процесу розслідування[2].

---

[1] Криміналістична тактика / за ред. М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєва. 2-ге вид., виправл. та доповн. Київ : Алерта, 2017. 244 с.

[2] Журавель В. А. Тактичні завдання та механізм їх вирішення.

Подібне визначення надає А. Іщенко зі співавторами. Вчені тлумачать діяльність щодо планування як «складний розумовий процес, сутність якого полягає у визначенні напрямів і завдань розслідування, способів і засобів їх досягнення за раціональних витрат часу, сил і засобів для виконання завдань за його допомогою»[1].

Інший підхід до визначення кінцевої мети планування пропонує І. Когутич. Він зазначає, що практична діяльність, пов'язана з плануванням, спрямована на визначення способів розкриття злочинів, уточнення обставин, які необхідно з'ясувати, а також установлення строків для проведення відповідних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів[2].

Діяльність щодо планування розслідування розуміють як визначення ефективних шляхів розкриття злочину, формулювання переліку обставин, що потребують з'ясування, а також встановлення оптимальних строків для проведення відповідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [3].

Окреслені позиції вчених не мають суттєвих протиріч і не є такими, що взаємовиключають одне одну, скоріше вони є взаємодоповнюючими та дозволяють виокремлювати внутрішній і зовнішній зміст планування.

Під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, як і в інших категоріях кримінальних проваджень, виділяють кілька типів планування: просте планування, планування за окремими епізодами, а також планування, що здійснюється слідчими групами Кожен із цих типів має свої характерні риси – вони відрізняються за метою, обсягом охопленої інформації, внутрішньою побудовою та способами реалізації запланованих дій.

Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2017. № 17. С. 11-12.

[1] Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін.. Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с.

[2] Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. С. 321.

[3] Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : ВД «Ін Юре», 2001. С. 207.

Однією з найбільш результативних форм планування є епізодне планування. Його особливістю є формування складної структури, яка охоплює всі епізоди злочинної діяльності та встановлює між ними логічні зв'язки. Така структура спирається на загальну версію події, що розслідується, і дозволяє бачити кожен епізод як окремий фрагмент єдиного злочинного акту, що підлягає поступовому розкриттю.

На додаток до основного плану часто складаються графічні схеми, які візуально структурують матеріали справи. Завдяки таким схемам легше зрозуміти загальну логіку справи, взаємозв'язки між її елементами та ключовими обставинами.

Важливою складовою процесу планування є прогнозування очікуваних результатів слідчих дій, а також тактичних операцій. Ефективне визначення кількості, черговості та часу проведення таких заходів значною мірою залежить від уміння передбачити можливі наслідки. Для цього необхідно аналізувати наявну доказову базу, оцінювати взаємозв'язки між фактами та їх потенціал для подальшого розслідування. Хоча прогноз має орієнтовний характер, його використання значно підвищує ефективність розслідування в порівнянні з хаотичним підходом, заснованим на методі спроб і помилок[1].

Важливо, що положення чинного законодавства засвідчують, що діяльність щодо планування – це не декларативна складова розслідування, вона є його іманентною складовою. Зокрема, Інструкцією з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України від 06.07.2017 № 570 закріплено, що «діяльність слідчих підрозділів здійснюється на основі планування, поєднання єдиноначальності у вирішенні питань службової діяльності та колегіальності при їх обговоренні, персональної відповідальності кожного працівника за стан справ на дорученій ділянці роботи»[2].

---

[1] Журавель В. А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування. Харків : Право, 1999. 304 с.

[2] Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: зат. наказом МВС України від 6 лип. 2017 р. № 570. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17 (дата звернення: 14.11.2024).

Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, що затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, визначаються окремі практичні аспекти планування у кримінальних правопорушеннях, де створено слідчо-оперативну групу (далі – СОГ) для проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Згідно із положеннями Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, діяльність СОГ організовується відповідно до плану проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, що формується з урахуванням обґрунтованих пропозицій усіх учасників групи. У цьому плані викладаються можливі версії учинення кримінального правопорушення, визначаються заходи для їх перевірки, конкретні виконавці та встановлюються строки виконання. План погоджується керівництвом органу досудового розслідування й оперативного підрозділу, після чого затверджується керівником відповідного територіального органу (підрозділу) поліції. У разі, якщо первинний план виконано, але правопорушення залишається нерозкритим, складається додатковий план слідчих (розшукових) дій. Контроль за реалізацією як основного, так і додаткового планів здійснюють керівники органу досудового розслідування й оперативних підрозділів у межах своїх напрямів діяльності[1]. Таким чином, з метою забезпечення планомірності досудового розслідування, узгодженості в цій діяльності, позбавлення її хаотичності, задля оперативного розв'язання тактичних завдань розслідування, слід здійснювати її планування[2].

---

[1] Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07 липн. 2017 р. № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17.

[2] Богданюк Р. І. Планування як базова складова діяльності щодо подолання протидії протиправним посяганням. *Соціологія права.* 2024. № 3-4.

Водночас зауважимо, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності представлені низкою злочинів і кримінальних проступків, що посягають на суспільні інтереси, котрі виникають у зв'язку з виробництвом, обміном, розподілом і споживанням товарів, послуг, певних робіт[1]. Керуючись положеннями ст. 216 КПК України зауважимо, що досліджувані кримінальні правопорушення підслідні різноманітним органам сил безпеки, що позначається на формах і методах їх діяльності.

Так, зокрема, кримінальні правопорушення, пов'язані з контрабандою, зокрема культурних цінностей – підслідна слідчим Служби безпеки України (далі – СБУ), контрабанда лісоматеріалів і цінних порід дерев (ст. 201-1 КК України) – детективам Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) України.

Також детективи БЕБ України уповноважені на розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 199, 200, 201-1, 201-3, 201-4, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 КК України[2].

Детективи Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 206-2, 209, 210, 211 КК України, за умови, що існує хоча б одна з умов, передбачених КК України (п.п.1-3 ч. 5 ст. 216 КК України). Водночас слідчі органів Національної поліції України (далі – НПУ) здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 209-1, 213, 222-2, 227 КК України[3]. Відтак існують певні особливості і планування розслідування, залежно від органу, якому доручається розслідування конкретного кримінального правопорушення.

---

[1] Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 403-405.

[2] Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17.

[3] Там само.

Особливості правового статусу БЕБ України, методи діяльності, у тому числі специфіку планування діяльності, досліджували Л. І. Аркуша зі співавторами[1], В. Карелін[2] , Н. Пузирна[3] , А. Стеблянко[4] та ін.

Відповідно до проведеного нами аналізу чинного законодавства, основним завданням БЕБ України є організація ефективної протидії правопорушенням, які створюють загрозу економіці країни, завдають шкоди її фінансовим інтересам. Головна мета діяльності цього органу полягає у створенні безпечного середовища для ведення бізнесу. Зокрема, це досягається шляхом захисту легальних доходів суб'єктів господарювання, забезпечення сплати податків, сприяння збереженню та залученню як вітчизняних, так і іноземних інвестицій. Особлива увага приділяється захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та протидії рейдерським захопленням. До основних операційних завдань Бюро належать:

- охорона публічних фінансів і державних ресурсів;
- протидія тіньовим процесам в економіці;
- покращення умов для ведення бізнесу в Україні;
- підтримка розвитку легального підприємництва та його захист;
- забезпечення ефективної міжвідомчої та міжнародної взаємодії у сфері економічної безпеки;

---

[1] Аркуша Л. І., Стародубов С. В., Стоянов М. М., Торбас О. О., Шилін Д. В. Бюро економічної безпеки України: перспективи та ризики. *Право і суспільство.* 2020. №6-2 (Ч. 2). С. 172-177. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.26.

[2] Карелін В. В. Щодо компетенції Бюро економічної безпеки України як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економічної діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2021. № 1. С. 116-119.

[3] Пузирна Н. С. Правові аспекти створення та діяльності Бюро економічної безпеки України. *Знання європейського права.* 2021. №2. С. 80-83.

[4] Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право.* 2021. № 6. С. 187-191. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.28.

– поступова інтеграція України до економічного простору Європейського Союзу[1].

Організація та планування роботи підрозділів БЕБ України здійснюється з урахуванням завдань, визначених законодавством, стратегічних напрямів розвитку державної політики у сфері економічної безпеки, а також на підставі аналізу актуальної економічної ситуації в країні.

Планування діяльності підрозділів БЕБ України передбачає послідовне виконання кількох важливих етапів:

1. Визначення пріоритетних напрямів роботи: першим кроком є визначення основних сфер економіки, у яких спостерігаються найбільші загрози або ризики протиправної діяльності. До таких сфер можуть належати: бюджетна та податкова системи, сфера фінансових послуг, ринок цінних паперів, зовнішньоекономічна діяльність, обіг підакцизних товарів тощо.

2. Формування стратегічних та оперативних планів. Підрозділи БЕБ України розробляють плани своєї діяльності, які поділяються на довгострокові (стратегічні) та короткострокові (оперативні). Стратегічне планування визначає загальні цілі, принципи та підходи до роботи. Оперативне – конкретизує завдання, заходи та строки їх виконання.

3. Виявлення ризиків та зон найбільшої загрози. Обов'язковим елементом планування є проведення аналітичної роботи щодо визначення зон ризику в економічній сфері. Це дозволяє зосередити зусилля підрозділів БЕБ України саме там, де ймовірність злочинної діяльності найбільша.

4. Організація взаємодії з іншими органами. Важливою складовою планування є налагодження координації з іншими правоохоронними органами, державними структурами, органами фінансового контролю та регулювання.

5. Контроль за реалізацією запланованих заходів. Завершальним етапом планування є організація системи моніторингу виконання намічених заходів. Це включає контроль

[1] Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20.

за дотриманням строків, перевірку якості виконання завдань та оцінку результатів роботи підрозділів БЕБ України.

6. Коригування планів. Залежно від результатів роботи, змін у законодавстві чи оперативної обстановки, плани підрозділів БЕБ України можуть переглядатися та доповнюватися новими заходами. Таким чином, процес планування роботи БЕБ України є динамічним та комплексним, спрямованим на ефективну протидію економічним злочинам, захист фінансових інтересів держави та забезпечення стабільності економічної безпеки України.

Планування роботи співробітників НАБУ здійснюється на підставі застосування системного підходу, що охоплює як організаційні, так і кадрові процеси. Важливим елементом організації діяльності працівників НАБУ є планування їхнього професійного розвитку. З цією метою в структурі Бюро функціонує окремий підрозділ, відповідальний за роботу з персоналом. Його завдання полягає у визначенні потреб працівників у підготовці, підвищенні кваліфікації, а також у проведенні тематичних тренінгів, семінарів і навчальних програм. Значна увага приділяється також залученню молодих фахівців до стажування та практики.

Крім цього, для забезпечення належної мотивації та результативності працівників НАБУ застосовується система оцінювання їхньої роботи. За результатами такого оцінювання формуються подальші індивідуальні плани розвитку працівників та визначаються можливості їх заохочення або професійного просування.

Окрему роль у процесі планування діяльності співробітників НАБУ відіграє організація системи внутрішнього контролю та заходів щодо запобігання корупції. Спеціальна комісія оцінює можливі ризики корупційних проявів і розробляє комплекс заходів для їх мінімізації, зокрема формує антикорупційну програму.

Стратегічне й оперативне планування в межах підрозділів НАБУ здійснюється керівниками структурних підрозділів. Вони визначають пріоритетні напрями роботи, розробляють детальні плани діяльності, розподіляють обов'язки між співробітниками та контролюють дотримання встановлених строків виконання завдань. Таким чином, процес планування роботи співробітників НАБУ включає підготовку персоналу, оцінку його роботи,

організацію системи антикорупційного захисту та чітке управління виконанням завдань відповідно до визначених пріоритетів та функцій БЕБ України.

Ураховуючи викладене, зауважимо, що планування може здійснюватися як на стратегічному, так і оперативному рівнях. На відміну від стратегічного, оперативне планування також можна розглядати як принцип забезпечення ефективного розслідування або, як вказує Т. Лелюк, як складову організуючу частину розслідування кримінальних правопорушень[1].

Оперативне планування, на нашу думку, спрямоване на визначення оптимальних шляхів розв'язання тактичних завдань розслідування, тоді як стратегічне планування – на вирішення завдань кримінального судочинства, що визначені у кримінальному процесуальному законодавстві України та відомчих нормативних актах (забезпечує вирішення стратегічних завдань).

Щодо тактичних завдань розслідування, то у криміналістичній літературі це поняття традиційно розуміють у двох основних аспектах:

1) як складову окремих слідчих (розшукових) дій;

2) як проміжну мету в межах усього процесу розслідування.

Процес розслідування злочинів передбачає вирішення різнопланових завдань, що відрізняються за змістом та масштабом. Серед них – як загальні завдання, пов'язані з повним і всебічним дослідженням обставин кримінального правопорушення, встановленням усіх фактів, що підлягають доказуванню, та викриттям винних осіб, так і специфічні завдання, які спрямовані на з'ясування окремих аспектів події або створення умов для досягнення основної мети розслідування. У зв'язку з цим доцільно розрізняти стратегічний напрям розслідування та виконання тактичних завдань, які є взаємопов'язаними елементами діяльності слідчого. Їх

[1] Лелюк Т. І. Планування розслідування кримінальних правопорушень у системі організації розслідування: тактико-психологічний аспект. *Юридична психологія.* 2023. № 2 (33). С. 34. DOI: 10.33270/03233302.26.

реалізація ґрунтується на повноваженнях слідчого самостійно визначати напрям і послідовність досудового розслідування[1].

Визначення тактичних завдань розслідування є доволі дискусійним питанням серед криміналістів. Учені по-різному підходять до їх розуміння, класифікації тощо.

В. Тіщенко у системі завдань розслідування злочинів пропонує виокремлювати такі групи:

а) загальні завдання розслідування, що формуються на основі положень кримінального та кримінального процесуального законодавства і мають нормативно-правову природу;

б) спеціальні (криміналістичні) завдання, які обумовлені інформаційно-пізнавальною структурою процесу розслідування. До них належать завдання, що класифікуються за етапами, видами, їх поєднанням (етапно-видові), а також тактичні завдання, що визначаються конкретною слідчою ситуацією[2].

Висловлюються пропозиції щодо розуміння тактичного завдання, як складової частини процесу розслідування злочинів, котра тісно пов'язана з установленням окремих фактів та обставин, подоланням або запобіганням різним формам протидії слідству, а також зі створенням необхідних умов для ефективного проведення розслідування. Залежно від рівня складності тактичні завдання поділяють на три основні групи:

– завдання, для вирішення яких необхідно здійснити комплекс слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

– завдання, які можна вирішити шляхом проведення окремої слідчої дії;

– завдання, що розв'язуються за допомогою застосування тактичних прийомів у межах конкретної слідчої (розшукової) дії[3]. У цій позиції автори зосередилися на проблематиці

---

[1] Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 197.

[2] Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. С. 56.

[3] Берназ В. Д. Криміналістика : підручник / Берназ В. Д., Бірюков В. В., Волобуєв А. Ф.; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : ХНУВС, 2011. С. 266.

складності розв'язання тактичних завдань розслідування і практичній реалізації цієї діяльності.

А. Волобуєв на прикладі привласнення майна та пов'язаних з ним злочинів у сфері підприємницької діяльності визначає, що основними тактичними завданнями розслідування є:

– аналіз первинної інформації про вчинений злочин;

– прийняття рішення щодо відкриття кримінальної справи й організації ефективної взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами;

– виявлення та подолання спроб винних осіб уникнути кримінальної відповідальності;

– вжиття заходів для забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних у результаті злочину[1].

Отже, завдання розслідування кримінальних правопорушень є своєрідними орієнтирами у пізнавальній діяльності сторони обвинувачення, адже саме вони визначають порядок обрання алгоритмів розслідування та тактики дій на кожному конкретному етапі досудового слідства. У зв'язку з цим у процесі розслідування необхідно вирішувати як загальні завдання, характерні для встановлення обставин будь-якого злочину, так і спеціальні (тактичні) завдання, які зумовлені особливостями конкретної категорії кримінальних правопорушень і специфікою їх розслідування.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, що здійснюється в умовах протидії, беззаперечно потребує планування. Це важливо у зв'язку із потребою визначення заходів, спрямованих на нейтралізацію протидії розслідуванню.

Протидія розслідуванню є формою протистояння між учасниками кримінального провадження, включаючи сторони цього провадження й осіб, зацікавлених у його результатах. Типові форми протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які визначено нами раніше, вчергове підтверджують, що будь-яка протидія, яка зазвичай супроводжується здійсненням активних, а подекуди й протиправних дій, створює необхідність вирішення

[1] Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. С. 18.

додаткових завдань. Наприклад, у випадку надання особою неправдивих показань виникає потреба у їх нейтралізації. Для цього в юридичній літературі пропонується проведення тактичних операцій та реалізація комплексу слідчих (розшукових) дій тощо[1]. Ефективність такої діяльності можлива лише за умови її ретельного планування. Зокрема, В. Шевчук слушно наголошує, що планування тактичних операцій є невід'ємною частиною загального процесу планування розслідування. Воно передбачає інтелектуальну діяльність слідчого, спрямовану на вирішення конкретних тактичних завдань у межах певної слідчої ситуації шляхом моделювання комплексу можливих дій. Такий процес потребує глибокого аналізу та розумової роботи, підсумком якої стає складання письмового плану для подальшої реалізації запланованих дій[2].

Узагальнюючи викладене, слід підкреслити, що всі науки кримінально-правового циклу підтверджують ефективність і необхідність застосування планування в контексті протидії суспільно небезпечним явищам. Планування має дві змістовні складові – внутрішню та зовнішню. Внутрішній аспект безпосередньо пов'язаний із розумовими (інтелектуальними) процесами, які відбуваються у свідомості людини, залученої до цієї діяльності. Ці процеси спрямовані на обдумування, аналіз, визначення та прийняття оптимальних (обґрунтованих) рішень. Зовнішній аспект, своєю чергою, матеріалізується у вигляді письмового плану, що відображає результат такої розумової роботи та є практичним інструментом організації діяльності.

Протидія розслідуванню є суттєвим чинником, що ускладнює процесуальну діяльність сторони обвинувачення, зокрема, щодо встановлення обставин кримінального

---

[1] Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.; Романаускас К. А. Основи методики розслідування надання завідомо неправдивих показань свідком і потерпілим : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусєвої. Харків : Факт, 2024. 203 с.

[2] Шевчук В. М. Методологічні засади планування тактичних операцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2012. № 13. С. 201.

правопорушення, збирання доказів і перевірки отриманих даних. Це зумовлює необхідність проведення додаткових заходів, спрямованих на нейтралізацію протистояння, організованого зацікавленими особами, подекуди злочинними угрупованнями. Розслідування в умовах протидії потребує вирішення цілого комплексу додаткових тактичних завдань. Ці завдання залежать від характеру слідчої ситуації, форм і рівнів протидії, а також кількості й типів суб'єктів, які беруть участь у протидії[1].

З огляду на те, що дії осіб, які чинять протидію, мають суб'єктивний характер, у процесі планування розслідування необхідно приділити особливу увагу аналізу їхньої поведінки. Слід ретельно дослідити особу, яка протидіє, надати об'єктивну оцінку її діям, а також із використанням прогностичних методів спрогнозувати її ймовірні подальші кроки та можливі наслідки цих дій. Ці аспекти є ключовими при складанні ефективного плану заходів, спрямованих на подолання протидії та забезпечення успішного розслідування [2].

Проведене опитування респондентів дозволило з'ясувати, що найчастіше складається план розслідування кримінального правопорушення (67% опитаних) і план проведення слідчої (розшукової) дії. Інколи до діяльності щодо планування вдаються й усно (14 %).

Планування розслідування має здійснюватися із урахуванням реальної слідчої ситуації, котра склалася на певному етапі розслідування, враховувати прогноз можливого розвитку подій і відповідати вимогам законодавства щодо завдань і функцій органів досудового розслідування. При цьому поставлені завдання мають бути чітко визначеними, конкретними, орієнтованими на досягнення конкретного результату, реальними для практичного виконання, а також забезпеченими необхідними фінансовими, матеріально-технічними та кадровими ресурсами[3].

---

[1] Богданюк Р. І. Планування як базова складова діяльності щодо подолання протидії протиправним посяганням. *Соціологія права.* 2024. Вип. 3-4 (48-49). С. 22. DOI: https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.3.

[2] Богданюк Р. І. Зазнач. твір. С. 23.

[3] Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: затв. Наказом МВС України № 570 від

Погоджуємося з М. Остапчуком, що оптимальна структура плану розслідування кримінального правопорушення, як правило, включає три основні розділи. У першому розділі відображаються вихідні дані та додаткова інформація, яка має значення для розслідування. Другий розділ містить усі слідчі версії, висунуті під час розслідування. Третій розділ складає безпосередньо програму розслідування. У графі «Обставини, що підлягають встановленню» зазначаються факти й обставини, які потрібно перевірити для підтвердження або спростування висунутих версій, а також інші питання, пов'язані, зокрема, з вивченням особи підозрюваного, визначенням розміру матеріальних збитків чи встановленням причин та умов вчинення злочину. У графі «Слідчі (розшукові) дії, організаційно-тактичні заходи» фіксуються всі дії та заходи, які планується провести з метою перевірки версій: слідчі та розшукові дії, негласні заходи, процесуальні дії та організаційні заходи. Окрім цього, у плані обов'язково мають бути зазначені строки виконання кожного заходу, а також визначені конкретні виконавці: члени СОГ та інші залучені до розслідування особи[1].

Своєю чергою план проведення слідчої (розшукової) дії, незалежно від того, має він усний характер, стислий зміст чи оформлений у розгорнутому письмовому вигляді, обов'язково повинен включати такі основні елементи:

1) опис ситуації, в якій планується проведення слідчої (розшукової) дії;

2) слідчі версії, що пояснюють характер цієї ситуації;

3) конкретні завдання, які необхідно вирішити у межах кожної ситуації;

4) наявні у розпорядженні слідчого матеріали та докази;

5) організаційно-тактичні засоби та прийоми, за допомогою яких планується досягнення поставлених завдань[2].

06.07.2017 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17.

[1] Остапчук М. С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2014. № 2. С. 353.

[2] Хань О. О. Типові форми планів провадження окремих слідчих

План розслідування кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності повинен формуватися з урахування того, які приводи та підстави слугували відкриттю кримінального провадження, а також часу, що минув після вчинення кримінального правопорушення та часу повідомлення про нього (його самостійного виявлення працівниками контролюючих чи правоохоронних органів).

Вирішує специфіку подальшого розслідування і визначена попередня правова кваліфікація вчиненого діяння. Передусім це зумовлено відмінностями кримінальної процесуальної форми здійснення дізнання та досудового розслідування. Не допускається умисна кваліфікація діяння за кваліфікуючими обставинами, для, наприклад, надання події статусу злочину, котре гарантує можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також приховування тяжких і особливо тяжких злочинів, указуючи на те, що вчинено діяння, котре є кримінальним проступком або злочином невеликої тяжкості.

При визначенні практичних дій, спрямованих на пізнання події кримінального правопорушення, установлення обставин, котрі підлягають доказуванню, розв'язання тактичних завдань розслідування, слід зважати на те, що дотримання окремих організаційних засад є важливим у контексті забезпечення належності доказів, дотримання належної правової процедури. Тобто, при обранні оптимальних шляхів отримання доступу та вилучення документів слід виходити з того, чи може потерпілий або представник потерпілого (якщо у справі потерпілим є суб'єкт господарювання) самостійно надати документи. Чи можливо в такій ситуації краще скористатися механізмом отримання тимчасового доступу до речей і документів або взагалі звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Обрання способу вилучення документів має здійснюватися з урахуванням особливостей слідчої ситуації.

У тих випадках, де планується вилучення цифрової інформації заздалегідь потрібно вирішити питання про залучення відповідного спеціаліста. Так, наприклад, інформація, відображена у програмних компонентах підприємства, установи,

(розшукових) дій. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 276.

організації, хмарних сервісах чи банках даних, вимагатиме фіксації та подальшого збереження шляхом копіювання на матеріальний носій інформації. Інколи отримання доступу до них вимагатиме подолання систем логічного захисту. Вирішення таких організаційних завдань має відбутися на етапі планування слідчої (розшукової) дії чи процесуального заходу, зокрема, реалізації заходу забезпечення кримінального провадження.

Вирішення окремих питань щодо обрання оптимальних шляхів вирішення того чи іншого завдання також має бути чітко спланованим і виваженим, з огляду на можливість настання негативних наслідків для процесу доказування.

2.3. Взаємодія слідчого з працівниками оперативних підрозділів під час нейтралізації протидії розслідуванню

Протидія злочинності здійснюється шляхом реалізації соціально-управлінської діяльності, яка, спираючись на громадські та приватні ініціативи, а також ресурси системи кримінальної юстиції, охоплює два взаємопов'язані й безперервні процеси:

1) запобігання суспільно небезпечним діянням;

2) правове реагування на них[1]. Разом ці процеси спрямовані на забезпечення контролю за рівнем злочинності та його утримання в межах соціально прийнятного рівня.

Реалізація окреслених напрямів діяльності забезпечується завдяки організації розслідування в контексті налагодження ефективної взаємодії. Взаємодія як організаційно-правове явище розслідування кримінальних правопорушень – це проблематика, яка традиційно привертає увагу як науковців, так і практиків.

Проблемам забезпечення взаємодії слідчих з оперативними підрозділами, контролюючими органами, працівниками експертної служби під час розслідування кримінальних правопорушень присвячено роботи Г. Бондара[2],

[1] Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2016. № 4. С. 104-112.

[2] Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих

С. Бондара[1], М. Борисенка[2], І. Єрьоменко[3], В. Малюги[4], О. Обаля[5], А. Патика[6], О. Старченка[7], А. Юрченко[8] та ін. Водночас проблематику взаємодії в контексті нейтралізації протидії, до якої вдаються окремі суб'єкти під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, поки що ґрунтовно на монографічному рівні не досліджували вітчизняні вчені.

Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами може бути охарактеризована як спільна діяльність, спрямована на розроблення та реалізацію комплексу заходів, що включають процесуальні, оперативно-розшукові та техніко-криміналістичні засоби. Основною метою такої взаємодії є ефективне розкриття

правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 230 с.

[1] Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 272 с.

[2] Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 260 с.

[3] Єрьоменко І. В. Взаємодія слідчого, прокурора, адвоката та суду у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 286 с.

[4] Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 298 с.

[5] Обаль О. О. Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 227 с.

[6] Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 233 с.

[7] Старченко О. В. Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2007. 17 с.

[8] Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 210 с.

кримінальних правопорушень, установлення осіб, винних у їх вчиненні, з'ясування обставин, котрі сприяли вчиненню правопорушення та вжиття заходів щодо їх усунення[1]. Вказують науковців, що взаємодія існує там, де є спільний інтерес[2]. На нашу думку, доречніше вказувати про наявність спільної мети, аніж інтересу, який як правило, пов'язують із приватними інтересами особи.

А. Патик вважає, що взаємодія завжди є процесом спільної діяльності двох чи більше суб'єктів, в процесі якої взаємодіючі сторони чинять вплив один на одного, у зв'язку з чим змінюються якісні характеристики діяльності кожного з них, та який в умовах взаємозв'язку об'єднує їх в напрямі реалізації спільної мети[3].

Пропонують вчені розглядати взаємодію також як законну форму співпраці між органами, котрі не перебувають у відносинах підпорядкування, але діють узгоджено з метою ефективного використання наявних засобів і методів для розкриття злочинів, притягнення винних до юридичної відповідальності, розшуку обвинувачених, а також забезпечення відшкодування шкоди, спричиненої злочином[4].

З огляду на специфіку кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, вважаємо, що під взаємодією доцільно розуміти узгоджену співпрацю непідпорядкованих суб'єктів щодо ефективного збирання доказів учинення господарських кримінальних правопорушень, документування

---

[1] Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. Київ : МАУП, 2001. С. 69-72.

[2] Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. С. 46.

[3] Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. С. 78.

[4] Одерій О. В., Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів : монографія. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2011. С. 139.

фактів кримінально-протиправної діяльності у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, притягнення винних до юридичної відповідальності, відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та інших учасників суспільних відносин.

Проведене опитування респондентів дозволяє констатувати, що найчастіше органи досудового розслідування вдаються до взаємодії з оперативними підрозділами (про це вказали 94 % осіб, залучених до опитування).

Оперативні підрозділи відіграють вагому роль у документуванні протиправної діяльності. Зауважимо, що хоча зміни в законодавстві 2012 року на певний період суттєво знизили ефективність їх функціонування, на сьогодні спостерігається поступове відновлення й перегляд цієї практики, що свідчить про зміцнення ролі оперативного компонента у протидії злочинності.

На сьогодні в теорії наук кримінально-правового циклу традиційно прийнято класифікувати форми взаємодії слідчих з оперативними підрозділами на процесуальні і непроцесуальні. До процесуальних форм взаємодії відносять такі види співпраці, як: 1) під час проведення підрозділами карного розшуку слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого; 2) при реалізації заходів забезпечення кримінального провадження; 3) у випадках оголошення підозрюваного в розшук. Саму ж систему процесуальної взаємодії між слідчими та підрозділами карного розшуку на етапі досудового розслідування тлумачать, як взаємодію в таких формах співпраці, як:

– виконання працівниками карного розшуку гласних слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій на підставі доручення слідчого;

– участь у реалізації заходів забезпечення кримінального провадження;

– участь в оголошенні особи в розшук;

– спільне проведення досудового розслідування в межах діяльності СОГ;

– надання процесуальної допомоги слідчому під час проведення ним процесуальних дій;

– виявлення ознак кримінального правопорушення та передача до слідчих зібраних підрозділами карного розшуку матеріалів оперативно-розшукової діяльності задля відкриття кримінального провадження[1].

До непроцесуальних форм взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами слід віднести такі види співпраці, як: взаємне інформування сторін; обмін відомостями у разі отримання важливої інформації; спільний аналіз отриманих даних; узгоджене планування слідчих (розшукових) дій; проведення консультацій; взаємодія при передачі матеріалів, зібраних під час оперативно-розшукової діяльності; спільне вивчення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та обговорення заходів оперативно-профілактичного характеру; участь у досудовому розслідуванні в межах СОГ; організація оперативних нарад щодо актуальних питань взаємодії; аналіз результатів спільних дій у конкретних кримінальних провадженнях; надання допомоги з використанням наявних ресурсів; підбиття підсумків спільної роботи з метою усунення недоліків і підвищення ефективності подальшої взаємодії [2].

Концептуальні зміни в діяльності оперативних підрозділів відбулися після внесення до КПК України 2012 р. положень, які визначили повноваження детективів НАБУ. На ці органи покладено здійснення досудового розслідування без традиційного розмежування функцій, яке, наприклад, притаманне органам НПУ, БЕБ України. Можна погодитися з тим, що закріплена на рівні закону можливість одного підрозділу одночасно запобігати злочинам, виявляти їх, проводити розслідування і забезпечувати оперативно-розшукову підтримку доказування є позитивним кроком на шляху протидії злочинності. Такий підхід суттєво покращує організацію розслідування й започатковує тенденцію до

[1] Бойко О. П. Взаємодія слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2018. С. 174.

[2] Там само. С. 175.

зближення оперативно-розшукової діяльності з кримінальною процесуальною діяльністю[1].

Хоча більшість кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності підслідні детективам, у складі відповідних правоохоронних органів продовжують функціонувати оперативні підрозділи. Більше того, саме ці підрозділи часто першими виявляють ознаки окремих кримінальних правопорушень під час проведення оперативно-розшукової діяльності, здійснення кримінального аналізу тощо. На основі зібраної ними інформації ними складаються відповідні рапорти, які стають підставою для внесення до ЄРДР відомостей про виявлений факт кримінально-протиправної діяльності.

Таким чином, одним із ключових напрямів діяльності оперативних підрозділів у протидії господарській злочинності є виявлення ознак суспільно небезпечних діянь, що посягають на правовідносини у сфері виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг суб'єктами господарювання, а також загрожують фінансово-економічній безпеці держави.

Крім виявлення ознак кримінальних правопорушень, оперативні підрозділи також здійснюють заходи з фіксації ознак готування до їх учинення, документування фактичних даних щодо протиправних діянь у сфері господарської діяльності. Згідно з Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в частині запобігання, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, затвердженою наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, до органу досудового розслідування мають надсилатися матеріали, які обов'язково повинні містити інформацію про заходи, вжиті для забезпечення відшкодування завданої шкоди. Зокрема, це стосується зібраних відомостей про розшук майна й грошових коштів, на які може бути накладено арешт, а також даних про їх місцезнаходження[2].

---

[1] Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 4. С. 47.

[2] Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та

Таким чином, з урахуванням матеріального характеру наслідків більшості кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, на оперативні підрозділи покладається ще й обов'язок щодо вжиття заходів, спрямованих на забезпечення можливості подальшого пред'явлення та задоволення цивільного позову. Отримані й належним чином задокументовані відомості в подальшому слугують підставою для подання клопотань про накладення арешту на майно підозрюваних, як підстави подальшого забезпечення цивільного позову.

До процесу оперативного та оперативно-технічного документування залучаються оперативні підрозділи незалежно від їх відомчої належності. При цьому важливо дотримуватися принципу розмежування документування, що здійснюється у межах оперативно-розшукової діяльності, та документування, що проводиться під час досудового розслідування.

Документування кримінальних правопорушень полягає у здійсненні оперативного збирання фактичної інформації, яка свідчить про підготовку чи їх учинення, а також про осіб, причетних до їх підготовки або скоєння. Крім того, документування включає участь у досудовому розслідуванні, зокрема шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій[1].

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності оперативні підрозділи, як правило, взаємодіють зі слідчими, детективами. Основні напрями їхньої спільної роботи зазвичай охоплюють:

1. Збирання, вивчення й аналіз інформації щодо підготовки до вчинення кримінального правопорушення.

розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 (зі змінами, внесеними наказом № 428 від 20.06.2024) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 22.11.2024).

[1] Саковський А. А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Т. 7. С. 376. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.63.

2. Спільне планування та проведення процесуальних заходів, зокрема слідчих (розшукових), у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання доказів.

3. Надання консультацій та обговорення матеріалів, зібраних під час досудового розслідування.

4. Спільну діяльність у складі СОГ.

5. Аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

6. Обговорення заходів щодо попередження правопорушень у цій сфері.

7. Подолання можливих форм протидії розслідуванню та інші види взаємодії[1].

З огляду на обраний нами предмет дослідження слід вказати, що у теорії оперативно-розшукової діяльності дії, спрямовані на подолання перешкод у процесі розслідування злочинів, отримали назву оперативно-розшукового супроводження досудового розслідування. Цей вид діяльності виступає специфічною організаційно-правовою формою взаємодії між оперативними та слідчими підрозділами і може розпочинатися ще до початку досудового розслідування – зокрема, з моменту заведення оперативно-розшукової справи. Спочатку в науковій літературі для позначення цієї взаємодії використовувався термін «оперативно-розшукове забезпечення слідства», однак згодом його було замінено, на нашу думку, більш точним поняттям – «оперативне супроводження кримінальних справ».

У теорії оперативно-розшукової діяльності становлення вчення про оперативно-розшукове супроводження розслідування пов'язується насамперед із виникненням проблеми протидії розслідуванню злочинів, подолати або попередити яку без застосування оперативно-розшукових заходів доволі складно. Як уже зазначалося, характерною рисою розслідування економічних

[1] Богданюк Р. І. Роль оперативних підрозділів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. *Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики:* регіональна конференція (м. Дніпро, 06 грудня 2024 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 34–38.

злочинів є доволі активна протидія з боку зацікавлених осіб. Це пояснюється тим, що такі правопорушення часто вчиняються організованими групами, які мають впливові соціальні зв'язки, що активно використовуються ними з метою уникнення кримінальної відповідальності. Зокрема, частина незаконно отриманих коштів заздалегідь резервується для здійснення протидії – наприклад, через підкуп посадовців, правоохоронців та інших осіб[1].

Таким чином, оперативні підрозділи виступають важливими суб'єктами у системі протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Використовуючи властиві їм спеціальні методи та засоби, вони беруть активну участь у виявленні ознак злочинів, їх документуванні та розслідуванні. Хоча значна частина їх заходів реалізується у тісній співпраці з органами досудового розслідування, при цьому важливими гарантіями ефективної роботи оперативних підрозділів залишаються принципи ініціативності, підзвітності, взаємодії та інші засади професійної діяльності. При цьому законодавчі зміни мають бути спрямовані не на обмеження їх повноважень, а навпаки – на створення сприятливих умов для реалізації їх функцій і завдань[2].

Залежно від обставин в яких відбувається взаємодія слідчого з оперативними підрозділами, можна виокремити три основні різновиди взаємодії:

1. Співпрацю, що виникає у зв'язку із виявленням під час проведення оперативно-розшукової діяльності ознак господарських кримінальних правопорушень, зокрема, через реалізацію отриманих матеріалів і передачу їх слідчому для подальшого процесуального використання.

---

[1] Волобуев А. Ф. Противодействие расследованию экономических преступлений и его преодоление. *Государство и право.* 2002. № 4. С.42–47.

[2] Богданюк Р. І. Роль оперативних підрозділів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. *Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики:* регіональна конференція (м. Дніпро, 06 грудня 2024 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 34–38.

2. Взаємодію, пов'язану з виконанням оперативними підрозділами функцій, делегованих слідчим, у межах здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

3. Співпрацю, зумовлену потребою нейтралізації протидії розслідуванню, шляхом сумісного проведення спільних заходів (застосування заходів безпеки, розшуку підозрюваного, який переховуються від органів досудового розслідування, для проведення тактичних операцій тощо).

На підставі узагальнення правозастосовної практики, вважаємо, що апробованою у контексті саме нейтралізації протидії розслідуванню господарських кримінальних правопорушень є реалізація таких процесуальних форм взаємодії, як:

1) виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій;

2) участь у реалізації заходів забезпечення кримінального провадження;

3) виконання постанови про оголошення особи в розшук, проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження (перебування) особи;

4) виявлення ознак кримінального правопорушення та передача до слідчих зібраної інформації для відкриття кримінального провадження;

5) застосування заходів безпеки стосовно учасників кримінального провадження.

Серед непроцесуальних форм взаємодії, спрямованих на подолання протидії розслідуванню, ми вважаємо за потрібне реалізовувати такі:

1) здійснювати спільне планування розслідування, зокрема, у складі СОГ;

2) забезпечувати профілактику господарських кримінальних правопорушень, виявляти й усувати причини й умови, що сприяли їх учиненню;

3) проводити тактичні операції, реалізовувати тактичні комбінації і навіть, тактичній прийоми під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій;

4) здійснювати кримінальний аналіз, проводити оперативний пошук;

5) підбирати та залучати до розслідування обізнаних осіб для отримання від них консультаційної, технічної та іншої допомоги;

6) надавати допомогу з використання наявних інформаційно-пошукових систем, ресурсів, банків даних тощо.

До проблемних аспектів взаємодії слід відносити можливість перебування працівника оперативного підрозділу у корумпованих взаємозв'язках із представниками злочинних угруповань чи окремих суб'єктів, які вчинили господарські кримінальні правопорушення. Змова на протидію розслідування між ними може виникнути на будь-якому етапі розслідування. Тому слідчий має надавати завжди об'єктивну оцінку діяльності кожного оперативного працівника, з яким вступає у взаємодію, повідомляти про недопустимість розголошення відомостей кримінального провадження, застосованих заходів безпеки тощо.

Висновки до розділу 2

1. Одним із напрямів протидії, є приховування кримінальних правопорушень, котра негативно позначається на можливостях виявлення та подальшого розслідування кримінальних правопорушень. Визначено, що виявлення ознак кримінальних правопорушень досліджуваної групи у 38 % випадків відбувається в умовах протидії заінтересованими особами кримінальній процесуальній діяльності, а у 23 % продовжується і після відкриття кримінального провадження.

2. Аргументовано, що подолання протидії неможливо відділити від заходів, спрямованих на документування ознак кримінального правопорушення, тому заходи щодо виявлення переважно є і заходами щодо подолання протидії розслідуванню. Відтак констатовано кореляцію протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та процесу організації розслідування конкретного злочину або кримінального проступку.

Наголошено на можливості реалізації низки процесуальних дій у контексті подолання протидії розслідуванню під час виявлення ознак учинення господарського кримінального проступку. Наголошено, на відсутності можливостей реалізації процесуальних заходів щодо нейтралізації протидії

розслідуванню злочинів у сфері господарської діяльності. Аргументовано, що суттєву складність у нейтралізації протидії розслідуванню становить відсутність закріпленого в чинному законодавстві України спеціального механізму, котрий би регламентував таку діяльність, визначав усі можливі форми такої протидії.

3. До основних способів приховування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що реалізуються на етапі їх виявлення, віднесено: 1) підробка документів з метою приховування незаконних господарських операцій, цивільних правочинів або операцій із грошовими коштами, отриманими злочинним шляхом (44%); 2) використання фіктивних або підконтрольних підприємств (38%); 3) неподання або недостовірне подання відомостей у фінансовій звітності (24 %; 4) використання складних фінансових схем (51 %), включаючи «багаторівневі» угоди, операції через іноземні компанії, застосування офшорних юрисдикцій з метою ускладнення простеження грошових потоків і встановлення кінцевого бенефіціара; 5) відмову в наданні первинних документів на запити контролюючих органів або затягування із їх наданням (49%); 6) знищення електронних носіїв інформації або шифрування даних, що містять відомості про незаконну господарську діяльність (39%); 7) оформлення працівників без офіційного працевлаштування (тіньова зайнятість), що дозволяє уникнути податкового навантаження та ускладнює виявлення фактичних обсягів діяльності підприємства (21 %); 8) узгоджені дії між представниками підприємств та контролюючими органами (42%); 9) використання судових механізмів затягування справ (37 %); 10) створення видимості законної діяльності через демонстрацію соціальної відповідальності, що формує позитивне сприйняття компанії в очах громадськості і тим самим відволікає увагу від потенційних зловживань.

4. З'ясовано основні напрями в організації досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, котре відбувається в умовах протидії або за наявності таких ризиків. Наголошено, на важливості планування як складової діяльності щодо розслідування та нейтралізації протидії. Проведене опитування респондентів дозволило з'ясувати, що найчастіше складається план

розслідування кримінального правопорушення (67% опитаних) і план проведення слідчої (розшукової) дії. Інколи до діяльності щодо планування вдаються й усно (14 %).

Окреслено відмінності стратегічного та оперативного планування, з урахуванням стратегічних (загальних) і спеціальних (тактичних) завдань розслідування. Надано характеристику правових та організаційних завдань планування слідчих підрозділів НПУ, НАБУ, БЕБ України.

Охарактеризовано організаційно-тактичну модель проведення оперативного пошуку у господарських кримінальних правопорушеннях, здійснення кримінального аналізу.

5. Визначено, що під взаємодією слід розуміти узгоджену співпрацю непідпорядкованих суб'єктів щодо ефективного збирання доказів учинення господарських кримінальних правопорушень, документування фактів кримінально-протиправної діяльності у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, притягнення винних до юридичної відповідальності, відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та інших учасників суспільних відносин.

Установлено, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності оперативні підрозділи, як правило, взаємодіють зі слідчими, детективами. Типовим у процесі взаємодії є здійснення таких видів діяльності, як: 1) збирання, вивчення й аналіз інформації щодо підготовки до вчинення кримінального правопорушення; 2) спільне планування та проведення процесуальних заходів, зокрема слідчих (розшукових), у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання доказів; 3) надання консультацій та обговорення матеріалів, зібраних під час досудового розслідування; 4) спільну діяльність у складі СОГ; 5) аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; 6) обговорення заходів щодо попередження правопорушень у цій сфері; 7) подолання можливих форм протидії розслідуванню та інші види взаємодії.

6. Серед форм взаємодії виокремлено три форми, зокрема: 1) співпрацю, що виникає у зв'язку із виявленням під час проведення оперативно-розшукової діяльності ознак господарських кримінальних правопорушень, зокрема, через

реалізацію отриманих матеріалів і передачу їх слідчому для подальшого процесуального використання; 2) взаємодію, пов'язану з виконанням оперативними підрозділами функцій, делегованих слідчим, у межах здійснення кримінальної процесуальної діяльності; 3) співпрацю, зумовлена потребою нейтралізації протидії розслідуванню, шляхом сумісного проведення спільних заходів (застосування заходів безпеки, розшуку підозрюваного, який переховуються від органів досудового розслідування, для проведення тактичних операцій тощо).

7. Визначено процесуальні та непроцесуальні форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, реалізація яких апробовано під час подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. До процесуальних форм взаємодії віднесено: а) виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій; б) участь у реалізації заходів забезпечення кримінального провадження; в) виконання постанови про оголошення особи в розшук, проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження (перебування) особи; г) виявлення ознак кримінального правопорушення та передача до слідчих зібраної інформації для відкриття кримінального провадження; ґ) застосування заходів безпеки стосовно учасників кримінального провадження. Серед непроцесуальних форм взаємодії, спрямованих на подолання протидії розслідуванню, визначено: а) спільне планування розслідування, зокрема, у складі СОГ; б) профілактичну діяльність у контексті виявлення та припинення господарських кримінальних правопорушень, виявлення й усунення причин й умов, що сприяли їх учиненню; в) проведення тактичних операцій, тактичних комбінацій, тактичних прийомів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій; г) кримінальний аналіз, оперативний пошук; ґ) здійснення підбору та залучення до розслідування обізнаних осіб для отримання від них консультаційної, технічної та іншої допомоги; д) надання допомоги у використанні наявних інформаційно-пошукових систем, ресурсів, банків даних тощо.

Типовими проблемними аспектами взаємодії з оперативними підрозділами визначено наявність корупційних ризиків, що стосуються окремих представників правоохоронних

органів, які вступають у змову з особами, заінтересованими в результатах розслідування і вчиняють протидію, розголошують таємницю досудового розслідування, дані оперативно-розшукової діяльності, вдаються до фальсифікації доказів, розголошують відомості про застосовані заходи безпеки тощо.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Правові засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є серйозною проблемою, що може мати різні форми та впливати на ефективність судочинства, забезпечення реалізації інтересів потерпілих тощо. Ці дії є доволі багатоваріативними, а інколи – представлені цілим комплексом діянь: від прямого втручання у діяльність правоохоронних чи судових органів, підкупу свідків до більш складних форм, як-от фальсифікація доказів або висловлення погроз на адресу учасників кримінального провадження. Хоча не всі ці дії підлягають окремій кримінально-правовій кваліфікації, вони можуть суттєво ускладнити кримінальну процесуальну діяльність правоохоронців, працівників органів прокурорів, впливаючи на об'єктивність, повноту та неупередженість досудового розслідування кримінального правопорушення.

У такому контексті протидія є серйозним викликом для органів кримінальної юстиції. Для вирішення тактичних завдань розслідування необхідна високоякісна, комплексна взаємодія (співпраця) між різними правоохоронними органами. Такий напрям діяльності можливий шляхом розроблення відповідних стратегій діяльності, що дозволяли б протидіяти економічній (господарській) злочинності комплексно, однак в умовах воєнного стану, безумовно більш пріоритетними напрямами діяльності поки шо залишаються ті, що пов'язані із захистом

територіальної цілісності, збереженням життя та здоров'я наших громадян.

Кінцева мета протидії, як ми визначили раніше, полягає у перешкоджанні досягненню результатів кримінального провадження, що ускладнює встановлення істини та забезпечення справедливості. Вона може бути спрямована на блокування дій, сприятливих для виявлення ознак злочинів або забезпечення їх доказування. Тому важливо, щоб слідчі, прокурори й інші учасники кримінального провадження, які можуть залучатися до нейтралізації таких форм протидії, постійно вдосконалювали свої знання та навички, і могли у відповідній слідчій ситуації визначити алгоритм слідчих (розшукових) дій і процесуальних заходів, та реалізувати його, досягнувши при цьому поставлених перед собою цілей.

Реалізуючи відповідні комплекси процесуальний дій важливо зберігати баланс між правами підозрюваних і потерпілих, щоб уникнути порушень національних і міжнародних засад у сферах захисту прав людини і забезпечення правосуддя. Не можна оминути уваго, що в нейтралізації протидії розслідуванню важливу роль відіграють тактичні прийоми та комбінації[1]. Також вказують вчені, що у подоланні протидії, що застосовується під час розслідування корупційних злочинів, важливу роль відіграють ефект раптовості, використання оперативної інформації, своєчасність та оперативність реалізації оперативно-розшукових заходів і криміналістичних прийомів, оперативні комбінації щодо захисту свідків і потерпілих, використання науково-технічних засобів, шифрування анкетних даних свідків і потерпілих[2].

---

[1] Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. Тактичні засоби подолання протидії розслідуванню. *Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems:* XVI International scientific and practical conference (Valencia, March 27-29, 2024) Valencia, Spain. International Scientific Unity, 2024. С. 68–74.

[2] Нєдов Р. С. Деякі особливості здійснення заходів, спрямованих на нейтралізацію детективами Національного антикорупційного бюро України протидії розслідуванню корупційних кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти:* матер. VIII Міжнародної науково-практичної

О. Васильківський і С. Радецький пропонують вдосконалити процес подолання протидії розслідуванню шляхом реалізації таких заходів:

1) проведення тренінгів для слідчих за участю психологів, котрі сприятимуть виробленню у них навичок налагодженої командної роботи;

2) збільшення кількості висококваліфікованих фахівців, залучених до розслідування злочинів;

3) активізації міжнародного співробітництва, зокрема, у напрямі обміну досвідом між представниками провідних правоохоронних органів ЄС і США;

4) упровадження сучасних методів і засобів у правозастосовну діяльність, котрі можуть підвищити ефективність розслідувань;

5) застосування можливостей OSINT для збирання й аналізу інформації під час проведення слідчих (розшукових) дій[1].

Таким чином, авторські пропозиції є доволі різноманітними, і не завжди узгоджені між собою, а інколи взагалі їм притаманні деякі ознаки популізму, адже підібрати висококваліфікованих фахівців і так доволі складно, а таке твердження узагалі може спростовувати доцільність проведення багаторічних реформ сектору оборони та безпеки.

Недостатність розробок у межах проблематики, присвяченій правовим та організаційним заходам (засобам) подолання протидії розслідуванню, засвідчує актуальність дослідження цих аспектів на прикладі кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. На шляху вирішення цього завдання, ми вважаємо за потрібне провести аналіз типових підходів вчених до розуміння фундаментальних понять в межах досліджуваної проблематики й окреслити

конференції. Частина ІІ (м. Дніпро, 15.03.2024). Дніпро : ДДУВС. 2024. С. 127–130.

[1] Васильковський О. В., Радецький С. В. Використання криміналістичних знань під час нейтралізації протидії розслідуванню. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2024. № 70. С. 82–85. DOI: https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.70.16.

правові засоби нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

О. Александренко під час дослідження криміналістичних проблем подолання протидії розслідуванню, використовує термін «заходи» для позначення комплексу тих дій, проведення яких є обґрунтованим задля для нейтралізації будь-яких форм протидії. Авторка пропонує класифікувати їх на дві групи, зокрема: 1) заходи, що належать до компетенції правоохоронних органів; 2) заходи, що здійснюються із залученням ресурсів держави та суспільства. На державному рівні, як вважає О. Александренко, необхідно передбачити відповідні передумови, зокрема: реалізацію ефективної соціально-економічної політики, ухвалення належних законодавчих актів, а також належне фінансове й матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронних органів та інших відповідальних структур. Тобто відповідно до позиції авторки, дієва протидія злочинності потребує впровадження комплексної системи заходів державного рівня, що включають соціально-економічні, правові, організаційні та інші інструменти. Сучасній організованій злочинності необхідно протиставити цілеспрямовані державні ресурси та механізми – економічного, соціального, політичного й правового характеру[1]. Таким чином, авторка підкреслила, що в контексті протидії розслідуванню представникам правоохоронних органів обов'язково потрібно користуватися повноваження, гарантованими їм законом, проте не слід при цьому ігнорувати й інші можливості, до реалізації яких може залучатися весь механізм держави, і навіть неурядові інституції.

Р. Шехавцов у своїх дослідженнях зазначає, що криміналістичні засоби подолання протидії розслідуванню, котра полягає у вигляді приховування інформації про злочин та осіб, причетних до нього, включають методи, тактичні операції, прийоми та технічні засоби, які були спеціально розроблені або адаптовані криміналістикою для потреб слідства. Їх призначення – сприяти встановленню обставин злочину та виявленню супутніх

[1] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. С. 78–79.

негативних явищ, характерних для протидії діяльності слідчих підрозділів. Аналіз наукових напрацювань автора дає підстави виділити дві основні підгрупи таких засобів:

1) засоби, спрямовані на подолання протидії у формі приховування інформації про сам злочин і причетних до нього осіб;

2) засоби, що використовуються для нейтралізації втручання у хід розслідування шляхом впливу на прийняття слідчим неправомірних рішень або проведення процесуальних дій, які суперечать вимогам закону[1].

З часом продовжуючи свої наукові пошуки, Р. Шехавцов спільно з В. Лисиченком запропонували дещо іншу класифікацію засобів подолання протидії розслідуванню, поділивши їх на дві основні групи:

1. Нормативно-правові засоби – це положення кримінального, кримінального процесуального, адміністративного, кримінально-виконавчого права, а також оперативно-розшукового законодавства. Разом вони формують міжгалузевий правовий механізм, що забезпечує подолання протидії розслідуванню.

2. Криміналістичні засоби – включають методи та засоби криміналістичної техніки, тактичні прийоми й їхні комплекси, що об'єднані спільним тактичним задумом (так звані тактичні операції) і спрямовані на ефективну нейтралізацію протидії, вчинюваної під час розслідування[2].

О. Ромців виокремила засоби подолання протидії, які доцільно застосовувати під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Серед них: 1) правові засоби, що поділяються на кримінально-правові заходи та процесуальні заходи; 2) організаційно-тактичні заходи. Кримінально-правові

---

[1] Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2003. С. 104.

[2] Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія / В. К. Лисиченко, Р. М. Шехавцов. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2012. С. 283.

заходи включають ті, що встановлюють відповідальність за дії, які можна кваліфікувати як елементи протидії розслідуванню. Процесуальні заходи включають ті, що пов'язані зі збереженням таємниці слідства, оперативно-розшукової діяльності, заходів безпеки й інші. Застосування правових засобів спрямоване на подолання протидії шляхом отримання та фіксації інформації про таку протидію або створення умов, які унеможливлюють здійснення таких дій злочинцями. Організаційно-тактичні заходи – це ті, що стосуються психологічного забезпечення процесу подолання протидії і проявляються у специфічних тактичних і організаційних заходах.

Крім того, у процесі подолання протидії розслідуванню злочинів, учинених у сфері службової діяльності, доцільно, як зазначає О. Ромців, здійснювати комплекс конкретних заходів, серед яких:

1. Збирання інформації про факт учинення злочину, установлення можливих учасників і розроблення попереднього плану розслідування.
2. Залучення спеціалістів для визначення основних етапів досудового слідства, визначення алгоритму проведення слідчих (розшукових) дій.
3. Формулювання чітких цілей розслідування та визначення методичного підходу до його здійснення.
4. Прогнозування й упередження можливих способів і форм протидії з боку учасників кримінального провадження чи інших заінтересованих осіб.
5. Усунення прогалин у наявній інформації (інформаційній невизначеності).
6. Організувати та провести всі необхідні слідчі (розшукові) дії у максимально стислі терміни з урахуванням конкретних обставин справи (сформованої слідчої ситуації).
7. Подолати складнощі, що виникають під час розслідування через несприятливі умови чи особливості слідчої ситуації.
8. Розробити найбільш обґрунтовані слідчі версії щодо розслідуваної події.
9. Передбачити та реалізувати заходи технічного характеру, зокрема, вилучати записи камер відеоспостереження, проаналізувати їх (здійснити огляд), зняти інформацію з каналів зв'язку тощо.

10. Визначення напрямів використання спеціальних науково-технічних засобів для своєчасного виявлення та подолання протидії розслідуванню.

11. Комплексне й узгоджене застосування оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій із застосуванням необхідних технічних засобів, що дозволяє підвищити ефективність нейтралізації протидії розслідуванню[1].

Про правові й організаційні засади подолання протидії розслідуванню економічних злочинів розмірковував і В. Піддубний. Серед правових засад автор виокремив нормативні акти, спрямовані на врегулювання суспільних відносин у сфері економіки; до організаційних ним віднесено: налагодження взаємодії; залучення необхідних сил і засобів; планування розслідування; керівництво та координація дій учасників розслідування[2].

І. Грицюк під час дослідження проблематики протидії розслідуванню злочинів у сфері оподаткування наголосив на важливості застосування тактичних прийомів. До основних заходів, що сприяють нейтралізації протидії, дослідник відносить: огляди місцевості, приміщень, предметів і документів; аналіз матеріалів кримінальних проваджень, у яких завершено розслідування; обшуки та виїмки; допити свідків, підозрюваних і обвинувачених; проведення очних ставок, а також інші процесуальні дії. Значну увагу І. Грицюк приділяє ролі спеціальних знань, зокрема, залученню обізнаних осіб до участі в слідчих діях. Під час розслідування злочинів у сфері оподаткування, як свідчить проведене дослідження автора, найчастіше призначаються економічні, почеркознавчі та технічні експертизи документів. Також підкреслюється вченим важливість тісної взаємодії слідчих з іншими працівниками правоохоронних органів, із представниками підприємств,

[1] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. С. 6–7.

[2] Піддубний В. В. Подолання протидії розслідуванню злочинів економічної спрямованості : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2020. С. 137.

установ і організацій для успішної реалізації заходів, спрямованих на подолання протидії[1].

Є. Бузоверя, поряд із традиційними заходами з нейтралізації протидії розслідуванню, яку здійснюють злочинні угруповання, пропонує також виокремлювати й спеціальні заходи впливу. До таких, на думку автора, можна відносити:

1. Ефективне використання оперативної інформації для виявлення намірів організованої злочинної групи та прогнозування подальших дій її членів.

2. Застосування ефекту раптовості при проведенні оперативно-розшукових заходів і затримання учасників організованого злочинного угруповання.

3. Реалізацію тактичних операцій, спрямованих на захист свідків і потерпілих від можливого тиску з боку злочинців і забезпечення їхньої безпеки.

4. Засекречення анкетних даних свідків і потерпілих у процесуальних документах задля уникнення їх ідентифікації злочинцями.

5. Проведення допитів і процедур впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування (відповідно до ст. 232 КПК України), що дозволяє уникнути безпосереднього контакту свідків і потерпілих з підозрюваними або обвинуваченими.

6. Здійснення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій для виявлення та нейтралізації осіб, які сприяють витоку інформації, пов'язаної з таємницею досудового розслідування.

7. Проведення спеціальних тактичних операцій.

8. Усунення від участі у розслідуванні тих слідчих чи працівників оперативних підрозділів, щодо яких є обґрунтовані підозри у наявності неофіційних зв'язків із членами організованих злочинних груп та інших зацікавлених осіб[2].

---

[1] Грицюк І. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2012. 259 с.

[2] Бузоверя Є. В. До питання нейтралізації протидії виявленню та розслідуванню злочинів. *Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції:*

С. Книженко, визначаючи заходи нейтралізації протидії розслідуванню, з урахуванням специфіки досліджуваних нею злочинів проти правосуддя, класифікувала їх за такими підставами:

1. За суб'єктом застосування – використовуються слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими уповноваженими особами.

2. За спрямованістю дії – можуть бути націлені на суб'єктів, які чинять протидію; на інформацію про злочин, його приховування; на дані щодо ходу розслідування; на інші обставини кримінального провадження, а також на матеріальні об'єкти.

3. За обсягом – поділяються на одиничні засоби (які застосовуються окремо) та комплексні (що поєднують кілька методів чи прийомів).

4. За стадіями кримінального процесу – застосовуються як на етапі досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

5. За змістом – охоплюють організаційні, тактичні та технічні засоби, які відображають характер і спосіб впливу на процес подолання протидії[1]. Запропонована класифікація дозволяє чітко структурувати засоби та методи подолання протидії, забезпечуючи їх ефективне застосування на різних етапах розслідування. Вона сприяє комплексному підходу до вирішення завдань кримінального провадження та підвищує його результативність.

На підставі узагальнення типових підходів вчених до аналізу засобів і методів, що можуть бути застосовані для нейтралізації протидії розслідуванню, можна констатувати, що найчастіше для їх позначення використовується саме поняття

матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 18-19 травня 2018 року). Суми : Видавничий дім «Ельдорадо». С. 88.

[1] Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 100.

«засіб». На нашу думку, такий підхід є абсолютно коректним, адже відповідно до етимологічного значення слово «засіб» означає «прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб»[1].

Таким чином, при використанні поняття «засіб» у контексті нейтралізації протидії розуміється цілеспрямована дія, яка має певний спеціальний характер, а в нашому випадку – кримінальний процесуальний характер, адже на правові відносини, у яких беруть участь представники сторони обвинувачення поширюється імперативний метод правового регулювання.

Щодо підходів до диференціації засобів нейтралізації протидії, то їх найчастіше класифікують на правові та організаційні, або, як їх ще називають, організаційно-тактичні. Це пояснюється тим, що криміналістичні рекомендації загалом мають тактичний характер. Під криміналістичною тактикою розуміють систему «наукових положень і заснованих на них прийомів і рекомендацій з організації та планування досудового розслідування…»[2]. Вважаємо, що для позначення засобів подолання протидії розслідуванню доцільно використовувати поняття «організаційні». Організаційні засоби завжди є втіленням найкращих тактичних рекомендацій, спрямованих на нейтралізацію як протиправних, так і законних форм протидії. На нашу думку, засоби подолання протидії розслідуванню необхідно розглядати з урахуванням форм, для яких їх застосування буде найбільш ефективним. Цей підхід ми будемо використовувати в межах нашого дослідження.

Натомість правові механізми та засади запобігання та нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності розпорошені в низці різних нормативно-правових актів. Зокрема, відповідні

---

[1] Словник. Портал української мови та культури. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1.

[2] Головко М. Б. Криміналістика (Криміналістична тактика): навч. посіб. / М. Б. Головко, Л. А. Остапенко, І. П Осипенко, М. П. Черненок. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. С. 5.

положення містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення, Податковому кодексі України, Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Кримінальному кодексі України, Кримінальному процесуальному кодексі України та інших нормативних джерелах, що становлять частину кримінального процесуального законодавства, а також у законах України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України» тощо.

Положення Кодексу України про адміністративні правопорушення визначають підстави для юридичної відповідальності за дії, котрі перешкоджають розслідуванню злочинів і здійсненню правосуддя. Серед таких дій, зокрема, неявка свідка, потерпілого, експерта чи перекладача до органів досудового розслідування, дізнання або суду; невиконання ухвал і постанов суду та ін. Зазначені правопорушення регламентовані нормами глави 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» (зокрема, статті 185-4, 185-5, 185-6, 185-7, 185-8, 185-11, 185-13 КУпАП). Попри це, ключову роль у запобіганні та подоланні протидії розслідуванню відіграють саме кримінально-правові заходи.

Кримінально-правові заходи нейтралізації протидії визначають усі ті підстави для кримінальної відповідальності за вчинення діянь, що негативно позначаються на можливості досягнення цілей кримінального провадження у конкретній ситуації, пов’язані із перешкоджанням (утручанням) у діяльність представників правоохоронних і судових органів.

Коли протидія спрямована на «усунення» представників правоохоронних органів, експертних установ, судових органів, інших осіб, залучених до здійснення правосуддя, то залежно від

виду і характеру вчинюваних дій, вони потребуватимуть кваліфікації за ознаками діянь, передбачених:

– ч. 2 ст. 342 КК України «Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків...», що як правило, має місце у тих ситуаціях, коли особа намагається перешкодити проведення огляду місця події, намагається знищити сліди кримінально-протиправної діяльності або знаряддя кримінального правопорушення, усупереч заборони вчиняти такі дії тощо;

– ст. 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта...» спрямоване на перешкоджання виконанню ним службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або добитися прийняття незаконного рішення, перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила;

– ст. 344 КК України «Втручання у діяльність державного діяча», зокрема, що стосується діяльності «Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голову Конституційного Суду України, суддю Конституційного Суду України, Голову чи члена Вищої ради правосуддя, Голову чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Державного бюро розслідувань, Директора Бюро економічної безпеки України, Генерального прокурора»[1];

– ст.ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України, котрі передбачають кримінальну відповідальність за вчинення посягань на життя, здоров'я та майно представників правоохоронних органів, залучених до реалізації відповідних функцій держави;

– ст. 376 КК України «Втручання в діяльність судових органів»

[1] Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

– ст. 376-1 КК України «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя»;

– ст.ст. 377, 378, 379 КК України, котрі встановлюють відповідальність за погрози, насильство, учинені стосовно судді, народного засідателя, присяжного, а також умисне знищення або пошкодження їх майна;

– ст. 381 «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист»;

– ст. 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу»;

– ст. 385 КК України «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта, спеціаліста чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків»;

– ст. 385 КК України «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку»;

– ст. 387 КК України «Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування»;

– ст. 388 КК України «Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації»;

– ст. 396 КК України «Приховування злочину» тощо.

Іншою важливою категорією засобів подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є кримінально-процесуальні засоби. Вони розглядаються як інструменти, що забезпечують належне ведення кримінального провадження, встановлюють порядок дій і правила для учасників провадження щодо реалізації їхніх прав і обов'язків. Також ці засоби містять норми, які безпосередньо спрямовані на запобігання та подолання протидії слідству. До цієї групи належать:

– заходи кримінального процесуального примусу, правові засади їх застосування, зокрема у випадках активної протидії розслідуванню;

– процедури проведення окремих слідчих дій (у тому числі негласних) в умовах протидії;

– заходи, спрямовані на захист учасників кримінального провадження[1].

Заходи кримінального процесуального примусу передусім стосуються, з огляду на особливості чинної доктрини кримінального процесу, заходів забезпечення кримінального провадження, а саме: запобіжних заходів. Більшість науковців розглядають запобіжні заходи як окрему обов'язкову категорію серед заходів забезпечення кримінального провадження. Також виокремлюють і інші заходи, які можуть бути класифіковані за певними критеріями. Такий підхід до класифікації дозволяє поділити заходи забезпечення кримінального провадження на такі основні групи:

1. Запобіжні заходи, серед яких: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою, а також тимчасовий запобіжний захід у вигляді затримання особи;

2. Інші заходи забезпечення кримінального провадження, до яких належать: виклик слідчим, прокурором чи судом; примусовий привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення або арешт майна. Саме окреслені заходи є гарантіями забезпечення виконання цілей і завдань кримінального провадження, виконання процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження.

Під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності окремими особами та групами осіб найчастіше реалізуються такі форми протидії, як приховування і знищення слідів кримінального правопорушення, у тому числі й цифрових, іншої інформації, пов'язаної з подією кримінального правопорушення, котра може набути доказового значення або має орієнтуючий характер.

Окреслена група форм протидії розслідуванню найчастіше проявляється як спосіб приховування вчиненого кримінального правопорушення. Залежно від виду слідів, які намагаються

[1] Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. С. 96.

знищити особи, зацікавлені в результатах кримінального провадження, наприклад, у випадку з підробленими документами, доцільно розглядати можливість використання спеціальних криміналістичних знань, що вимагає передусім залучення обізнаних осіб (експертів і спеціалістів) відповідного фаху. Те ж саме стосується цифрових слідів, однак для цього необхідно виявити та вилучити носії інформації (комп'ютери, мобільні термінали, пристрої для зберігання інформації тощо) або отримати доступ до хмарних сховищ, де могла зберігатися знищена інформація. Фіксація інформації, розміщеної в мережі Інтернет, може здійснюватися за методикою протоколу Берклі. Для відновлення, вилучення, копіювання та аналізу даних, що зберігаються на носіях інформації, доцільно залучати спеціаліста у галузі цифрової криміналістики. Таким чином, відновлення знищених слідів або їх частини може визнаватися ефективним засобом подолання форми протидії, спрямованої на їх знищення[1].

Однією з доволі складних до нейтралізації є форма протидія, що пов'язана зі впливом на джерело інформації про подію кримінального правопорушення, особливо, якщо таку інформацію було знищено. Це також пояснюється тим, що досліджувана група кримінальних правопорушень найчастіше вчиняється шляхом реалізації різноманітних інтелектуальних дій (підробки документів, шляхом укладенням нікчемних правочинів тощо). Способи їх учинення не зумовлюють виникнення матеріальних слідів, що значно ускладнює їх розслідування, а тим паче і нейтралізацію розслідування.

Водночас якщо форми протидії розслідуванню пов'язані зі впливом на окремих осіб, які ще не набули статусу учасників кримінального провадження, то перед слідством постає тактичне завдання, котре полягає у встановленні відомостей про таких осіб, з'ясуванні інформації, якою вони володіють, а також у подальшому їх допиті або опитуванні – залежно від того, який процесуальний статус вони можуть потенційно набути у кримінальному провадженні.

[1] Богданюк Р. І. Правові засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Archives of Criminology and Forensic Sciences.* 2024. № 2 (10). С. 174. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.14.

З цією метою також можуть здійснюватися тактичні операції, такі як «Збір первинної інформації», «Захист доказів» та інші, спрямовані на встановлення фактів, необхідних для нейтралізації протидії та забезпечення належного ходу розслідування.

Форми протидії, пов'язані із впливом на учасників кримінального судочинства, можуть бути нейтралізовані шляхом застосування запобіжних заходів. Такі заходи спрямовані на захист учасників провадження від незаконного впливу та забезпечення належного здійснення правосуддя. Саме тому в обґрунтуванні своїх клопотань представники органів досудового розслідування та прокуратури посилаються на такі ризики, як перешкоджання кримінальному провадженню. Це включає негативний вплив на хід досудового розслідування, створення перешкод у проведенні слідчих (розшукових) дій, узгодження своїх показань із показаннями інших осіб, визнаних свідками, надання порад іншим учасникам справи з урахуванням відомих обставин, а також схиляння свідків до надання завідомо неправдивих показань. Такі дії можуть бути спрямовані на створення алібі підозрюваного, зокрема для доведення його непричетності до вчинення інкримінованого кримінального правопорушення[1].

Отже, кримінально-правові засоби спрямовані на притягнення осіб до відповідальності за діяння, передбачені Особливою частиною КК України. Кримінальні процесуальні засоби охоплюють заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) і негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, спрямовані на встановлення істини у справі, забезпечення виконання учасниками кримінального провадження їх процесуальних обов'язків[2].

---

[1] Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 07.06.2024 у справі від №461/4543/24. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/119577982/.

[2] Shevchuk V., Vapniarchuk V., Borysenko I., Zatenatskyi D., Semenogov V. Criminalistic methodics of crime investigation: Current problems and promising research areas. *Revista Juridica Portucalense.* 2022. № 32. P. 321-322.

Визначення конкретних правових засобів нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності базується на аналізі типових форм протидії, які застосовуються зацікавленими особами для впливу на результати кримінального провадження та наявності правових підстав їх реалізації у конкретній слідчій ситуації. Дотримання вказаних умов дозволяє розробити цілеспрямовані заходи подолання різноманітних форм протидії розслідуванню[1].

3.2. Організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Організаційні засоби нейтралізації протидії розслідуванню передбачають ефективне поєднання кримінально-правових і кримінально-процесуальних заходів, залучення необхідних ресурсів і сил, організацію взаємодії з носіями спеціальних знань, планування розслідування та забезпечення скоординованості дій усіх залучених суб'єктів[2]. Ефективність реалізації окреслених засобів вагомою мірою залежить від коректного застосування тактичних прийомів та інших положень криміналістичної тактики.

Тактична складова відіграє ключову роль у загальній системі подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Вона включає комплекс різноманітних заходів і прийомів, що формують поведінкову стратегію учасників кримінального провадження, визначають можливості для виявлення ознак кримінального правопорушення, а також способів протидії з боку заінтересованих осіб. У результаті це безпосередньо впливає на ефективність розслідування та настання кримінальної

[1] Богданюк Р. І. Правові засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Archives of Criminology and Forensic Sciences.* 2024. № 2 (10). С. 175. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.14.

[2] Богданюк Р. І. Зазнач. твір. С. 175.

відповідальності для винних осіб. Зазначені заходи ґрунтуються на дозволеному законом процесуальному, тактичному, емоційно-вольовому й інтелектуальному впливі на осіб, які здійснюють протидію розслідуванню або планують вдатися до неї.

Аналіз особливостей вчинюваної протидії розслідуванню дозволяє констатувати, що слідчому важливо мати кілька альтернативних моделей поведінки, що дозволяють оперативно реагувати на зміну слідчої ситуації та діяти на випередження, навіть до появи ознак активної протидії з боку злочинця. У цьому можуть бути корисними низка превентивних заходів, зокрема: проведення профілактичних бесід з особами, які потенційно можуть чинити опір слідству; оперативне оприлюднення позиції слідства через медіа, соціальні мережі, Інтернет-ресурси, у справах, що викликають суспільний резонанс; забезпечення негайного вилучення важливих документів, речових доказів або своєчасно затримувати підозрюваних.

Ефективне формування тактичної моделі подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності вимагає врахування психологічних особливостей як осіб, що чинять протидію, так і власні характеристики. Ці чинники істотно впливають на зміст і структуру обраної тактичної лінії. Наприклад, молодому та недосвідченому слідчому може бути складно ефективно вести допит досвідченого керівника підприємства або висококваліфікованого бухгалтера, який обізнаний у тонкощах господарських операцій. У таких випадках доцільно заздалегідь розробити кілька сценаріїв проведення допиту, із визначенням різновиду запитань, спрямованих на з'ясування обставин, що становлять предмет допиту з огляду на особливості слідчої ситуації. Також можливо залучити для підготовки до проведення слідчих (розшукових) дій і процесуальних заходів – спеціаліста в галузі економіки, аудитора, фінансового аналітика, банкіра, податківця чи інших компетентних осіб.

Оскільки у розслідуванні цієї категорії кримінальних проваджень часто виникає прихована протидія з боку правоохоронців і представників бізнес-структур, кожна сторона формує власну стратегію дій. Відповідно, завдання тактичної моделі полягає у тому, щоб створити такі умови, за яких особа, що чинить протидію, обирає лінію поведінки, яка не

перешкоджає слідчому (детективу) у своєчасному, повному й об'єктивному встановленні істини, водночас не порушуючи прав інших учасників кримінального провадження. Важливо, щоб дії представників органів досудового розслідування були не тільки законними, але й етичними.

Ще однією необхідною умовою побудови результативної тактичної моделі є постійний моніторинг дій протидіючої сторони з метою прогнозування можливих дій – як з боку підозрюваних (наприклад, керівника компанії, бухгалтера, аудитора), так і їх представників (зокрема, адвокатів або членів злочинів угруповання) – та вчасного реагування на перші ознаки активної протидії.

Найбільш ефективні тактичні прийоми подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності з боку підозрюваних осіб можна умовно поділити за етапами досудового розслідування.

1. На початковому етапі здійснюється:

– використання відеофіксації під час затримання осіб «на гарячому», наприклад, якщо вчиняється рейдерство, чи особа надає неправдиві документи для протиправного заволодіння активами суб'єкта господарювання тощо;

– одночасне затримання всіх ключових учасників організованої схеми економічного злочину для унеможливлення координації дій з метою ухилення від відповідальності;

– затримання осіб під час ділових зустрічей, зборів правління чи презентацій за участі партнерів або представників бізнес-середовища з метою досягнення суспільного резонансу, за можливості із залученням медіа, журналістів;

– оперативне вилучення оригіналів документів, які підтверджують службову чи посадову роль підозрюваного у структурі підприємства, бухгалтерські регістри, посадові інструкції тощо;

– проведення першочергових слідчих (розшукових) дій із залученням громадськості (в межах допустимого);

– застосування аудіо- та відеофіксації під час первинних допитів підозрюваних і свідків.

2. На подальших етапах розслідування важливо забезпечити:

– одночасне проведення обшуків у місцях, де можуть зберігатися документи бухгалтерського обліку, печатки, сервери, носії інформації, а також викрадене чи незаконно отримане майно;

– повторні допити з урахуванням нових даних, отриманих із висновків судових експертиз, аналітичних перевірок, аудиту тощо.

Слід визнати, що рішення про організацію протидії слідству та її реалізація – це результат дій, що мають психологічне, інтелектуальне й ціннісне підґрунтя. Найефективніші тактичні прийоми впливу щодо подолання протидії в цій сфері включають:

1) створення заплутаної для опонента картини наявної в слідства інформації щодо економічної схеми правопорушення;

2) інтелектуальне перевантаження підозрюваного, зокрема під час допиту через запити, які потребують аналізу великого обсягу фінансової, технічної чи правової інформації;

3) вплив на вольову сферу шляхом формування в підозрюваного переконання у неможливості уникнення відповідальності;

4) повідомлення про дії слідства, які вигідні для побудови в підозрюваного уявлень, що ситуація є серйозною – наприклад, інформування про арешт майна чи затримання співучасника;

5) створення хибної мотивації – підштовхування до вчинення дій (наприклад, знищення документів), які дозволяють зафіксувати факт протидії слідству;

6) навмисне формування помилкового уявлення про мету конкретних слідчих дій – що дозволяє залишити справжню ціль прихованою;

7) застосування методу «альтернативи варіантів» – демонстрація підозрюваному різних правових сценаріїв розвитку подій, що стимулює його до співпраці (наприклад, обрання запобіжного заходу або можливість укласти угоду про визнання винуватості);

8) спонукання підозрюваного до використання неправомірних способів захисту, які будуть зафіксовані слідством і використані як додаткові докази його умислу. Звісно, цей перелік не є вичерпним, проте зазначені тактичні прийоми, на нашу думку, є найбільш дієвими у подоланні протидії

розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Важливим елементом тактичної складової загальної моделі подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є використання тактичних операцій.

Виникнення в криміналістиці поняття «тактична операція» зумовлене, передусім, практичною необхідністю – потребою комплексного поєднання слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних та інших дій для вирішення завдань, які не можуть бути ефективно реалізовані окремими, несистемними заходами. Йдеться про інтеграцію як організаційних, так і тактичних елементів у межах досудового розслідування, що дозволяє забезпечити його цілеспрямованість і результативність. Саме такі практичні виклики спонукали наукову спільноту до формування та розвитку концепції тактичних операцій, а також до її поступового впровадження в методику розслідування злочинів. Як слушно зазначає В. Коновалова, сьогодні концепція тактичної операції є однією з ключових проблем у теорії криміналістичної тактики. Вона розглядається як особлива форма розслідування, що об'єднує організаційні, слідчі та оперативно-розшукові дії задля досягнення оперативного та ефективного розкриття злочинів[1].

Структуру тактичної операції можна досліджувати та представляти як у динаміці, так і у статиці, виокремлюючи при цьому два взаємопов'язані блоки: атрибутивний та функціональний.

До атрибутивного блоку, на думку дослідника, доцільно віднести такі елементи:

а) суб'єкти (учасники тактичної операції); б) застосовувані засоби; в) ресурси, необхідні для реалізації операції.

Функціональний блок включає послідовність дій, спрямованих на реалізацію тактичної операції, а саме: а) аналіз і оцінка наявної слідчої ситуації; б) формулювання тактичного завдання та визначення мети операції; в) прийняття рішення про

[1] Коновалова В. Е. Концепция криминалистической тактики: прогнозы развития. *Актуальні проблеми криміналістики*: матеріали міжнар. практ. конф. (м. Харків, 26-26 вересня 2003 р.). Харків : Гриф, 2003, С. 68.

доцільність її проведення; г) розробка моделі тактичної операції та програми її реалізації; д) безпосереднє проведення тактичної операції; е) аналіз досягнутих результатів та оцінка її ефективності[1].

Спеціальних прийомів для нейтралізації протидії не існує – ефективність досягається шляхом комбінованого застосування вже відомих, виправданих тактичних прийомів, пристосованих до конкретних обставин та слідчих ситуацій. Попри розмаїття форм протидії, яке унеможливлює універсальні рецепти, доцільно виділяти певні комплекси заходів, які в теорії та практиці визначаються як тактичні операції.

Поряд із загальновідомими операціями, такими як затримання під час спроби вчинити злочин, дедалі більшої актуальності набувають спеціалізовані тактичні операції, розроблені для вирішення завдань у сфері економічної злочинності. У цьому контексті пропонуємо кілька найефективніших тактичних операцій, що спрямовані на подолання протидії в розслідуванні правопорушень у сфері господарської діяльності.

1. Тактична операція «Пастка»

На початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, підозрювані, як правило, намагаються знайти можливості впливу на процес – через підкуп, тиск або інші незаконні методи. У цій ситуації доцільним є використання тактичної операції «Пастка», суть якої полягає в імітації згоди слідчого або оперативного працівника на співпрацю з представниками злочинної сторони. Уся ситуація повинна перебувати під повним технічним контролем – із використанням засобів аудіо- та відеофіксації, що дозволяє задокументувати пропозицію неправомірної вигоди, дізнатися про плани підозрюваних, місцезнаходження доказів або спільників.

Після реалізації операції підозрюваний втрачає впевненість у доцільності подальшої протидії, а слідство отримує цінну доказову базу. Проведення такої операції вимагає чіткої

[1] Шевчук В. М. Структура тактичних операцій: проблеми та пропозиції. *Вісник Академії правових наук України.* 2012. № 4 (71). С. 322–324.

координації дій слідчого та оперативного працівника, а також готовності до оперативного проведення затримання, обшуку чи виїмки.

2. Тактична операція «Вкид». Ця тактична операція базується на дезінформації – слідчий умисно повідомляє підозрюваному (або його оточенню) неправдиву інформацію про хід розслідування: нібито заплановані слідчі (розшукові) дії, місце перебування важливого свідка, вміст доказів тощо. Мета – спровокувати підозрюваних на дії, які дозволять викрити їхні наміри або отримати нові докази, наприклад, спроби приховати документи чи здійснити тиск на свідка.

Ключовими умовами є чіткий розподіл ролей між учасниками операції: один правоохоронець створює образ «ворога», інший – начебто прихильника, який передає частину вигаданої інформації. Усі дії повинні бути зафіксовані за допомогою технічних засобів. Також можлива фіксація поведінки особи шляхом проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій.

3. Тактична операція «Щит». У справах про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності деякі особи часто намагаються знищити документи або чинити тиск на свідків. Операція «Щит» спрямована на захист доказів і забезпечення безпеки осіб, які співпрацюють зі слідством. Суть полягає в тому, що після оцінки оперативної інформації слідчий та оперативний працівник визначають найважливіші докази у справі (наприклад, фінансову звітність, договори, електронне листування), а також ключових свідків (співробітників компанії, аудитора, бухгалтера) та реалізовують заходи для їх захисту – вилучення документів, надання охорони свідку, приховане вивезення техніки з офісу тощо. Успіх такої операції залежить від чіткої координації між усіма залученими особами та належного рівня відповідальності за збереження критичних матеріалів.

У процесі реалізації тактичних операцій, які використовуються для розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, значну роль відіграє попереднє дослідження речових доказів, передусім документів з ознаками підробки. Такий аналіз особливо ефективний у межах тактичних операцій на кшталт «Збір

первинної інформації», «Встановлення знарядь правопорушення», «Документування господарських зв'язків» тощо.

Попередній огляд документів, носіїв інформації, бухгалтерських регістрів або фрагментів знарядь учинення кримінального правопорушення (наприклад, підроблених печаток, підписаних офіційних документів) дозволяє сформулювати орієнтовні слідчі версії. Це, своєю чергою, впливає на вектор досудового розслідування, визначає напрям тактичних дій та уточнює моделі оперативного реагування. Наприклад, наявність певного програмного забезпечення чи типових форм договорів може вказати на профіль діяльності підозрюваних, їхню економічну підготовку або навіть корпоративні зв'язки.

Виявлення й аналіз доказів тісно пов'язані із використанням технічних засобів, таких як: пристрої аудіо- та відеофіксації, цифрові сканери, прилади для виявлення електронних слідів. Вибір конкретного засобу часто потребує консультації зі спеціалістом у відповідній галузі – судовим експертом, ІТ-аналітиком, криміналістом.

Також апробованим вважаємо проведення під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності таких тактичних операцій, як: «Установлення ролі підозрюваних у злочинній схемі»; «Уточнення джерела походження коштів»; «Перевірка алібі»; «Виявлення додаткових співучасників злочину».

Окрему роль у забезпеченні ефективності тактичних операцій відіграє використання інформаційно-довідкових систем, які дозволяють швидко вирішувати тактичні завдання. Наприклад:

– система «Гарпун» Інформаційного порталу Національної поліції України допомагає відстежувати спроби перетину кордону особами, причетними до економічних правопорушень;

– система «Пізнання» надає можливість ідентифікувати особу, зокрема у випадках підробки документів або реєстрації бізнесу на підставних осіб;

– використання реєстрів фінансової звітності та ліцензування (наприклад, дані з НАЗК, реєстр судових рішень, податкових баз) дозволяє ефективно реалізовувати операції

«Встановлення структури власності підприємства», «Аналіз ділових зв'язків» тощо.

Таким чином, сучасна тактика розслідування господарських кримінальних правопорушень потребує гнучкого поєднання традиційних методів збирання доказів із високотехнологічним підходом, залученням спеціалістів і використанням низки інтелектуальних інформаційних ресурсів.

Кожна тактична операція в межах розслідування господарських злочинів повинна мати чітко структуроване змістовне наповнення, яке охоплює комплекс слідчих (розшукових) дій і процесуальних заходів, зорієнтованих на досягнення одного конкретного тактичного (проміжного) завдання. У разі відсутності такої вузької спрямованості існує ризик включення до структури тактичних операцій великої кількості дій, що повторюються, а їх дублювання суперечить як логіці розслідування, так і процесуальним вимогам. Відтак паралельне (одночасне) проведення декількох тактичних операцій, на практиці може призвести до абсурдних ситуацій, коли одну й ту ж саму процесуальну дію, наприклад, отриманням тимчасового доступу до бухгалтерських документів або допит головного бухгалтера, доведеться проводити окремо для кожної тактичної операції. Це не лише неефективно, але й суперечить природі тактичної операції, яка повинна бути ситуативною, вибірковою, інтегрованою у загальну систему слідчих дій, доповнюючи її, а не дублюючи[1].

Таким чином, усунення дублювання та логічне впорядкування тактичних дій можливе за умови чіткого визначення тактичних завдань, під які розробляються відповідні операції. Тактична операція має бути гнучким інструментом, що інтегрується в систему слідчих (розшукових) дій і спрямовується виключно на вирішення одного проміжного завдання, наприклад:

– встановлення фіктивності фінансових операцій;
– виявлення кінцевих бенефіціарів компанії;

[1] Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції у структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 207.

– документування факту знищення або приховування фінансової звітності тощо. За таких умов навіть паралельне проведення кількох тактичних операцій не призведе до дублювання, оскільки кожна з них буде обслуговувати окреме завдання й опиратись на власний набір дій і засобів. Водночас перебільшення значення тактичних операцій або спроби побудувати окремі криміналістичні методики, засновані виключно на їх структурах, можуть перетворити їх на наукову абстракцію, відірвану від реальної практики. Такі підходи не зможуть бути ефективно реалізовані у повсякденній діяльності слідчих підрозділів. Тільки за такої умови тактичні операції можуть стати ефективним інструментом, який забезпечує гнучкість і результативність у складних справах.

Щодо особливостей реалізації організаційно-тактичних засобів подолання протидії розслідування, зауважимо, що аналіз правозастосовної практики засвідчує, що знищення або підроблення доказів у кримінальних провадженнях щодо господарських злочинів і кримінальних проступків, зокрема фінансової документації, бухгалтерських звітів, договорів, правоустановчих документів юридичних осіб та інших паперових чи електронних носіїв інформації, часто унеможливлює повноцінне розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності.

У зв'язку з цим вбачається доцільним передбачити відповідальність за всі факти втрати або знищення облікових і звітних документів суб'єкта господарювання, після відкриття кримінального провадження. Окремою проблемою розслідування господарських злочинів залишається питання відшкодування завданої злочином шкоди, що є характерним видом протидії у цій категорії кримінальних правопорушень.

З метою ефективного пошуку активів і майна, що можуть підлягати арешту чи конфіскації, доцільно надати слідчим доступ (за персональним паролем з чіткою ідентифікацією користувача) до державних реєстрів і баз даних, які містять інформацію про: рухоме й нерухоме майно; корпоративні права та участь у бізнесі; банківські рахунки; декларування доходів; закордонні поїздки тощо. Це дозволить оперативно встановлювати факти придбання підозрюваними чи пов'язаними з ними особами нерухомості, транспортних засобів, коштовностей або проведення фінансових операцій, які можуть свідчити про

спроби уникнення відповідальності чи легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Серед додаткових ефективних заходів доцільно передбачити запровадження системи викривачів і для кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Практика зарубіжних країн (зокрема США та Канади), а також досвіду діяльності викривачів корупції показала, що поєднання матеріальної винагороди з гарантією анонімності суттєво підвищує ефективність таких заходів. Ураховуючи специфіку господарських кримінальних правопорушень, до основних умов побудови ефективної тактики дій слідчого щодо подолання протидії розслідуванню слід віднести:

– системність та наступальність дій;
– оперативність реагування на зміни слідчої ситуації;
– використання комплексу процесуальних, негласних та організаційно-тактичних заходів;
– активний моніторинг дій підозрюваних та пов'язаних з ними осіб;
– раптовість проведення слідчих (розшукових) дій;
– захист від витоку інформації;
– використання тактичних операцій (наприклад, умовно «Щит», «Пастка», «Контроль») з метою виявлення та блокування спроб протидії.

Отже, ефективна нейтралізація протидії перешкоджанню розслідуванню господарських кримінальних правопорушень вимагає не лише належної підготовки представників сторони обвинувачення, а й удосконалення законодавчої бази, забезпечення технічної підтримки й організації взаємодії усіх суб'єктів кримінального провадження.

Щодо тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, то це питання вважаємо доволі дослідженим, тому зупинимося тільки на особливостях реалізації тактичних прийомів під час допиту. Після внесення інформації про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, слідчий проводить допити заявника, потерпілого, свідків та інших учасників кримінального провадження з метою встановлення обставин вчиненого діяння.

Важливим аспектом підготовки до проведення допиту є складання відповідного плану[1]. Саме ретельно продуманий план є основою організації допиту та визначає його результативність. Основу такого плану зазвичай складає перелік питань, спрямованих на встановлення фактів, що мають істотне значення для кримінального провадження.

Разом із цим, у ситуаціях протидії слідству план допиту повинен мати не просто перелік запитань, а чітко продуману логічну послідовність, яка визначає тактичну лінію поведінки слідчого під час допиту. Тому, поряд із визначенням основних питань, до плану доцільно включати порядок озвучення окремих показань, постановку уточнюючих та контрольних питань, а також застосування певних тактичних прийомів, спрямованих на подолання протидії.

Погоджуючись із позицією В. Лисенка, варто зазначити, що до ефективних тактичних прийомів, які сприяють подоланню протидії під час допиту, належать: уточнюючі запитання, демонстрація речових або письмових доказів, оголошення показань інших осіб, допит безпосередньо на місці події, роз'яснення наслідків вчиненого правопорушення, переконання у доцільності співпраці зі слідством тощо[2]. Під час проведення допиту, для нейтралізації протидії з боку допитуваної особи, слідчому варто не лише фіксувати надану інформацію, але й активно контролювати перебіг і результати спілкування, аналізувати одержані дані, виявляти неточності та суперечності у показаннях, а також оперативно усувати їх.

Результати опитування співробітників підрозділів НПУ дозволили виділити найбільш поширені форми протидії під час допиту підозрюваного, зокрема: відмова надавати показання (53%); відмова підписувати протокол допиту (9%); відмова від раніше наданих показань (19%); надання неправдивої інформації (61%); обмова інших осіб (12%); умисне ухилення від виклику (39%).

---

[1] Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования : монография. Изд. 2-е доп. и перераб. Харків : Юрайт, 2013. С. 72.

[2] Лисенко В. В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 120–124.

Варто зауважити, що особа, яка повідомляє неправдиву інформацію, одночасно змушена контролювати її правдоподібність і власну поведінку, що часто спричиняє внутрішній психологічний конфлікт. Це проявляється у невербальних реакціях, таких як міміка, жести, рухи та інші зовнішні ознаки, які дають можливість слідчому оцінити психічний стан допитуваного[1].

На думку В. Коновалової, важливу роль у викритті неправдивих свідчень відіграють контрольні запитання, які ґрунтуються на вже зібраних у справі фактах. Постановка таких питань дезорганізує допитуваного, який бреше, порушує логіку його викладу та дозволяє слідчому виявити неправдиву інформацію на основі виявлених суперечностей[2].

Загалом особа, яка говорить неправду, частіше припускається помилок у мовленні, демонструє неприродну поведінку, рідше встановлює зоровий контакт, дає короткі відповіді, менше жестикулює та виглядає більш скутою. Наявність ознак неправдивості у показаннях свідчить про конфліктний характер допиту та необхідність застосування відповідних тактичних засобів.

Аналіз правозастосовної практики та особистий досвід роботи слідчим дає підстави вважати, що для подолання різноманітних проявів протидії під час допиту доцільно використовувати такі заходи:

– дотримання режиму слідчої таємниці;
– нейтралізація неправдивих свідчень та самообмови;
– попередження або подолання відмови від раніше наданих показань;
– запобігання процесуальним порушенням при складанні протоколу;
– недопущення фальсифікації показань;
– протидія перешкодам з боку захисника;

[1] Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: наук.-метод. рекомендації / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС. 2018. С. 38-39.

[2] Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 103.

– запобігання ухиленню підозрюваного від явки до слідчого.

Отже, основними передумовами формування ефективної тактичної моделі дій слідчого щодо подолання протидії розслідуванню господарських кримінальних правопорушень належать такі ключові елементи:

1) послідовність, системність та узгодженість дій слідчого у боротьбі з протидією з боку учасників кримінального провадження;

2) оперативність реагування та постійна активність у здійсненні заходів з нейтралізації протидії;

3) безперервний моніторинг поведінки та дій суб'єктів господарської діяльності, підозрюваних та інших осіб, які можуть чинити опір слідству, особливу увагу при цьому слід приділяти діям адвоката підозрюваного;

4) пріоритетність прийняття виважених, юридично обґрунтованих рішень перед ризикованими або емоційними діями;

5) систематичний аналіз власних слабких сторін у процесі розслідування, а також виявлення вразливостей у поведінці чи захисті сторони, яка чинить протидію;

6) урахування психологічних особливостей слідчого та осіб, які протидіють розслідуванню, при плануванні та реалізації тактичних заходів;

7) раптовість та несподіваність у проведенні слідчих (розшукових) дій, обшуків, допитів та інших заходів.

Варто зазначити, що ступінь небезпеки протидії може відрізнитися залежно від того, який суб'єкт протидіє. Найбільш загрозливою для ефективності розслідування господарських злочинів є протидія з боку підозрюваних, які зацікавлені у приховуванні доказів, активів, переховування від органів досудового розслідування, а також з боку осіб, які використовують своє службове становище для перешкоджання проведенню слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з цим, тактика слідчого у подоланні протидії з боку різних суб'єктів матиме певні відмінності. Якщо підозрюваний чинить протидію – доцільно застосовувати психологічний вплив, негласні слідчі (розшукові) дії і тактичні прийоми. Якщо ж перешкоди виникають з боку посадових осіб

або адвокатів – необхідно використовувати насамперед організаційно-правові інструменти та процесуальні заходи.

Особливе місце серед тактичних засобів подолання протидії розслідуванню господарських правопорушень слід відвести спеціальним тактичним операціям. Запровадження цих та інших заходів дозволить підвищити ефективність розслідування господарських кримінальних правопорушень та мінімізувати негативний вплив протидії з боку підозрюваних та інших зацікавлених осіб.

3.3. Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

Погоджуємося, що одним із найбільш дієвих способів незаконного впливу на досудове розслідування є протиправний тиск на учасників кримінального процесу з боку заінтересованих осіб. Водночас очевидним є й те, що обов'язок учасників судочинства надавати правдиві показання, може бути реалізований лише за умови належного забезпечення умов, за яким не існуватиме та не створюватиметься загроз їхньому життю, здоров'ю, матеріальним цінностям тощо, особистої безпеки та недоторканності з боку держав[1]. Відтак законодавцем уже доволі давно для врегулювання правових засобів щодо активної протидії незаконному тиску на осіб, які є учасниками кримінального провадження, прийнято низку важливих національних і міжнародних нормативно-правових актів. Серед них, зокрема, Конституція України, закони України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист суддів та працівників правоохоронних органів», «Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності» (2000 р.), «Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (та протоколи до неї)» (1959 р.)

[1] Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. С. 157.

та Другий додатковий протокол до неї (2001 р.), Директива Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів (2012 р.), Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям та в практиці Європейського Суду з прав людини та ін.

Проблематиці забезпечення безпеки осіб під час розслідування та застосування заходів безпеки присвячено роботи Г. Глобенка[1], О. Козаченка[2], В. Котової[3], Б. Кочмара[4], Т. Матюшкової[5], В. Плетенця[6], А. Орлеана[7], О. Ромців[8],

---

[1] Глобенко Г. І. Окремі аспекти інституту забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*. 2018. № 4. С. 63-70.

[2] Козаченко О. І. Закордонний досвід та національне правове регулювання забезпечення безпеки суб'єктів системи негласних слідчих (розшукових) дій. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2018. № 1 (1). С. 43-62. DOI: https://doi.org/10.32689/2617-9660-2018-1-1-43-62.

[3] Котова В. В. Спеціальні правила забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 37–41.

[4] Кочмар Б. М. Механізм забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (кримінальний процесуальний аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 22 с.

[5] Матюшкова Т. П. Криміналістичні аспекти забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (м. Львів, 30 жовтня 2020 р.) / упор. А. Я. Хитра. Львів : ЛьвДУВС. 2020. С. 66–69.

[6] Плетенець В. М. Забезпечення безпеки учасників та сторонніх осіб як умова проведення слідчих (розшукових) дій. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 613–614.

[7] Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. №3. С. 87–92.

[8] Ромців О. І. Забезпечення безпеки осіб під час розслідування

Р. Тарасенка[1] та ін. Водночас особливості їх реалізації стосовно учасників кримінального провадження щодо господарських кримінальних правопорушень, не були предметом окремих досліджень.

Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження розуміють як визначений відповідними законодавчими положеннями процес, пов'язаний із упровадженням комплексу різноманітних процесуальних, непроцесуальних, організаційних, правових та інших заходів щодо гарантування захищеності життя, здоров'я, житла та майна учасників кримінального судочинства від протиправних посягань, що, своєю чергою, надає їм можливість вільно та повною мірою реалізовувати свої процесуальні права й обов'язки в інтересах здійснення ефективного правосуддя[2].

Визначаючи сутність заходів, які можуть бути застосовані для подолання форм протидії, спрямованих стосовно потерпілого та свідків, варто звернутися до положень Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Цей закон визначає правові й організаційні засади забезпечення безпеки учасників кримінального провадження та встановлює механізми захисту їхніх прав і законних інтересів.

Згідно з положеннями Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», такі заходи включають: а) особисту охорону, охорону житла і майна; б) видачу спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю та прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміну документів та зміну зовнішності; д) зміну місця роботи або навчання; е) переселення

злочинів у сфері службової діяльності: проблеми правового регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 861 (13) С. 508–513.

[1] Тарасенко Р. В. Про негласну стадію кримінального провадження: у контексті питання забезпечення безпеки його учасників. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2014. № 3. С. 177–180.

[2] Ромців О. І. Забезпечення безпеки осіб під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: проблеми правового регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 861 (13) С. 511.

в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; з) закритий судовий розгляд. Крім того, забезпечується безпека під час пересування або участі в судових засіданнях, а також можуть бути надані технічні засоби захисту. Застосування таких заходів є обов'язком правоохоронних органів і суду у випадках реальної загрози життю, здоров'ю, житлу чи майну учасників кримінального судочинства[1]

Ці заходи спрямовані на максимальний захист осіб, що можуть опинитися під загрозою через участь у кримінальному провадженні і забезпечують їх фізичну та інформаційну безпеку. Окрім зазначених заходів, відповідно до частини 2 статті 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «з урахуванням характеру та ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки»[2] Це означає, що у разі підвищеного ризику для осіб, що потребують захисту, можуть бути застосовані додаткові або специфічні заходи, котрі відповідають конкретним обставинам і забезпечують належний рівень безпеки[3]. Тобто, хоча допустиме проведення й інших заходів безпеки, відповідно до частини 2 статті 7 Закону, виникає логічне заперечення з огляду на засади імперативного методу регулювання та статтю 19 Конституції України, яка вимагає від органів державної влади діяти лише в межах і порядку, передбаченому законом. Це означає, що працівники правоохоронних органів, які здійснюють забезпечення безпеки, повинні діяти строго в рамках законодавчих норм і не можуть застосовувати заходи, які не передбачені законодавством або не мають чіткої правової підстави.

Підставою для вжиття заходів безпеки можуть стати: заява учасника кримінального провадження, члена його сім'ї або

[1] Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12.

[2] Там само.

[3] Там само.

близького родича; звернення керівника відповідного державного органу; а також безпосереднє отримання слідчим інформації або оперативної інформації про існування загрози життю, здоров'ю, житлу чи майну учасників провадження, а також їхніх родичів чи близьких осіб. Такими підставами є фактичні дані, що підтверджують необхідність застосування заходів безпеки.

Окрім прямих погроз чи фактичних посягань на життя, здоров'я, житло або майно громадян, про існування реальної загрози можуть свідчити такі чинники, як: характер злочину, у зв'язку з яким ведеться кримінальне провадження, особистість потенційного правопорушника (членів злочинного угруповання, особливості їх кримінального досвіду тощо) та його зв'язки, а також значущість показань особи, котра перебуває в небезпеці[1]. Варто зазначити, що подальший процес ухвалення індивідуального рішення щодо застосування конкретних заходів захисту законодавчо чітко не врегульований. Профільним законом лише визначено, що орган, відповідальний за реалізацію заходів безпеки, самостійно визначає їх перелік та способи впровадження, виходячи з конкретних обставин справи та необхідності усунення наявної загрози.

Проведений аналіз нормативних положень, котрі врегульовують процесуальні заходи забезпечення безпеки, зокрема щодо потерпілих від кримінальних правопорушень, дозволяє дійти висновку, що потерпілий, як і свідки, потребує додаткових гарантій щодо неможливості їх допиту стосовно даних, які були законспіровані під час застосування заходів безпеки. Це необхідно для забезпечення захисту інформації, що має важливе значення для безпеки осіб, залучених до кримінального процесу. Ураховуючи це, доцільно закріпити ці принципи в ст.ст. 55, 353 КПК України, що дозволить уточнити правовий порядок захисту конфіденційних даних і забезпечення належного рівня безпеки учасників кримінального провадження[2].

---

[1] Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 3. С. 88–89.

[2] Богданюк Р. І. Захист потерпілих від кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Збірник матеріалів*

Щодо процедури скасування заходів безпеки щодо учасників кримінального провадження, то підставами прийняття такого рішення є:

– завершення строку дії конкретного заходу безпеки;

– усунення загрози життю, здоров'ю, житлу або майну особи, яка перебувала під захистом;

– систематичне невиконання особою вимог органів, що забезпечують її безпеку, за умови, що вона була письмово попереджена про можливість припинення захисту.

Приводом для скасування може виступати як заява самої особи стосовно якої застосовувалися заходи безпеки, так і надходження достовірної інформації про усунення загрози для неї.

Суб'єкти, відповідальні за безпеку, поділяються на дві категорії:

1. Уповноважені приймати рішення про застосування заходів безпеки: слідчий, прокурор, суд, орган (або підрозділ), який здійснює оперативно-розшукову діяльність, а також слідчий суддя (на підставі п. 3 ч. 6 ст. 206 КПК України).

2. Суб'єкти, котрі безпосередньо реалізують заходи безпеки: підрозділи Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, у складі яких створюються спеціальні підрозділи з цією метою.

У випадках, коли проводиться судовий розгляд кримінального провадження, то безпеку осіб забезпечують за рішенням відповідного судового органу підрозділи СБУ, ДБР, НПУ, НАБУ або установи виконання покарань та слідчі ізолятори. Якщо ж особа, взята під захист, утримується у слідчому ізоляторі або установі виконання покарань, її безпеку гарантує спеціальний підрозділ цієї установи – незалежно від того, який орган здійснює кримінальне провадження.

Окремі процесуальні заходи безпеки, такі як збереження конфіденційності даних про особу, проведення закритих судових

IV Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (м. Київ, 5 грудня 2024 р.). Київ : Державний науково-дослідний університет внутрішніх справ МВС України, 2024. С. 144.

засідань, слідчих (розшукових) дій із використанням відеоконференції, візуальне спостереження тощо, можуть бути безпосередньо реалізовані слідчим, прокурором або судом.

Попри те, що законодавцем вжито заходи щодо регламентації процедури забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, невирішеним є питання щодо форм незаконного впливу на учасників кримінального процесу, про що неодноразово зазначали в спеціальній літературі[1]. Україна є кандидатом на членство в Європейський Союз, тому одне з пріоритетних її завдань полягає в адаптації всіх юридичних механізмів регулювання суспільних відносин до європейських стандартів, зокрема й у сфері кримінального провадження[2].

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини серед ключових умов, які мають бути перевірені органом, який приймає рішення про застосування заходів безпеки – про забезпечення конфіденційності даних свідка, є визначення наявності серйозного ризику для його життя чи свободи. Згідно з рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи, серйозний ризик часто пов'язується з тиском на свідка, включаючи навіть потенційну загрозу, яка може завадити йому надати правдиві (достовірні) показання. Національне законодавство досі не закріплює таких підходів, що створює підґрунтя для неоднозначного й інколи хибного застосування положень КПК України.

Забезпечення конфіденційності даних свідка передбачає «обмеження» відомостей про нього, однак при цьому не здійснюється повне заміщення всієї інформації про особу. Може бути змінено лише адресу місця проживання, відомості про рід діяльності та професійну зайнятість тощо. В умовах сучасних

---

[1] Коновалова Г. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства за новим КПК України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 20. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_3_12.pdf; Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. С.159.

[2] Chornous Yu., Dulskyi O. International and European forensic support standards for criminal proceedings. Law Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2024. № 14(1). P. 9.

інформаційних технологій, широкого доступу до відкритих і платних баз персональних даних, така форма захисту видається недостатньо надійною.

Що стосується заміни імені на псевдонім, то вона стосується лише імені, прізвища та по батькові. Водночас у процесуальних рішеннях – постановах і ухвалах – використовується формулювання «про зміну анкетних даних». В українському законодавстві термін «анкетні дані» не має чіткого визначення. Згідно з ч. 1 ст. 11 Закону України «Про інформацію», персональними даними є відомості або сукупність відомостей, за якими фізична особа ідентифікована або може бути ідентифікована[1]. Аналогічне визначення міститься й у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних»[2] .

Відповідно до роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.12.2011 законодавством не визначено вичерпний перелік персональних даних, що пов'язано з необхідністю враховувати різноманітність ситуацій, які можуть виникнути у майбутньому в умовах постійних змін у технологічній, соціальній та економічній сферах[3]. Разом із тим, стаття 104 КПК України визначає, що у вступній частині процесуального протоколу мають бути зазначені прізвища, імена, по батькові, дати народження та місця проживання всіх учасників відповідної процесуальної дії[4]. Відтак під час зміни анкетних даних доцільно не обмежуватися лише відомостями про прізвище, ім'я, по батькові, а змінювати й іншу інформацію, що передбачена ст.

---

[1] Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

[2] Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.

[3] Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.12.2011 «Деякі питання практичного застосування Закону України "Про захист персональних даних"». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0076323-11.

[4] Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17.

104 КПК України та може сприяти ідентифікації особи, котра бере участь у кримінальному провадженні.

У контексті забезпечення конфіденційності актуальних персональних відомостей про особу, доцільно звернути увагу на пункт 4.1.6 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ), затвердженого наказом СБУ № 383 від 23.12.2020. Згідно з цим положенням, інформація, яка дозволяє встановити зв'язок між особою, взятою під захист у кримінальному провадженні через загрозу її життю чи здоров'ю, та її попередніми індивідуальними ознаками (зокрема після зміни персональних даних, зовнішності або місця проживання), підлягає захисту під грифом «цілком таємно». Це дає підстави стверджувати, що саме рішення про застосування заходів безпеки, передбачених ст. 15 закону, також має бути віднесене до інформації з грифом «цілком таємно».

Водночас варто відзначити, що пункт 4.1.6 ЗВДТ суттєво обмежує коло суб'єктів, які мають право приймати подібні «цілком таємні» рішення щодо заміни персональних даних на псевдонім. До таких належать лише окремі органи досудового розслідування та оперативні підрозділи НПУ, ДБР, СБУ, НАБУ, податківці та Служба зовнішньої розвідки.

У цьому контексті виникає колізія з нормою пункту «а» частини першої статті 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», яка передбачає ширше коло осіб, уповноважених приймати рішення щодо застосування заходів безпеки: це слідчі, дізнавачі, слідчі судді та суди. Проте реалізувати свої повноваження відповідно до вимог ЗВДТ вони можуть лише за умови наявності допуску до державної таємниці другої форми («цілком таємно»), яким більшість слідчих не володіє, а судді – тим більше. Ураховуючи ці обмеження, оптимальним рішенням може бути використання механізму, передбаченого ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», якою врегульовано порядок застосування заходів безпеки, зокрема:

1. Подання заяви або повідомлення про загрозу безпеці особи слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею чи судом.

2. Перевірка інформації про загрозу та прийняття рішення у формі постанови або ухвали про застосування або відмову в застосуванні заходів безпеки.

3. Передача ухваленого рішення органу, відповідальному за виконання заходів безпеки[1].

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», здійснення заходів безпеки покладається на оперативні підрозділи правоохоронних органів, у межах їхньої підслідності. Відповідно до частини 3 статті 22 цього Закону, саме орган, відповідальний за реалізацію заходів безпеки, визначає їх перелік та способи виконання з урахуванням конкретних обставин справи. Цей орган також інформує уповноважених осіб – слідчого, дізнавача, прокурора, суд або слідчого суддю – про вжиті заходи та їхні результати. У разі усунення загрози він подає клопотання про скасування заходів безпеки. Отже, хоча формально слідчий, який має допуск до інформації з грифом «цілком таємно», може одночасно винести постанову про застосування заходу безпеки та про забезпечення конфіденційності, доцільніше передати прийняття рішень про конкретні заходи безпеки органам, які безпосередньо уповноважені на їх реалізацію законом. Такі рішення мають зберігатися відповідно до вимог секретного діловодства в режимно-секретних підрозділах, які й відповідають за безпеку захищеної особи.

Таким чином, вплив на потерпілого і свідків є типовим заходом протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Способи такого впливу є різноманітними, що вимагає активізації правоохоронних органів у напрямі протидії цим діям негайно, комплексно та ґрунтовно. Незважаючи на те, що загалом положення Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» відповідають сучасним вимогам правозастосовної діяльності, окремі норми все ж потребують вдосконалення для забезпечення ефективнішого захисту учасників кримінального процесу від можливих ризиків.

Щодо положень кримінального процесуального законодавства, то вдосконалення потребують норми, викладені у ст.ст. 55, 353 Кримінального процесуального кодексу України.

---

[1] Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12.

Це вдосконалення має полягати в закріпленні додаткових гарантій, що забезпечують неможливість допиту потерпілого і свідків стосовно дійсних даних, які були законспіровані під час застосування заходів безпеки. Такий підхід дозволить забезпечити конфіденційність інформації, що має критичне значення для захисту осіб, залучених до кримінального провадження, і забезпечить більш ефективний захист потерпілих від потенційних ризиків і загроз.

Висновки до розділу 3

1. Надано характеристику правовим (кримінально-правовим і процесуальним) та організаційно-тактичним засобам подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Аргументовано, що правові засади нейтралізації протидії розслідуванню переважно ґрунтуються на положеннях, що визначають підстави для адміністративної і кримінальної відповідальності, а також нормах чинного кримінального процесуального законодавства. З'ясовано, що для позначення всіх можливих форм поведінки представників органів досудового розслідування, спрямованих на нейтралізацію протидії розслідуванню, доцільно використовувати термін «засіб». Обґрунтовано доцільність дотримання традиційної диференціації таких засобів на правові (зокрема, кримінально-правові та процесуальні) й організаційні. Це дозволяє чітко окреслити межі дій слідчих та інших уповноважених осіб у процесі виконання своїх обов'язків.

2. З'ясовано, що поряд зі впливом на учасників кримінального провадження, під час розслідування правопорушень у сфері господарської діяльності часто застосовуються форми протидії, пов'язані ще і з незаконним втручанням у роботу судових органів, а також у діяльність осіб, які забезпечуються здійснення правосуддя. Визначено, що сучасною доктриною кримінального права передбачено кримінальну відповідальність за подібні протиправні діяння, котрі вимагають застосування кримінально-правових засобів для їх нейтралізації. Визначено, що для нейтралізації дій, які здійснює підозрюваний, необхідно використовувати всі засоби,

передбачені та дозволені чинним законодавством, однак, навіть за умови їх застосування, на гарантує обов'язкового настання очікуваних результатів, адже такі дії нерідко розглядаються як складова стратегії захисту підозрюваного, що ускладнює їх ефективне припинення.

3. Організаційно-тактичні засоби зумовлюють побудову організаційно-тактичної моделі дій слідчого щодо подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, де ключовими елементами такої моделі повинні стати: системність дій; постійний моніторинг суб'єктів протидіючої сторони; регулярний аналіз ризиків; урахування при побудові тактичної моделі психотипу слідчого та суб'єктів протидіючої сторони і раптовість проведення слідчих (розшукових) дій та процесуальних заходів. Окреме місце серед тактичних заходів подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності у загальній моделі подолання такої протидії займають визначені тактичні операції.

4. Установлено, що вплив на потерпілого і свідків є типовим заходом протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Визначено, що способи такого впливу є різноманітними, що вимагає активізації діяльності правоохоронних органів у напрямі протидії цим діям негайно, комплексно та ґрунтовно.

З'ясовано, що попри наявність правових засад захисту учасників кримінального провадження у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», окремі норми потребують вдосконалення. Щодо положень кримінального процесуального законодавства, то вдосконалення потребують норми, викладені у ст.ст. 55, 353 КПК України. Зокрема, зміни мають стосуватися передбачення додаткових гарантій, що забезпечують неможливість допиту потерпілого і свідків стосовно дійсних даних, які були законспіровані під час застосування заходів безпеки. Такий підхід дозволить забезпечити конфіденційність інформації, що має критичне значення для захисту осіб, залучених до кримінального провадження, і забезпечить більш ефективний захист потерпілих від потенційних ризиків і загроз.

ВИСНОВКИ

За характером і змістом вирішених завдань ця праця є першим в Україні науковим, комплексним, монографічним дослідженням проблеми подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. До найважливіших сформульованих положень віднесено такі:

1. Обґрунтовано, що обов'язковими складовими криміналістичної характеристики протидії розслідуванню є: «типізовані відомості про особу, яка вчиняє протидію та особу, стосовно якої її вчинено, об'єкт, який зазнав впливу з метою унеможливлення його використання в доказуванні та спосіб учинення протидії, який охоплює дії щодо підготовки та приховування факту протидії».

2. На підставі проведеного аналітичного огляду, зокрема, положень наукових праць, присвячених питанням протидії розслідуванню, нейтралізації протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, а також особливостям розслідування та протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, можна дійти висновку, що формування та розвиток наукового знання про протидію розслідуванню цього виду кримінальних правопорушень відбувалося в декілька етапів (періодів). Серед них ми вважаємо за потрібне виокремити такі:

– *перший етап* (XI ст. – початок XVI ст.) – період дії Руської Правди, за якого вперше (в короткій і просторовій редакції «Руської Правди закріплено засади захисту суб'єктів, які на професійному рівні провадили правосуддя та осіб, які забезпечували його реалізацію;

– *другий етап* (початок XVI ст. – XVII ст.) – спостерігається певна неузгодженість в підходах до регулювання правових відносин, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, через дію різноманітних законодавчих актів;

– *третій етап* (XVII ст. – 1903 р.) – ознаменований суттєвою зміною норм матеріального права, якими встановлювалася відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, зокрема, через входження деяких земель України до складу інших держав. Спроби законодавців криміналізувати суспільні відносини у сфері забезпечення правосуддя не

позбавлені ряду недоліків і суперечностей, адже допускалися помилки у визначенні родового і безпосередніх об'єктів складів злочинів. Опублікування роботи Г. Гросса «Керівництво для судових слідчих, чинів загальної й жандармської поліції та інших», у якій здійснено першу спробу дослідження форм протидії розслідуванню злочинів;

– *четвертому етапу* (1903–1960 рр.) притаманна перша спроба до узагальнення злочинів, що вчиняються особами, які не є представниками правосуддя, але зобов'язані сприяти його здійсненню, а також дії, що перешкоджають реалізації завдань правосуддя, що отримала назву «Про протидію правосуддю» (Глава VII «Про протидію правосуддю» Кримінального уложення 1903 р.). Також подібні кроки законодавця на уточнення предмету правового регулювання знаходили своє закріплення у КК УСРР 1922 р, КК УРСР 1927 р.;

– *п'ятий етап* (1960 р. – 2003 р.) – пов'язаний із нормативними змінами в тогочасній доктрині Кримінального кодексу 1960 р., а також із першими ґрунтовними спробами українських вчених у 60-х рр. XX ст. осмислити сутність протидії розслідуванню, визначити її типові форми тощо;

– *шостий етап* (2003 р. – дотепер) – характеризується суттєвим розвитком проблематики протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, у тому числі кримінальними процесуальними і криміналістичними засобами, формуванням наукових підходів до типізації форм протидії розслідуванню, визначенню правових засобів щодо нейтралізації конкретних форм протидії розслідуванню тощо.

Констатовано, що сучасний стан наукового забезпечення криміналістичного вчення про протидію розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та її нейтралізацію, є недостатнім, адже системних спроб до розроблення цієї проблематики в теорії вітчизняної криміналістики здійснено досі не було.

3. З'ясовано, що протидія розслідуванню кримінальних правопорушень, будучи в сутнісному аспекті переважно діяльністю (рідше бездіяльністю), характеризується кількома основними ознаками, серед яких:

–наявність суб'єкта, який, усвідомлюючи свої цілі, реалізує дії або вдається до бездіяльності з метою перешкодити розслідуванню;

– має об'єкт (на який вона спрямована): ним може бути як фізична особа, так і об'єкти з доказовим потенціалом або органи, котрі здійснюють розслідування;

– представлена конкретними діями або бездіяльністю, які можна визначити як способи або які становлять форми протидії. Це можуть бути перешкоди для збирання доказів, тиск на учасників процесу або маніпулювання фактами. Знаряддя та засоби, що використовуються для цього, також можуть бути важливою частиною протидії, хоча вони не є обов'язковими для її характеристики.

4. Обґрунтовано, що криміналістична характеристика суб'єктів протидії відіграє ключову роль у створенні ефективного комплексу заходів для профілактики та нейтралізації дій, спрямованих на ускладнення досудового розслідування і дізнання. Усі можливі суб'єкти, які протидіють розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, доцільно поділяти на три основні категорії:

– осіб, які є учасниками кримінального провадження;

– осіб, які не є учасниками кримінального провадження;

– особи, які виконують службові обов'язки у межах кримінального провадження.

5. З'ясовано, що найпоширенішими формами протидії є: надання неправдивих показань, приховування кримінального правопорушення, використання корупційних зв'язків, фальсифікація та знищення доказів, фізичний і психологічний вплив на учасників кримінального провадження, поширення неправдивої інформації у медіа, розголошення таємниць розслідування (відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування).

6. Установлено, що одним із напрямів протидії, є приховування кримінальних правопорушень, котре негативно позначається на можливостях виявлення та подальшого розслідування кримінальних правопорушень. Визначено, що виявлення ознак кримінальних правопорушень досліджуваної групи у 38 % випадків відбувається в умовах протидії заінтересованими особами кримінальній процесуальній діяльності, а у 23 % продовжується і після відкриття

кримінального провадження. Аргументовано, що подолання протидії неможливо відділити від заходів, спрямованих на документування ознак кримінального правопорушення, тому заходи щодо виявлення переважно є і заходами щодо подолання протидії розслідуванню. Відтак констатовано кореляцію протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та процесу організації розслідування конкретного злочину або кримінального проступку.

Наголошено на можливості реалізації низки процесуальних дій у контексті подолання протидії розслідуванню під час виявлення ознак учинення господарського кримінального проступку. Наголошено, на відсутності можливостей реалізації процесуальних заходів щодо нейтралізації протидії розслідуванню злочинів у сфері господарської діяльності. Аргументовано, що суттєву складність у нейтралізації протидії розслідуванню становить відсутність закріпленого в чинному законодавстві України спеціального механізму, котрий би регламентував таку діяльність, визначав усі можливі форми такої протидії.

7. До основних способів приховування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, що реалізуються на етапі їх виявлення, віднесено: 1) підробка документів з метою приховування незаконних господарських операцій, цивільних правочинів або операцій із грошовими коштами, отриманими злочинним шляхом (44%); 2) використання фіктивних або підконтрольних підприємств (38%); 3) неподання або недостовірне подання відомостей у фінансовій звітності (24 %; 4) використання складних фінансових схем (51 %), включаючи «багаторівневі» угоди, операції через іноземні компанії, застосування офшорних юрисдикцій з метою ускладнення простеження грошових потоків і встановлення кінцевого бенефіціара; 5) відмову в наданні первинних документів на запити контролюючих органів або затягування із їх наданням (49%); 6) знищення електронних носіїв інформації або шифрування даних, що містять відомості про незаконну господарську діяльність (39%); 7) оформлення працівників без офіційного працевлаштування (тіньова зайнятість), що дозволяє уникнути податкового навантаження та ускладнює виявлення фактичних обсягів діяльності підприємства (21 %); 8) узгоджені дії між

представниками підприємств та контролюючими органами (42%); 9) використання судових механізмів затягування справ (37 %); 10) створення видимості законної діяльності через демонстрацію соціальної відповідальності, що формує позитивне сприйняття компанії в очах громадськості і тим самим відволікає увагу від потенційних зловживань.

8. З'ясовано основні напрями в організації досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, котре відбувається в умовах протидії або за наявності таких ризиків. Наголошено, на важливості планування як складової діяльності щодо розслідування та нейтралізації протидії. Проведене опитування респондентів дозволило з'ясувати, що найчастіше складається план розслідування кримінального правопорушення (67% опитаних) і план проведення слідчої (розшукової) дії. Інколи до діяльності щодо планування вдаються й усно (14 %).

Окреслено відмінності стратегічного та оперативного планування, з урахуванням стратегічних (загальних) і спеціальних (тактичних) завдань розслідування. Надано характеристику правових та організаційних завдань планування слідчих підрозділів НПУ, НАБУ, БЕБ України.

Охарактеризовано організаційно-тактичну модель проведення оперативного пошуку у господарських кримінальних правопорушеннях, здійснення кримінального аналізу.

9. Визначено, що під взаємодією слід розуміти узгоджену співпрацю непідпорядкованих суб'єктів щодо ефективного збирання доказів учинення господарських кримінальних правопорушень, документування фактів кримінально-протиправної діяльності у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, притягнення винних до юридичної відповідальності, відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та інших учасників суспільних відносин.

Установлено, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності оперативні підрозділи, як правило, взаємодіють зі слідчими, детективами. Типовим у процесі взаємодії є здійснення таких видів діяльності, як: 1) збирання, вивчення й аналіз інформації щодо підготовки до вчинення кримінального правопорушення;

2) спільне планування та проведення процесуальних заходів, зокрема слідчих (розшукових), у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання доказів; 3) надання консультацій та обговорення матеріалів, зібраних під час досудового розслідування; 4) спільну діяльність у складі СОГ; 5) аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; 6) обговорення заходів щодо попередження правопорушень у цій сфері; 7) подолання можливих форм протидії розслідуванню та інші види взаємодії.

10. Серед форм взаємодії виокремлено три форми, зокрема: 1) співпрацю, що виникає у зв'язку із виявленням під час проведення оперативно-розшукової діяльності ознак господарських кримінальних правопорушень, зокрема, через реалізацію отриманих матеріалів і передачу їх слідчому для подальшого процесуального використання; 2) взаємодію, пов'язану з виконанням оперативними підрозділами функцій, делегованих слідчим, у межах здійснення кримінальної процесуальної діяльності; 3) співпрацю, зумовлену потребою нейтралізації протидії розслідуванню, шляхом сумісного проведення спільних заходів (застосування заходів безпеки, розшуку підозрюваного, який переховуються від органів досудового розслідування, для проведення тактичних операцій тощо).

11. Визначено процесуальні та непроцесуальні форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, реалізація яких є апробовано під час подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. До процесуальних форм взаємодії віднесено: а) виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій; б) участь у реалізації заходів забезпечення кримінального провадження; в) виконання постанови про оголошення особи в розшук, проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження (перебування) особи; г) виявлення ознак кримінального правопорушення та передача до слідчих зібраної інформації для відкриття кримінального провадження; ґ) застосування заходів безпеки стосовно учасників кримінального провадження. Серед непроцесуальних форм взаємодії, спрямованих на подолання протидії розслідуванню, визначено: а) спільне планування розслідування, зокрема, у складі СОГ; б) профілактичну діяльність у контексті

виявлення та припинення господарських кримінальних правопорушень, виявлення й усунення причин й умов, що сприяли їх учиненню; в) проведення тактичних операцій, тактичних комбінацій, тактичних прийомів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій; г) кримінальний аналіз, оперативний пошук; ґ) здійснення підбору та залучення до розслідування обізнаних осіб для отримання від них консультаційної, технічної та іншої допомоги; д) надання допомоги у використанні наявних інформаційно-пошукових систем, ресурсів, банків даних тощо.

12. Надано характеристику правовим (кримінально-правовим і процесуальним) та організаційно-тактичним засобам подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Аргументовано, що правові засади нейтралізації протидії розслідуванню переважно ґрунтуються на положеннях, що визначають підстави для адміністративної і кримінальної відповідальності, а також нормах чинного кримінального процесуального законодавства. З'ясовано, що для позначення всіх можливих форм поведінки представників органів досудового розслідування, спрямованих на нейтралізацію протидії розслідуванню, доцільно використовувати термін «засіб». Обґрунтовано доцільність дотримання традиційної диференціації таких засобів на правові (зокрема, кримінально-правові та процесуальні) й організаційні. Це дозволяє чітко окреслити межі дій слідчих та інших уповноважених осіб у процесі виконання своїх обов'язків.

13. З'ясовано, що поряд зі впливом на учасників кримінального провадження, під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності часто застосовуються форми протидії, пов'язані ще і з незаконним втручанням у роботу судових органів, а також у діяльність осіб, які забезпечують здійснення правосуддя. Визначено, що сучасною доктриною кримінального права передбачено кримінальну відповідальність за подібні протиправні діяння, котрі вимагають застосування кримінально-правових засобів для їх нейтралізації. Визначено, що для нейтралізації дій, які здійснює підозрюваний, необхідно використовувати всі засоби, передбачені та дозволені чинним законодавством, однак, навіть за умови їх застосування, не

гарантоване обов'язкове настання очікуваних результатів, адже такі дії нерідко розглядаються як складова стратегії захисту підозрюваного, що ускладнює їх ефективне припинення.

14. Організаційно-тактичні засоби зумовлюють побудову організаційно-тактичної моделі дій слідчого щодо подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, де ключовими елементами такої моделі повинні стати: системність дій; постійний моніторинг суб'єктів протидіючої сторони; регулярний аналіз ризиків; урахування при побудові тактичної моделі психотипу слідчого та суб'єктів протидіючої сторони і раптовість проведення слідчих (розшукових) дій та процесуальних заходів. Окреме місце серед тактичних заходів подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності у загальній моделі подолання такої протидії займають визначені тактичні операції.

15. Установлено, що вплив на потерпілого і свідків є типовим заходом протидії розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Визначено, що способи такого впливу є різноманітними, що вимагає активізації діяльності правоохоронних органів у напрямі протидії цим діям негайно, комплексно та ґрунтовно.

З'ясовано, що попри наявність правових засад захисту учасників кримінального провадження у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», окремі норми потребують вдосконалення. Щодо положень кримінального процесуального законодавства, то вдосконалення потребують норми, викладені у ст.ст. 55, 353 КПК України. Зокрема, зміни мають стосуватися передбачення додаткових гарантій, що забезпечують неможливість допиту потерпілого і свідків стосовно дійсних даних, які були законспіровані під час застосування заходів безпеки. Такий підхід дозволить забезпечити конфіденційність інформації, що має критичне значення для захисту осіб, залучених до кримінального провадження, і забезпечить більш ефективний захист потерпілих від потенційних ризиків і загроз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови 1970–1980. URL: http://sum.in.ua.
2. Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 20 с.
3. Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : дис… канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2004. 184 с.
4. Александренко О. В. Поняття та сутність протидії на попередньому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України.* 2000. Вип. 1. С. 84–92.
5. Аркуша Л. І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 40 с.
6. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2002. 20 с.
7. Аркуша Л. І., Стародубов С. В., Стоянов М. М., Торбас О. О., Шилін Д. В. Бюро економічної безпеки України: перспективи та ризики. *Право і суспільство.* 2020. № 6-2 (Ч. 2). С. 172–177. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.2.26.
8. Ахтирська Н. Форми протидії розслідуванню злочинів, вчинених у сфері комп'ютерних технологій. *Юридичний журнал.* 2003. Вип. 3. URL: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=111.
9. Барбашова Н. В. Забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 1999. 18 с.
10. Бахін В. П. Криміналістика. Проблеми та думки (1962-2002). Київ : Либідь, 2002. 268 с.
11. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2006. 22 с.
12. Березняк В. С. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із захопленням землі

та об'єктів корпоративної власності. *Юридична наука.* 2020. № 9 (111). С. 128–134. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-111-9.15.

13. Берназ В. Д. Криміналістика : підручник / Берназ В. Д., Бірюков В.В., Волобуєв А.Ф. ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків : ХНУВС, 2011. 666 с.

14. Берназ В. Д. Психологія протидії слідчій діяльності. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2000. № 2. С. 79–83.

15. Богданюк Р. І. Захист потерпілих від кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини* (м. Київ, 5 грудня 2024 року). Київ : Державний науково-дослідний університет внутрішніх справ МВС України, 2024. С. 142-144.

16. Богданюк Р. І. Іманентні ознаки протиправних посягань у сфері господарської діяльності як предмет вивчення кримінально-правових наук на шляху забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики:* ІІІ Всеукраїнська наукова конференція (м. Одеса, 18 грудня 2024 р.). Одеса : ОДУВС, 2024. С. 129–131.

17. Богданюк Р. І. Криміналістична характеристика протидії, що вчиняється під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2024. № 3 (33). С. 237–245. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.20.

18. Богданюк Р. І. Планування як базова складова діяльності щодо подолання протидії протиправним посяганням. *Соціологія права.* 2024. Вип. 3-4 (48-49). С. 20-23. DOI: https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.3.

19. Богданюк Р. І. Правові засоби подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Archives of Criminology and Forensic Sciences.* 2024. № 2 (10). С. 169–176. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.10.2024.14.

20. Богданюк Р. І. Роль оперативних підрозділів у протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. *Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики:* регіональна конференція (м. Дніпро, 06 грудня 2024 р.). Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 34–38.

21. Бойко О. П. Взаємодія слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2018. 252 с.

22. Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2015. 241 с.

23. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 230 с.

24. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 272 с.

25. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень (криміналістична характеристика та початковий етап розслідування) : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2008. 237 с.

26. Бондаренко І. М. Правова регламентація господарської діяльності казенних підприємств : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2001. 18 с.

27. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 260 с.

28. Бузоверя Є. В. До питання нейтралізації протидії виявленню та розслідуванню злочинів. *Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції:* матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 18-19 травня 2018 року). Суми : Видавничий дім «Ельдорадо». С. 87-90.

29. Буткевич О. В. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2004. 20 с.

30. Бущан О. П. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування злочинів, вчинених шляхом використання кредитно-банківських операцій : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1995. 24 с.

31. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи) : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 181 с.

32. Васильковський О. В., Радецький С. В. Використання криміналістичних знань під час нейтралізації протидії розслідуванню. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2024. № 70. С. 82–85. DOI: https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.70.16.

33. Веденяпін О. А. Публічно-правові спори у сфері господарської діяльності як предмет адміністративного судочинства : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 19 с.

34. Веприцький Р. С. Латентність злочинності та шляхи її подолання. *Форум права*. 2014. № 1. С. 72–74.

35. Вінакова Т. А. Протидія підрозділами карного розшуку придбанню майна, одержаного злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 20 с.

36. Волобуев А. Ф. Противодействие расследованию экономических преступлений и его преодоление. *Государство и право.* 2002. № 4. С. 42–47.

37. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.

38. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 42 с.

39. Волобуєв А. Ф. Подолання протидії організованих злочинних груп розслідуванню економічних злочинів. *Вісник ЛІВС МВС України*. 1999. № 3. С. 201–213.

40. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія. Харків : Ун-т внут. справ, 2000. 336 с.

41. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України) : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 39 с.

42. Глієвий А. А. Взаємодія кримінальної поліції та оперативних підрозділів Державного департаменту України з питань виконання покарань в боротьбі зі злочинністю : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 243 с.

43. Глобенко Г. І. Окремі аспекти інституту забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. № 4. С. 63-70.

44. Головко М. Б. Криміналістика (Криміналістична тактика): навч. посіб. / М. Б. Головко, Л. А. Остапенко, І. П Осипенко, М. П. Черненок. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. 220 с.

45. Гончаренко В. Г., Сокиран Ф. М. Тактика психологічного впливу на попередньому слідстві. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1994. 46 с.

46. Горбачов О. В. Оперативно-розшукове забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 20 с.

47. Грицюк І. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2012. 259 с.

48. Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 4. С. 37–51.

49. Гусєва В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків : У справі, 2020. 452 с.

50. Гусєва В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 84-88.

51. Гусєва В. О. Сучасні криміналістичні методи подолання протидії розслідуванню злочинів. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи:* міжвідомчий науково-практичний круглий стіл до 60-річчя кафедри криміналістики та судової медицини (м. Київ, 21 листопада 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 90–92.

52. Гусєва В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності : дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

53. Гусєва В. О. Формування та реалізація тактичного

прийому в слідчій практиці. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică*. 2018. Т. 30. № 2-2. С. 151-154.

54. Гутнік К. В. Розслідування злочинів в умовах протидії, яка чиниться з використанням соціальної напруги : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 20 с.

55. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.

56. Діденко В. Л. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у бюджетній сфері : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2024. 236 с.

57. Дмитрів Р. М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування протидії законній господарській діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 4. С. 329–337. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2013_4_37.pdf.

58. Дондик Н. Я. Використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2006. 19 с.

59. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ : Юридична практика, 2003. 924 с.

60. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2020. Вип. 4 (92). С. 120–140. DOI: 10.33766/2524-0323.92.140-15.

61. Дунас М. О. Кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, які вчиняються службовими особами : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 22 с.

62. Дуфенюк О. М., Терешко О. М. Криміналістична характеристика протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій: хто ховається за маскою рейдера? *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: матеріали науково-практичного семінару (м. Львів, 30 жовтня 2020 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 28–32.

63. Єрьоменко І. В. Взаємодія слідчого, прокурора, адвоката та суду у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 286 с.

64. Єфремова К. В. Особливості правового регулювання господарської діяльності на ринку виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2009. 213 с.

65. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики : ґенеза та сучасний стан : монографія. Харків : Право, 2021. 448 с.

66. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостиль, 2012. 304 с.

67. Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики.* 2010. № 10. С. 12–20.

68. Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 197–208.

69. Журавель В. А. Тактичні завдання та механізм їх вирішення. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. № 17. С. 11–18.

70. Заверховський О. В. Криміналістична характеристика контрабанди та її значення для правозастосовчої діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 230 с.

71. Золотарьов А. І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. 222 с.

72. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07 липн. 2017 р. № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17.

73. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : зат. наказом МВС України від 6 лип. 2017 р. № 570. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17.

74. Кальман О. Г., Христич І. О., Бойко Ю. Г. Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері господарської діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю.* 1999. Вип. 3. С. 3–34.

75. Карелін В. В. Щодо компетенції Бюро економічної безпеки України як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економічної діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2021. № 1. С. 116–119.

76. Клепа Є. М. Криміналістична характеристика злочинів у сфері господарської діяльності. *Підприємство, господарство і право*. 2005. № 7. С. 139–141.

77. Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 99–101.

78. Книженко С. О. Протидія розслідуванню злочинів проти правосуддя: структура та сучасні криміналістичні засоби подолання. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 99–101.

79. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. 888 с.

80. Козаченко О. І. Закордонний досвід та національне правове регулювання забезпечення безпеки суб'єктів системи негласних слідчих (розшукових) дій. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління.* 2018. № 1 (1). С. 43–62. DOI: https://doi.org/10.32689/2617-9660-2018-1-1-43-62.

81. Колесніченко О. Н. Криміналістична характеристика злочинів: навчальник посібник / О. Н. Колесінченко, В. О. Коновалова. Харків : Юрид. інститут, 1985. 92 с.

82. Колмаков В. П. Избранные труды по криминалистике: Расследование убийств. Следственный осмотр. Идентификационные действия следователя. Введение в курс науки советской криминалистики / В. П. Колмаков; сост. В. В. Тищенко. Репринт. Одесса : Юрид. лит., 2008. 448 с.

83. Коментар до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»

від 23 грудня 1993 р. / В. І. Бояров, Л. Б. Ільковець, Т. І. Грузінова та ін. // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2002. № 1. С. 76–129.

84. Коновалова В. Е. Концепция криминалистической тактики: прогнозы развития. *Актуальні проблеми криміналістики*: матеріали міжнар. практ. конф. Харків, 2003. С. 66-74.

85. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография. Изд. 2-е доп. и перераб. Харків : Юрайт, 2013. 320 с.

86. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 240 с.

87. Коновалова Г. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства за новим КПК України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 20. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_3_12.pdf.

88. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

89. Корж В. П. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами, преступными организациями. Руководство для следователей: научно-практическое пособие. Харьков: Лицей, 2002. 280 с.

90. Корж В. П. Теоретические основы расследования преступлений, совершаемых организованными образованиями в сфере экономической деятельности: монография. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2002. 412 с.

91. Корнієнко В. В. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування економічних злочинів, вчинених з використанням банків : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. 229 с.

92. Короткевич М. Є. Кваліфікація зайняття забороненими видами господарської діяльності : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2005. 234 с.

93. Костенко М. В., Чорний, Г. О. Криміналістичні та психологічні засоби подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 134. С. 243–247. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1781.

94. Костроміна О. Г. Наукові засади розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 17 с.

95. Котова В. В. Спеціальні правила забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 37–41.

96. Кочмар Б. М. Механізм забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (кримінальний процесуальний аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 22 с.

97. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник / Под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков.: «Одиссей», 2001. 528 с.

98. Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. Київ : МАУП, 2001. 216 с.

99. Криміналістика (текст): підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А.В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

100. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : ВД «Ін Юре», 2001. 684 с.

101. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін. . Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с.

102. Криміналістика: навчальний посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 539 с.

103. Криміналістична тактика / за ред. М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєва. 2-ге вид., виправл. та доповн. Київ : Алерта, 2017. 244 с.

104. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

105. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року: закон УРСР від 28.12.1960. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KD0006.

106. Кримінальний кодекс УРСР, затверджений ВЦВК. Харків : вид-во Нарком'юсту УРСР, 1922. 100 с.

107. Кримінальний кодекс УСРР: затв. ВУ ЦВК УСРР від 08.06.1927 та введений у дію з 01.07.1927. Харків : Юр. вид-во НКЮ, 1927. 322 с.

108. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

109. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-4651-17.

110. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах) : навч. посіб. / А. О. Винник, О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка ; за ред. О. Ф. Пасєки. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 160 с.

111. Кузьменко С. С. Розслідування шахрайства, пов'язаного з інвестуванням коштів у будівництво об'єктів нерухомості : дис. …канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. 2019, 227 с.

112. Кузьмічов В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів : монографія. Київ.: НАВСУ, Правник, 2000. 450 с.

113. Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: сутність, принципи, криміналістичні прийоми та засоби здійснення : автореф. дис. … д-ра юрид. наук. Київ, 1996. 36 с.

114. Курман О. В. Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 20 с.

115. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2016. № 4. С. 104–112.

116. Кушнір С. С. Аналіз елементів криміналістичної характеристики протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 742–748. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/181.

117. Лелюк Т. І. Планування розслідування кримінальних правопорушень у системі організації розслідування: тактико-психологічний аспект. *Юридична психологія.* 2023. № 2 (33). С. 26–37. DOI: https://doi.org/10.33270/03233302.26.

118. Леоненко В. В. Запобігання лжесвідченням в кримінальних справах. *Правова система України: теорія і практика* : тези доповідей і наук. повідомлень наук.-практ.

конф. (м. Київ, 7–8 жовт. 1993 р.). Київ : Інституту держави і права імені В. М. Корецького АН України, 1993. С. 10–13.

119. Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 1. С. 277-283.

120. Лисенко В. В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 120–124.

121. Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія / В.К. Лисиченко, Р.М. Шехавцов. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2012. 344 с.

122. Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями: монографія. Вид. 2-е, перероб. та допов. Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2012. 344 с.

123. Лужецька О. Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 4(63). С. 196–201.

124. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. Тактичні засоби подолання протидії розслідуванню. *Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems:* XVI International scientific and practical conference (Valencia, March 27-29, 2024) Valencia, Spain. International Scientific Unity, 2024. С. 68-74.

125. Лямцева Т. В. Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2001. 20 с.

126. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 298 с.

127. Матулєне С., Шевчук В., Балтрунене Ю. Штучний

інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: український та європейський досвід. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 4 (29). С.12–46.

128. Матюшкова Т. П. Криміналістичні аспекти забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (м. Львів, 30 жовтня 2020 р.) / упор. А. Я. Хитра. Львів : ЛьвДУВС. 2020. С. 66–69.

129. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна.* 2008. № 11. С. 97–102.

130. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, затверджені Наказом Міністерства економіки України 19.01.2006 № 14 (у редакції Наказу Міністерства економіки України 26.10.2010 № 1361). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06.

131. Мойсеєнко В. В. Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності в Україні : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 240 с.

132. Мойсеєнко В. В. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності як об'єкт кримінологічних досліджень. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2018. Вип. 2 (23). Т. 5. Ч. 2. С. 113–118.

133. Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. 20 с.

134. Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2019. 263 с.

135. Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 728 с.

136. Нєдов Р. С. Деякі особливості здійснення заходів, спрямованих на нейтралізацію детективами Національного антикорупційного бюро України протидії розслідуванню корупційних кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти:* матер.

VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Частина ІІ (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.). Дніпро : ДДУВС. 2024. С. 127-130.

137. Обаль О. О. Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 227 с.

138. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М. 2005. 128 с.

139. Одерій О. В., Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів: монографія. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2011. 326 с.

140. Організація розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. А. Ф. Волобуєв, О. Є. Користін, Р. Л. Степанюк та інші. ; за заг. ред. проф., д-ра юрид.наук А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. унів-т. внутр. справ. Харків : ХНУВС. 2011. 567 с.

141. Орєхова І. С. Державний контроль у сфері господарської діяльності: адміністративно-правові засади : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2009. 186 с.

142. Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. №3. С. 87–92.

143. Орлов Ю. В. Планування кримінологічне. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 358–360.

144. Ортинський В. Л. Засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 894 (18). С. 4–10.

145. Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 254 с.

146. Остапчук М. С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2014. № 2. С. 344–356.

147. Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами та основні напрями розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 189 с.

148. Пастух І. Д. Організаційно-правові засади ліцензування господарської діяльності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

149. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 233 с.

150. Перепелиця С. І. Місце спеціальних знань спеціаліста у розслідуванні злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. *Наукові перспективи.* 2024. №2 (44). С. 1195–1205.

151. Піддубний В. В. Подолання протидії розслідуванню злочинів економічної спрямованості : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2020. 260 с.

152. Плетенець В. М. Забезпечення безпеки учасників та сторонніх осіб як умова проведення слідчих (розшукових) дій. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 613-614.

153. Плетенець В. М. Криміналістичне забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню : дис. … д-ра. юрид. наук:12.00.09. Дніпро, 2021. 42 с.

154. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.

155. Поклад В. І. Методологія та методика вивчення латентної злочинності: навч. посібник / В. І. Поклад; МВС України; Луган. держ. ун-т внутр. справ. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 48 с.

156. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Генерального прокурора від 30 червня 2020 року № 298 (у редакції наказу Генерального прокурора від 17.08.2023 № 231). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20.

157. Попельнюк Ю. П. Особливості виявлення та подолання протидії розслідуванню на етапі виявлення ознак

корисливо-насильницьких злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 350–359.

158. Попович І. М. Гносеологічні та процесуальні засади оцінки і перевірки висновку експерта за кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 499–502.

159. Попович Т. Г. Стандартизація як спосіб регулювання господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 20 с.

160. Поповська І. П. Правові основи програмного регулювання господарської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2010. 21 с.

161. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20.

162. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12.

163. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.

164. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

165. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квіт. 2003 р. № 3 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va003700-03.

166. Прокопанич Г. К. Використання спеціальних знань в господарському судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 197 с.

167. Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька,

Едвард Картер, Ричард Ворнер. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.

168. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій : наук.-метод. рекомендації / В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярова, Т. П. Матюшкова. Харків : ХНУВС. 2018. 101 с.

169. Птушкін Д. А. Криміналістична характеристика особи, яка вчиняє шахрайства щодо об'єктів нерухомого майна громадян. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 1. С. 203–208. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-203-208.

170. Пузирна Н. С. Правові аспекти створення та діяльності Бюро економічної безпеки України. *Знання європейського права.* 2021. № 2. С. 80–83.

171. Пушина Н. Л. Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері господарської діяльності із використанням сучасних комп'ютерних технологій : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2020. 249 с.

172. Пчеліна О. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2016. № 9. С. 176–182.

173. Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 628–632.

174. Рєзнікова В. В. Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 19 с.

175. Рибікова Г. В., Сучкова В. В. Особливості методів дослідження латентних економічних злочинів. *Юридичний вісник.* 2017. № 3. С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_3_25.

176. Ришелюк А.М. Коментар до ст. 219 КК України. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка ; 10-е вид., перероб. та доп. Київ : Дакор, 2018. 456 с.

177. Рішко Б. С. Летентна злочинність: поняття, причини, методи виявлення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право.* 2016. Т. 2, Вип. 41. С. 130–132.

178. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.12.2011 «Деякі питання практичного застосування Закону України "Про захист персональних даних"» // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0076323-11.

179. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: Монографія / Кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; За ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2006. 624 с.

180. Розслідуваня окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бишевець, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва та ін., за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої. Київ : Алерта, 2015. 536 с.

181. Романаускас К. А. Основи методики розслідування надання завідомо неправдивих показань свідком і потерпілим : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусєвої. Харків : Факт, 2024. 203с.

182. Ромців О. І. Забезпечення безпеки осіб під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: проблеми правового регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 861 (13) С. 508–513.

183. Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 24 с.

184. Савчук Т. І. Щодо протидії розслідуванню корупційних злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 147–150.

185. Саковський А. А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Т. 7. С. 371–377. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.63.

186. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків : Консум, 2001. 528 с.

187. Салтевський М. В., Лукашевич В. Г., Глібко В. М. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. Київ : Рад. шк., 1994. 180 с.

188. Северин О. Є. Правове регулювання валютних операцій суб'єктів господарської діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк, 2003. 17 с.

189. Семенишин М. О., Князєв С. М., Павліченко В. М. Теоретико-прикладні проблеми організації розслідування насильницько-корисливих кримінальних правопорушень. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. № 1. С. 80–86.

190. Сенюта С. Я. Правове регулювання господарської діяльності в телекомунікаційній галузі : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2016. 23 с.

191. Сидорчук О. О. Щодо питання методики виявлення латентної злочинності. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: О. В. Дикий, І. І. Братінов. Одеса : Гельветика, 2018. С. 401–404.

192. Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2004. 222 с.

193. Словник. Портал української мови та культури. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1.

194. Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідуванн: затв. наказом Генерального прокурора від 24 квітня 2024 року № 84. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/gp24018?an=9.

195. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навч. посібник. Київ : Правник. НАВСУ, 1997. 42 с.

196. Старченко О. В. Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 17 с.

197. Стеблянко А. В., Лісов Д. А. Бюро економічної безпеки як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. *Нове українське право.* 2021. № 6. С. 187–191. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.28.

198. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с.

199. Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 398–400.

200. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2012. 475 с.

201. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності: навчальний посібник. Харків : ХНУВС. 2024. 232 с.

202. Стовба О. В. Оскарження рішень слідчого судді: практика Європейського суду з прав людини. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 98–102.

203. Стовба О. В. Слідчий суддя та право на свободу: практика Європейського суду з прав людини. *Наука і техніка сьогодні.* 2023. №13 (27). С. 203–212.

204. Тарасенко Р. В. Про негласну стадію кримінального провадження: у контексті питання забезпечення безпеки його учасників. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2014. № 3. С. 177–180.

205. Татаров О. Ю. Початок досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України. Новації кримінально-процесуального законодавства: матеріали наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 6 лип. 2016 р.). Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. URL: http://www.dduvs.in.ua/assets/files/news3/KPK.

206. Тимошенко М. О. Правове регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2021. 44 с.

207. Тіщенко В. В. Криміналістика: навч.-метод. посібник. / В. В. Тіщенко, Л.І. Аркуша, В. М. Плахотіна. Одеса : Фенікс, 2013. 338 с.

208. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.

209. Трач С. С. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні: монографія. Одеса : Юридика, 2023. 450 с.

210. Трач С. С. Основи формування методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері

господарської діяльності. *Юридична наука.* 2019. № 8(98). Т. 2. С. 58–67.

211. Трепак В. М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного судами та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 19 с.

212. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 07.06.2024 у справі від №461/4543/24. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/119577982/.

213. Федоренко М. С. Протидія з боку зацікавлених осіб та засоби її подолання при розслідуванні перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів. *Вісник ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка.* 2019. Вип. 1 (85). С. 275–286.

214. Федосова О. В. Оперативно-розшукове забезпечення подолання протидії виявленню і розслідуванню злочинів, що вчиняються за участю неповнолітніх. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 3 (69). Т. 3. С. 181–187. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.3.30.

215. Хань О. О. Типові форми планів провадження окремих слідчих (розшукових) дій. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 271–283.

216. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб.: в 2 т. / за ред. В. Д. Гончаренка . Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. Т. 1: З найдавніших часів до початку XX століття. 472 с.

217. Цимбалюк В. М. Діяльність спеціалізованих підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю по подоланню протидії з боку злочинних формувань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.00.06. Київ, 1999. 20 с.

218. Цуцкірідзе М. С. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності при проведенні слідчих дій : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ : 2010. 20 с.

219. Чеберяк П. П. Збирання і оцінка доказів за кримінальними провадженнями про злочини у сфері економіки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 19 с.

220. Чернявський С. С. Розкриття та виявлення злочинів (співвідношення понять). Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 6 : 207 Оперативно-розшукова діяльність поліції

(міліції) / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моісєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. 1128 с.

221. Чесакова М. С. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 23 с.

222. Чесакова М. С. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 251 с.

223. Чорноус Ю. М., Дульський О. Л. Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні. *Нове українське право*. 2023. № 4. С. 191-198.

224. Чорноус Ю. М., Дульський О. Л. Поняття та зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. Вип. № 7. С. 445-449.

225. Чорноус Ю., Шмітько В. Теоретико-методологічні засади дослідження розслідування корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2023. № 2 (26). С. 61–72.

226. Шаповалов О. О. Оперативний пошук ознак латентних злочинів у сфері господарської діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. № 3(9). С. 183−187.

227. Шеваріхін А. О. Адміністративно-правові проблеми ліцензування господарської діяльності органами внутрішніх справ : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 20 с.

228. Шевчук В. М. Методологічні засади планування тактичних операцій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2012. № 13. С. 198-202.

229. Шевчук В. М. Структура тактичних операцій: проблеми та пропозиції. *Вісник Академії правових наук України.* 2012. № 4 (71). С. 318–328.

230. Шевчук В. М. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 3 (28). С. 11-27.

231. Шепитько В. Ю. Криминалистика: курс лекций. Харьков: Одиссей, 2005. 368 с.

232. Шехавцов Р. М. Поняття протидії розслідуванню злочинів. *Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України*. 2002. № 3. С. 192–204.

233. Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями. Додаток А. Уголовное уложеніе, Высочаіше утвержденное 22 марта 1903 года. С. 200–206.

234. Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 20 с.

235. Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами) кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинним організаціями : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 238 с.

236. Шпомер А. І. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект) : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 22 с.

237. Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 20 с.

238. Щур Б. В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2005. 195 с.

239. Юлдашев О. Х. Методологічні засади регуляторної політики у сфері господарської діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2008. 30 с.

240. Юртаєва К. В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2018. № 2. С. 109–118.

241. Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 210 с.

242. Chornous Yu., Dulskyi O. International and European forensic support standards for criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs.* 2024. № 14(1). P. 9-18.

243. García L. S. Hans Gross: El Legado en la Criminalística que Transformó la Justicia. URL: https://guia-legal.com/hansgross-el-legado-en-la-criminalistica-que-transformo-la-justicia/ (дата звернення: 19.04.2024).

244. Shevchuk V., Musiienko O., Sokolenko M. Criminal Offenses Related to Illicit Trafficking in Falsified Medicines: Investigation Problems. *Wiadomosci lekarskie.* 2023. LXXVI, Iss. 5 (Part 1). P. 992-1000.

245. Shevchuk V., Vapniarchuk V., Borysenko I., Zatenatskyi D., Semenogov V. Criminalistic methodics of crime investigation: Current problems and promising research areas. *Revista Juridica Portucalense.* 2022. № 32. Pp. 320-341.

Наукове видання

БОГДАНЮК Руслан Ігорович

ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ ВИЯВЛЕННЮ ТА РОЗСЛІДУВАННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Монографія

Підписано до друку 11.04.2025. Формат 60×84/16. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 11,74. Обл.-вид. арк. 10,6.
Тираж 50 прим. Зам. № 20.

Видавництво «Факт»
Україна, 61166, м. Харків, вул. Бакуліна, 11, оф. 2-26.
+38(050) 323-22-01, publish_fakt@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3172 від 22.04.2008 р.

Надруковано ФОП Секішова Т. Є.
61072, м. Харків, вул. Тобольська, 42-а
067-709-71-16, u2-u2@ukr.net, u2print.com.ua
Свідоцтво про державну реєстрацію за № 2 480 000 0000 079758 від 21.05.2007 р.